

EENIGE BESCHOUWINGEN NAAR AANLEIDING VAN HET LAATSTE REGLEMENT DER DUITSCHE VELDARTILLERIE.

(*Vervolg van N°. 12, bladz. 750 van den vorigen jaargang.*)

Het samenvoegen van meer dan 3 batterijen tot één afdeeling verdient, naar onze meening, geen aanbeveling, indien men den afdeulingscommandant althans in de gelegenheid wil stellen het vuur zijner afdeeling werkelijk te *leiden* (§ 305). Wanneer men de zekerheid had, dat de batterijen eener zelfde afdeeling steeds in *eene* linie konden optreden, dat wil zeggen, slechts met die tusschenruimten, welke voor een behoorlijke vuurleiding bij de batterijen noodig zijn, dan zouden er tegen het vereenigen van vier batterijen minder bezwaren bestaan. Hieraan zal het terrein echter meermalen hinderpalen in den weg stellen, zoodat men, om de batterijen eener zelfde afdeeling op één doel te kunnen doen samenwerken, wel tot het nemen van grootere tusschenruimten *genoodzaakt* zal wezen en in dat geval zal het den afdeulingscommandant zeer zeker moeilijk vallen het vuur van vier batterijen behoorlijk te leiden.

Het Nederlandsche veldartillerie-regiment bestaat, zooals bekend is, uit 6 batterijen, verdeeld in één afdeeling à 4 en één afdeeling à 2 batterijen. Waarom indertijd tot deze indeeling in twee ongelijk sterke afdeelingen besloten is, weten wij natuurlijk niet. Niet onwaarschijnlijk is het, dat deze in verband staat met de verdeeling der infanterie-divisie in 3 brigades, elk à 1 regiment. Hoe dit zij, het lijdt geen twijfel, dat het disponeeren over dergelijke ongelijk groote eenheden in den oorlog vele bezwaren zal opleveren. Met het oog op de eerlang te verwachten reorganisatie onzer levende strijdkrachten, die, als de thans bestaande plannen werkelijkheid worden, ook hierin verandering zal brengen, achten wij het van belang ontbloomt hierop nader in te gaan; bovendien zou zulk een bespreking ons te ver voeren, daar wij daartoe bij de organisatie der infanterie-divisie zouden moeten beginnen.

Een verdeeling van het regiment à 6 batterijen in 2 afdeelingen à 3 batterijen komt ons echter uit een tactisch gezichtspunt het meest gewenscht voor,

Ook met het oog op de oefening in vreedstijd zou een zoodanige verdeeling te onzent groote voordeelen aanbieden. De geringe vredes-effectieven onzer batterijen toch, maken het noodzakelijk om, indien men met eene batterij op oorlogssterkte — of op eene sterkte die deze eenigszins nabij komt — wil uitrukken, onderdeelen van verschillende batterijen bijeen te vœgen. En het zal wel geen betoog behoeven, dat een afdeeling à 2 batterijen bij dergelijke oefeningen steeds met groote bezwaren te kampen zal hebben om op eene sterkte uit te rukken, die eenigszins met die eener batterij op voet van oorlog overeenkomt.

Hoewel de artillerie in het gevecht, zoo mogelijk, steeds in het afdeeliningsverband optreedt, zou men verkeerd doen zich voor te stellen, dat het in het vuur brengen van de verschillende batterijen eener afdeeling ook onder het onmiddellijk bevel van den afdeeliningscommandant geschiedde. »Man solle die Abtheilung nie anders ins Feuer führen, als indem der Abtheilungs-Kommandeur die einzelaen Batterie-Chefs instruirt oder ihnen Befehle durch den Adjutanten schickt. Gewöhnlich wird er das Einrücken einer Batterie in die Feuerstellung selbst leiten und den anderen Batterien Befehle senden, sich danach zu richten,» zegt Prins HOHENLOHE in zijne *Brieven over Artillerie*.

Toch neemt dit niet weg, dat de afdeeling in haar geheel, evenals elke eenheid, behoefte heeft aan opstellings- en bewegingsvormen.

Hiertoe rekenen wij: 1°. een verzamelvorm, die veroorlooft de afdeeling op een kleine ruimte te vereenigen, zooals dit noodig is bij het parkeeren of bij het innemen van een rendez-vous-stelling. De oppervlakte, welke de afdeeling daarbij inneemt, moet zoo klein mogelijk zijn, met dien verstande dat de batterijcommandanten een goed overzicht over hunne batterijen behouden, het verkeer tusschen de stukken gemakkelijk zij en de paarden behoorlijk kunnen af- en aangespannen worden. Daar de beschikbare ruimte zoowel smal en diep, als breed en ondiep kan zijn, heeft men, zooals wij boven zagen, in Duitschland 2 hoofdvormen aangenomen: de »Tiefcolonne» en de »Breitcolonne». Beide kunnen nog, door de Staffel niet achter, doch naast de stukken te plaatsen, breeder en daardoor ondieper gemaakt worden.

De Tiefcolonne	is in het eerste geval	183 pas diep en	± 30 pas breed,
»	»	» » » tweede	» 84 » » » ± 60 » » ,
» Breitcolonne	» » » eerste	» 51 » » » 120 » » ,	
»	» » » tweede	» 18 » » » 210 » » .	

2°. Bewegingsvormen: a. om de afdeeling over grootere afstanden te verplaatsen.

Deze zijn: de afdeeling in stukkencolonne (afstand der batterijen 20 pas) en de afdeeling in opgesloten sectiecolonne (afstand der batterijen 20 pas). Hoewel het Deutsche reglement daarvan niet spreekt, schijnt onder gunstige omstandigheden ook de »Tiefcolonne» met vrucht als bewegingsvorm in

den hierbedoelden zin gebezigd te kunnen worden. Wij lezen althans bij Prins HOHENLOHE: »Die Kolonne in Batterien hinter einander ist auch zu Bewegungen grosser Massen ausserhalb des Gefechtsbereichs sehr praktisch. Als die Schlacht von St. Privat begann, trakte SCHERBENING mit der ganzen Korps-Artillerie von Doncourt bis über Anoux la Grange hinaus den Höhenrücken entlang links an der 1. Garde-Division vorbei, also über eine halbe Meile weit. Jede Batterie war in Batterie-Front, die Wagen in zwei Linien hinter den Geschützen. Erst als er in die Nähe des Bereichs der feindlichen Granaten kam, liess er Staffeln formiren, enz.»

b. tot het uitvoeren van flankbewegingen: binnen het bereik van het vijandelijk vuur, de afdeeling in colonne met stukken (afstand der batterijen 20 pas) en buiten het bereik van het vijandelijk vuur, in den regel, de afdeeling in colonne met sectiën (afstand der batterijen 42 pas);

c. tot het uitvoeren van bewegingen op het gevechtveld (manoeuvrevormen);

1°. de linie (tusschenruimte der batterijen 40 pas) en

2°. de colonnes van batterijen (de batterijen in colonne met stukken op 140 pas naast elkander).

Het maken van vergelijkingen tusschen de Nederlandsche en Duitsche reglementen, welke op de afdeeling betrekking hebben, is niet gemakkelijk, omdat, terwijl het laatste voorschriften geeft voor het gebruik in oorlogstijd, het eerste zich er toe bepaalt: »de vereischte aanwijzingen (te geven) om meerdere batterijen, onder een *commando* vereenigd, bij wapenschouwingen, marschen, enz. met orde en samenhang op te stellen en te bewegen.» Eigenaardig is het, in verband met het voorgaande, dat de gedragsregels bij wapenschouwingen en bij het defileeren in een Aanhangsel zijn opgenomen en dat in de geheele Afdeelingsschool geen enkele vorm voorkomt, die op *marsch* gevoegelijk gebezigd kan worden, daar de smalste, daarin *genoemde* formatie, de colonne met sectiën is. Wil men de marschcolonne der afdeeling vinden, dan zoeke men in de Batterijschool 2de Ged., waar op bladz. 86 en volg. de marschcolonne »voor meerdere batterijen» voorgeschreven wordt; in diezelfde school vindt men op bladz. 11 de rendez-vous-stelling der afdeeling. Een nadere omschrijving van het gebruik, dat van de verschillende vormen, welke in de Afdeelingsschool voorkomen, gemaakt moet worden, vindt men niet. Die vormen toonen, wat afstanden en tusschenruimten betreft, alle eenige verschillen met die, welke wij in het Duitsche reglement aantreffen.

Naar aanleiding daarvan merken wij alleen het volgende op: De Nederlandsche batterijen hebben in de afdeeling een tusschenruimte van 30 pas (22,5 M.), de Duitsche daarentegen eene van 40 pas (32 M.). Hoewel in de Afdeelingsschool in § 13 sub *b* uitdrukkelijk wordt opgegeven, dat in die school geen batterijstellingen beoefend worden en deze tusschenruimten dientengevolge dus slechts voor de opstelling in bataille gelden, ligt het

toch voor de hand te veronderstellen, dat de tusschenruimten der batterijen in de batterijstelling, normaal, daarmede overeenstemmen zullen (1). Die tusschenruimten nu, worden te klein geoordeeld. »Nimmt eine Abtheilung eine Feuerstellung ein, so muss darauf Bedacht genommen werden, zwischen ihren Batterien grössere Zwischenräume als zwischen den Geschützen ein und derselben Batterie zu erhalten, um jedem Batteriechef die Leitung — ins besondere die Beobachtung — des Feuers seiner Batterie zu erleichtern, ausserdem Plätze für die Aufstellung der Protzen u. s. w. der mittleren Batterie nicht gerade hinter den feuernden Geschützen zu ermöglichen.... Wenn 3 Batterien (eine Abtheilung) in einem etwa 350 Schritt breiten Frontraum Stellung zum Feuern nehmen, so ist es im Ernstfalle besser, die 3 Batterien (18 Geschütze), nicht mit je etwa 20 Schritt Zwischenraum von Geschütz zu Geschütz, sondern so Stellung nehmen zu lassen, dass von Geschütz zu Geschütz ein und derselben Batterie nur ungefähr 15 Schritt (statt 20 Schritt) Zwischenraum, und dafür von Batterie zu Batterie 50 Schritt Zwischenraum vorhanden wird" (2). Dezelfde Schrijver oordeelt tusschen 2 afdeelingen liefst 200 en minstens 100 Schritt tusschenruimte noodig (volgens de Nederlandsche Afdeelingsschool 50 pas).

De rendez-vous stelling voor de afdeeling, met gevechts- en bagagetrein, wordt in de Nederlandsche Batterijsschool 2de Ged., als volgt, omschreven: »De batterijen naast of achter elkander *met tusschenruimten* van 30 pas, opgesteld als hierboven is aangegeven" (op 3 liniën met 10 pas afstand tusschen de liniën, gerekend van den achterkant der raden van de voorgaande tot de hoofden der voorpaarden van de volgende linie; bij gebrek aan frontruimte in dezelfde volgorde, doch elke linie in gesloten colonne). Uit het voorgaande is niet duidelijk welken *afstand* (gerekend als hiervoren) de batterijen bij opstelling achter elkander moeten houden, omdat het reglement slechts van tusschenruimten (d. i. bij opstelling naast elkander) en niet van afstanden spreekt. Vermoedelijk ligt het in de bedoeling, dat deze ook 30 pas zullen bedragen.

Beschouwt men voor een oogenblik van elke batterij alleen de vuurmonden en de 1ste afdeeling van den gevechtstrein en neemt men aan, dat deze op overeenkomstige wijze als hierboven op 2 liniën geplaatst mogen worden, dan is de rendez-vous-stelling der afdeeling:

bij opstelling der batterijen naast elkander 48 pas diep en 171 pas breed
 en » » » » achter » 204 » » » 37 » » .

De oppervlakte, voor de Nederlandsche formatie benoodigd, is dus grooter dan die, welke voor de Duitsche vereischt wordt. Dit spruit voort zoowel uit de grootere tusschenruimten tusschen de stukken en voertuigen (in Duitsch-

(1) Aanleiding hiertoe zou men ook kunnen vinden in § 34, Handleiding: »Bewegingen uit de Afdeelingsschool zullen alleen bij zeer hooge uitzondering op het slagveld kunnen en mogen worden toegepast en dan nog alleen op geheel open en effen terrein." Het bezwaar betreft dus alleen de bewegingen, niet de vormen der Afdeelingsschool.

(2) *Jahrbücher für die deutsche Armee und Marine*, N°. 201 (Juni 1888).

land midden op midden 5 pas, hier tusschen de stukken 5 pas) als uit de grootere tusschenruimten, respectievelijk afstanden, welke de batterijen onderling hebben (in Duitschland 15 pas, hier 30 pas). Niettegenstaande die oppervlakte grooter is, is toch het overzicht in elke batterij — en juist daarop komt het aan (zie hieronder) — minder goed, omdat de liniën onderling slechts een afstand van 10 pas (in Duitschland 15 pas) hebben. Daarom achten wij de Deutsche formatiën te verkiezen boven de onze en dit te meer, omdat daar de mogelijkheid bestaat de batterijen (vuurmonden en gevechtstrein) in ééne linie op te stellen, waardoor meerdere terreinen voor de opstelling der afdeeling in rendez-vous-formatie geschikt worden.

Bij gebrek aan frontruimte kunnen de Nederlandsche batterijen ook in gesloten colonne met normale of verminderde tusschenruimten geformeerd worden.

Deze vorm schijnt minder aanbevelenswaardig te zijn. Prins HOHENLOHE zegt althans naar aanleiding daarvan: »In der Rendez-vous-Stellung steht man oft viele Stunden lang (z. B. das Garde-Korps am Morgen von St. Privat und während der Schlacht von Beaumont). Da langweilt sich die Mannschaft und muss überwacht werden. Auch ist dies die Zeit, wo man revidirt und alle Flüchtigkeiten im Satteln, Packen u. s. w. abstellt, besonders wenn man vor Tages-Anbruch abrücken musste und im Dunkeln Tags vorher den Marsch beendete. Da wird es von Wichtigkeit, dass der Batterie-Chef Alles hübsch beisammen habe und zu den nöthigen Revisionen nicht zu viel Wege hin und her machen muss.»

Hoewel, zooals wij boven reeds opmerkten, de batterijen veelal door den afdeelingcommandant naar de door haar in te nemen stelling gedirigeerd zullen worden, is het geval toch zeer denkbaar, dat zij, in onderling verband, zich over een door het vijandelijk vuur bestreken terrein zullen moeten bewegen. Waar dit mogelijk is, zal men daartoe de linie bezigen, doch zeer vaak zal het marcheeren in zulk een breed front zoowel door het terrein, als door de aanwezigheid van andere troepen belet worden. Daar zal men dus van den colonne-vorm gebruik moeten maken en om dezelfde redenen, die er toe genoopt hebben voor de batterij de colonne met stukken als den meest geschikten manoeuvreervorm aan te geven, schrijft het Deutsche reglement onder dergelijke omstandigheden, voor de afdeeling, de colonnes van batterijen voor, waarbij deze laatste in stukkencolonne geformeerd op 140 pas naast elkander marcheeren. Te onzent verstaat men onder colonnes van batterijen een vorm, waarbij de batterijen in open of gesloten sectiecolonne geformeerd, zich op deploymentsafstand of op 30 pas naast elkander bewegen. Deze vorm te gebruiken, in de gevallen waar in Duitschland de colonnes van batterijen aangegeven zijn, komt ons om dezelfde redenen, waarom wij de sectiecolonne voor de enkele batterij ongeschikt achtten, ongewenscht voor. Wij zouden het daarom aanbevelenswaardig vinden deze

formatie, welke geen enkel nut oplevert, met de daaruit voortvloeiende bewegingen uit ons reglement te doen verdwijnen en de Duitsche colonnes van batterijen daarvoor in de plaats te stellen.

Vatten wij de overgangen van den eenen vorm tot den anderen kortelijk samen, dan ontwaart men ook hier hetzelfde beeld van eenvoudigheid, waarop wij vroeger bij de bewegingen der batterij wezen. En niet alleen eenvoudig, maar ook — en dit is het voornaamste — in den oorlog bruikbaar schijnen die bewegingen ons in de hoogste mate toe.

Uit de linie.

In de afdeulingscolonne door uitzwenken.
 » » sectiecolonne » »
 » » colonnes van batterijen » »

Uit de afdeulingscolonne.

In de colonnes van batterijen } voorwaarts door afmarsch.
 } zijwaarts » de hoofden te doen uitzwenken.
 » » sectiecolonne door in sectiën te doen opmarcheeren.
 » » Tief- en Breitcolonne op aanwijzing.

Uit de sectiecolonne.

In de afdeulingscolonne door afbreken.
 » » Tief- en Breitcolonne op aanwijzing.

Uit de colonnes van batterijen.

In de afdeulingscolonne door uitzwenken (één batterij kan hierbij voorwaarts blijven gaan).

In de linie.

Uit de afdeulingscolonne } voorwaarts door opmarsch.
 } zijwaarts » uitzwenken.
 » » sectiecolonne } voorwaarts » opmarsch.
 } zijwaarts » uitzwenken.
 » » colonnes van batterijen door opmarsch.

Wanneer men de oefeningen met aangespannen stukken ten einde toe aandachtig gelezen heeft, komt men tot het besluit, dat in allen deele voldaan is aan de wenschen, welke door Prins HOHENLOHE aan het slot zijner Brieven, als volgt, werden uitgesproken: »Die Wünsche in Bezug auf das Reglement sind mit einem Wort ausgesprochen: Einfachheit.

Daher Fortlassen aller Evolutionen aus den Vorschriften für bespannte und berittene Artillerie, welche nicht für den Kriegszweck der Artillerie nöthig sind, damit sie Zeit gewinnt, alle übrigen Vorschriften des Reglements mit der peinlichsten und pedantischsten Genauigkeit einzuüben.”

VIERDE GEDEELTE.

Het gevecht.

Inleiding.

Om de oefeningen aan haar doel, voorbereiding tot den oorlog, te doen beantwoorden moet een juiste keuze der vormen gepaard gaan aan een juist gebruik van het terrein. Die vormen moeten zoodanig gekozen worden, dat de eigen vuuruitwerking er door verhoogd, die des vijands echter zooveel mogelijk verminderd wordt.

Het reglement bevat geen recepten, welke voor alle gevallen dienen kunnen, het kan slechts met de eenvoudigste omstandigheden rekening houden. Alle aanvoerders moeten geoefend zijn hunne bevelen steeds overeenkomstig den oogenblikkelijken gevechtstoestand te geven en zich daarbij voortdurend bewust blijven, dat *nalaten en verzuimen zwaarder weegt dan een mistasten in de keuze der middelen.*

Het grondbeginsel voor alle oefeningen: met het eenvoudigste te beginnen om eerst langzamerhand tot het meer ingewikkelde over te gaan, moet ook hier worden toegepast. Onder het aannemen van een eenvoudigen gevechtstoestand hebben alle oefeningen eerst in de batterij, daarna in de afdeeling en eindelijk in grootere verbanden plaats, aanvankelijk in open en goed begaanbaar, later in moeilijker terrein. Gaandeweg worden onderstellingen aangenomen, die de uitvoering meer bezwaarlijk maken, met name het intreden van sterke verliezen.

Algemeene beginselen.

De veldartillerie zal gewoonlijk het vuurgevecht openen: in de meeste gevallen is het van belang van den aanvang af overmacht te ontwikkelen en vroegtijdig in massa op te treden. *Het gebruik der artillerie in het afdeelingsof regimentsverband is regel; het afzonderlijk optreden van batterijen uitzondering; slechts onder zeer bijzondere omstandigheden kan dit voor sectiën voorkomen.*

De keuze der eerste artillerie-opstelling oefent vaak grooten invloed op den opmarsch der troepen en is geheel afhankelijk van het gevechtsdoel; daarom ontvangt de artilleriecommandant hieromtrent, alsmede omtrent het aanvankelijk te ontwikkelen aantal vuurmonden, bevelen van den algemeenen commandant. Hoewel de artillerie bij voorkeur buiten het werkzaam infanterie-vuur des vijands wordt opgesteld, mag het eigen voetvolk haar steun toch nimmer ontberen; daarom moet de artillerie *zich in beslissende oogenblikken niet ontzien in het hevigste infanterie-vuur op te treden.*

Een *bijzondere bedekking* is in den regel niet noodig; elke troepenafdeeling, welke zich in de nabijheid van door den vijand bedreigde batterijen bevindt, is verplicht aan deze haar hulp te bieden.

Batterijen, die zich verschoten hebben, wachten in hare stelling den aanvoer van nieuwe munitie af. Zelfs het lijden van groote verliezen mag nooit aanleiding geven tot het ontruimen eener stelling; batterijen, die in het vuur staan, worden niet afgelost, doch door het optreden van versche batterijen ondersteund.

Alle *achterwaartsche* bewegingen worden in *stap* begonnen.

Over de hoofden der eigen troepen mag alleen dan gevuurd worden, wanneer deze tengevolge van dat vuur geen gevaar kunnen loopen.

Onverminderd de maatregelen door de andere wapens te nemen moet de artillerie na het innemen harer stelling, voornamelijk bij niet aangeleunde flanken, tegen verrassingen waken; elke vleugelbatterij draagt mitsdien zorg voor het verkennen van het aangelegen terrein.

Keuze der stelling.

Iedere artillerie-stelling moet tijdig door den commandant der batterij of der batterijen verkend worden, zonder daarbij de opmerkzaamheid des vijands tot zich te trekken. Het bezichtigen der stelling zal daarom vaak te voet en onder achterlating van het begeleidend personeel moeten geschieden. Bij den terugtocht blijft de commandant bij zijne batterijen en belast een officier met het verkennen der stelling.

Het kiezen van de juiste frontlijn is van het hoogste belang, daar frontveranderingen voor in het vuur staande artillerie, vooral bij lange liniën, slechts ten koste van groote verliezen uitvoerbaar zijn.

Bij de keuze eener stelling moeten de eischen van uitwerking en dekking, onder vooropstelling der eerste, zooveel mogelijk vereenigd worden.

De eischen, waaraan eene stelling voldoen moet, zijn de algemeen aangenomene; maskes moeten minstens 100 à 200 M. voor de batterij liggen.

Zoo noodig moeten maatregelen genomen worden om den terugloop te beperken. Alleen wanneer deze niet uitvoerbaar zijn, wordt geremd. Dit laatste heeft op den duur een zeer nadeeligen invloed op het materieel. Waar tijd voorhanden is, moet door aardverplaatsing bescherming tegen het vijandelijk vuur — voornamelijk voor de bedieningsmanschappen — gezocht worden. Dekkingen voor voorwagens en caissons zullen slechts in stellingen, die gedurende langen tijd ter verdediging voorbereid zijn, of in den vestingoorlog kunnen voorkomen.

Om de vuurleiding te vergemakkelijken moeten tusschen de batterijen tusschenruimten van 30—50 pas blijven bestaan; zoo noodig worden hiertoe de tusschenruimten der stukken tot op 10 pas verminderd. Daar, waar artillerie in grootere verbanden moet optreden, is beperking der uitbreiding in front geboden, om voldoende ruimte te behouden voor later aankomende batterijen, zonder tot verbreking der tactische orde genoodzaakt te zijn.

Of meerdere batterijen in eene linie naast elkander, dan wel in échelons opgesteld worden, hangt af van het terrein, de windrichting en meestal

ook van het vermoedelijk gevechtsverloop. Bij gebrek aan ruimte kunnen, wanneer het terrein zulks toelaat, ook twee artillerie-liniën achter elkander worden opgesteld. Voor de vuurleiding is een zóódanige opstelling in échelons gewenscht, dat de rook der stukken achter het voorwaarts geplaatste échelon heendriift. Nimmer moet in open terrein een batterij naast of op gelijke hoogte stelling nemen van batterijen, waarop de vijand reeds ingeschoten is.

Opmarsch naar en innemen van de stelling.

Elk terrein moet, alvorens betreden te worden, zoowel met het oog op den vijand als ten opzichte van de begaanbaarheid verkend worden. Hoewel het eerste in hoofdzaak tot de taak der andere wapens behoort, rust toch op de artillerie de verplichting zich door eigen verkenning tegen overvalling te vrijwaren. Het tweede valt geheel aan de veldartillerie zelf ten deel; zoolang de batterijen zich achter elkander bewegen, aan de voorste.

De hiertoe te bezigen manschappen blijven in voortdurende verbinding met de batterij; alle belangrijke waarnemingen worden onmiddellijk door hen gemeld of door te voren afgesproken teekens medegedeeld; de batterij-commandant geeft hun de noodige bevelen omtrent den door hen te volgen weg.

Bij het oprukken uit de marschcolonne houdt men zoo lang mogelijk de wegen, maakt daarbij gebruik van parallelwegen en verkort zoo eenigszins mogelijk de lengte der colonne door het bezigen der sectie-colonne.

Gedekt innemen van de stelling en verrassend openen van het vuur is van het hoogste belang, daarom moet bij den opmarsch naar de stelling zooveel mogelijk van dekkingen gebruik gemaakt worden. Indien dekkingen ontbreken, moet hieraan door snelheid van beweging tegemoet gekomen worden, waartoe zelfs de uiterste krachtsinspanning van de paarden te vergen is. Alle batterijen behoeven niet eenvormig te handelen. Voor gedekte nadering verdient het gebruik der colonne met stukken of der afdeulingscolonne tot dicht nabij de stelling de voorkeur; waar dekkingen ontbreken, rukt men den vijand in linie tegemoet.

De opmarsch uit de colonne tot de linie geschiedt zoo mogelijk buiten het vijandelijk vuur of achter dekkingen; herhaaldelijk afbreken en weder opmarcheeren moet vermeden worden, evenzoo alle flankbewegingen binnen 's vijands vuurbereik. Waar deze noodzakelijk zijn, biedt de colonne met stukken de meeste voordeelen aan.

Soms verdient het aanbeveling om, met het oog op het gelijktijdig openen van het vuur en het bewaren van rust en orde bij het innemen van de eerste stelling, eerst over te gaan in een gedekte, voorbereidende stelling, welke zoo dicht mogelijk nabij de vuurstelling gelegen moet zijn. Stellige voorschriften voor de formatie der batterijen in die voorbereidende stelling kunnen niet gegeven worden. Aldaar worden de stukken geladen, *indien dit*

bij uitzondering niet reeds geschied is, de opzetten of richtbogen gesteld, ook kunnen de sectie- en stukscommandanten, alsmede de richters omtrent de opdracht, welke aan de batterij ten deel gevallen is, onderricht worden, indien dit mogelijk is, zonder de opmerkzaamheid des vijands tot zich te trekken. De overgang uit de voorbereidende in de vuurstelling heeft snel, verrassend en, indien het mogelijk is, in linie plaats.

De artilleriecommandant bepaalt met het oog op het terrein en den gevechtstoestand, wanneer de afdeulings-, respectievelijk batterijcommandanten moeten voorkomen; de laatsten vooral niet vroeger dan strikt noodzakelijk is; bij het innemen van een voorbereidende stelling uit deze. Zij of een der afgezeten begeleiders gaan te voet na, of direct op het doel gericht kan worden.

De hoogere aanvoerders blijven in de stelling en houden den vijand in het oog, terwijl de batterijcommandanten in den regel hunne batterijen zelf in de stelling brengen. Indien de gesteldheid van het terrein zulks noodzakelijk maakt en dit geschieden kan zonder de opmerkzaamheid des vijands tot zich te trekken, kunnen de stukscommandanten voorgeroepen worden, om de meest geschikte plaats voor hunne stukken te zoeken. Zij zijn niet aan dezelfde tusschenruimten gebonden, wachten de batterij (waarbij de sectiecommandanten verblijven) te voet af en geven aan hunne stukken het bevel tot halt houden en afleggen.

Om zooveel mogelijk van de voordeelen, welke het terrein oplevert, gebruik te maken, verdient het zijwaarts afleggen dikwijls aanbeveling; ook kan om het afleggen te vergemakkelijken eerst keert gemaakt en daarna achterwaarts afgelegd worden. In één batterij kunnen verschillende wijzen van afleggen gebezigd worden. Bij stellingen op hoogten mogen deze vóór het openen van het vuur niet betreden worden. Na het afleggen worden de stukken zoover vooruitgebracht, dat het doel over opzet en vizierkorrel juist gezien kan worden. Het direct richten verdient, als de omstandigheden het toelaten, steeds aanbeveling boven de richting met den richtboog.

Munitie-aanvulling en gedragsregels voor de voorwagens en de afdeelingen van den gevechtstrein.

Tijdige aanvulling der munitie is van het hoogste belang; zij geschiedt uit:

1°. de voorwagens;	} van den gevechtstrein;
2°. de eerste afdeeling	
3°. de tweede »	
4°. de meest nabij zijnde munitiecolonnen.	

De munitie voor de eerste schoten wordt uit de voorwagens genomen. Zoodra de caissons in de stelling zijn aangekomen, worden de voorwagens in den regel naar de eerste afdeeling van den gevechtstrein gezonden, waar zij, na aankomst van caissons van de 2de afdeeling, weder aangevuld worden. Wanneer voorzien kan worden, dat men in de stelling slechts gedurende

korten tijd zal verblijven, kunnen de voorwagens bij uitzondering bij de stukken en de caissons bij den gevechtstrein blijven.

De eerste afdeeling en de daarheen gezonden voorwagens moeten zoo mogelijk tegen 's vijands vuur, anders tegen inzicht van zijne zijde gedekt worden; waar dekkingen ontbreken, worden deze voertuigen op circa 200 M. achter- en zijwaarts van de stukken opgesteld, om de voorwagens desvereecht snel bij de hand te kunnen hebben. De opstellingsplaats wordt door den batterijcommandant bevolen. In het afdeelingsverband wordt die plaats door den afdeelingscommandant ongeveer aangegeven, naar omstandigheden voor meerdere batterijen bijeen; de batterijcommandanten kiezen de juiste plaatsen.

In open terrein mogen geen gesloten formatiën gebezigd worden, de colonne met voertuigen verdient het meest aanbeveling. Achter dekkingen is elke formatie, zelfs een scheiding van de afdeeling en de voorwagens geoorloofd, mits de voorwagens snel en zonder elkanders wegen te kruisen de stukken kunnen bereiken.

De tweede afdeelingen blijven op gewone marschen bij de batterijen; bij oorlogsmarschen, volgen zij, afdeelingsgewijze onder commando van een officier, achter de zelfstandig geformeerde verbanden (voorhoede, korps-artillerie, enz.). In bijzondere gevallen kan de eerste afdeeling door eenige caissons van de tweede versterkt worden. Zoodra de tweede afdeeling van de batterijen gescheiden wordt, zendt zij tot het overbrengen van bevelen een onderofficier naar den afdeelingscommandant.

Op den afdeelingscommandant rust de plicht te rechter tijd bevelen te geven voor het aantrekken van de tweede afdeeling, onverminderd de verplichting van den commandant dier afdeeling om zijne voertuigen, ook zonder daartoe bevel ontvangen te hebben, op het gevechtsveld te brengen. Dáár kiest hij achterwaarts van de stelling een standplaats, welke, van de batterij uit, gemakkelijk te vinden is en een goede (desvereischt te verbeteren) gemeenschap met de batterijen heeft. De keuze dier plaats is allereerst afhankelijk van het terrein; zij ligt op circa 800 M. van de stelling. De formatie moet zoodanig gekozen worden, dat aan de voertuigen de meest mogelijke dekking verschafft wordt. Zoodra de tweede afdeeling haar opstellingsplaats bereikt heeft, zendt haar commandant 3 caissons naar de eerste afdeeling. De verdere aanvulling der munitie geschiedt op last van den afdeelingscommandant, tot wien de batterijen hunne aanvragen tijdig richten. Indien sommige batterijen, met het oog op den afstand, waarop zij van den afdeelingscommandant verwijderd zijn, zich rechtstreeks tot de tweede afdeeling moeten wenden, wordt dit gelast. De commandant der tweede Staffel zendt zooveel mogelijk aan elke batterij haar eigen caissons; aan de aanvragen van niet tot de afdeeling behorende batterijen moet hij zooveel mogelijk voldoen, onder melding aan den afdeelingscommandant,

dien hij steeds op de hoogte moet houden van het aantal gevulde caissons bij zijn Staffel aanwezig.

Ledge caissons der eerste Staffel gaan dadelijk in draf naar de tweede terug; van hier worden zij naar de meest nabij zijnde munitiecolonne gezonden om weder gevuld te worden.

Omtrent de standplaats dezer laatste geeft de afdelingscommandant de noodige aanwijzingen, hoewel de commandant der tweede Staffel ook uit eigen beweging daaromtrent berichten moet trachten in te winnen. In spoedvereischende gevallen kunnen gevulde caissons der munitiecolonne tijdelijk bij de batterijen worden ingedeeld.

Bij op zichzelf staande batterijen heeft de munitie-aanvulling in den geest van het voorgaande plaats.

Op de commandanten van alle voertuigencolonne rust de plicht orde en tucht bij hunne afteelingen streng te handhaven. De minste wanorde bij de voertuigen, welke zich achter de gevechtlinie bevinden, kan door het versperren van wegen en defilés de noodlottigste gevolgen hebben.

(Wordt vervolgd.)

DE NIEUWE LEGERWET.

(Met een Bijlage.)

I.

»Zooals de Staatscommissie terecht op de tweede bladzijde van haar verslag aantekent, bestaat er sinds lange jaren volkomen eenheid van inzicht ten aanzien van het feit, dat de strijdkrachten, waarover Nederland tot nu kon beschikken, onvoldoende zijn tot verzekering van de onafhankelijkheid des Rijks en de verdediging van zijn grondgebied,» zegt de Regeering in hare Memorie van Toelichting op het aan het hoofd van deze bladzijde vermelde wetsontwerp met zooveel beslistheid en toch met zooveel eenvoud, dat men bijna geneigd zou zijn dit feit als iets natuurlijks te beschouwen, zonder er verder bijzondere aandacht aan te wijden.

En niettemin geldt het hier een zeer opmerkenswaardig feit! Welk een eigenaardig licht toch, werpt deze openhartige bekentenis, zoowel op de natie zelve als op hare Regeering. Jaren achtereen getroost men zich zeer aanzienlijke offers — offers, welker eenig nut daarin bestaan moet, dat zij de onafhankelijkheid des Rijks verzekeren — niettegenstaande men één van inzicht is omtrent de onmiskenbare waarheid, dat de middelen, die men daarmede voorbereidt, onvoldoende zijn.

En in stede, dat nu uit deze eenstemmigheid een onweerstaanbare aandrang tot handelen geboren wordt, omdat men overtuigd is, dat elk jaar dralens noodlottige gevolgen kan hebben, neemt men een stille berusting waar, die — hoezeer ook hier te veroordeelen — in menig geval benijdenswaardig zou mogen heeten.

Wij spreken hier niet van de weinigen, die, hoe gering de kans op een goeden uitslag ook scheen, onvermoeid in woord en geschrift voor hunne — onze gemeenschappelijke — zaak stredden, maar van de natie in haar geheel, van heel het Nederlandsche volk, dat met zijne Regeering *wist* hoe treurig het met onze weerbaarheid gesteld was, en toch niet handelde, maar lijdelijk berustte in een tijd, dat geheel Europa, tot de tanden gewapend, met zorg en kommer het oogenblik verbeidde, waarop de vrede niet langer

bewaard zou kunnen blijven en een algemeene oorlog ons geheele werelddeel wellicht in vuur en vlam zou zetten.

Is dat het gevolg van onverschilligheid, van gemis aan liefde voor den, in den loop der tijden met zoovele offers vrijgekochten geboortegrond, dan wel van moedeloosheid, van volslagen wanhopen aan een gunstigen afloop van een eventueel te voeren verdedigingsoorlog? Was de natie wellicht zoozeer door politieke hartstochten verdeeld, dat zij de wijze leus der vaderen: »Eendracht maakt macht» vergat of was ook te onzent waar te nemen — wat de geschiedenis op zoo menige bladzijde geboekstaafd heeft — dat een langdurige vredesperiode verslappend werkt op den nationalen zin en de gedachte aan een mogelijken oorlog zoozeer naar den achtergrond dringt, dat men zich niet eens meer voorstellen kan, hoe het oogenblik zou *kunnen* aanbreken, waarop een vijandelijke legermacht, de grenzen des Rijks overschrijdende, de natie uit haar rust zal opschrikken.

Wij wagen hier geen oordeel te vellen, maar onwedersprekelijk schijnt het ons toe, dat wij allen, burgers van Nederland, onder welke politieke partij wij ons ook mogen scharen, een deel der verantwoordelijkheid dragen voor den onvoldoenden staat, waarin zich onze weermiddelen bevinden. Niemand kan toch meer tot zijne verontschuldiging onwetendheid voorwenden, sedert in zoovele officieele stukken de toestand onomwonden werd blootgelegd.

Schreef niet reeds in Januari 1884 — om van vroeger niet te gewagen — de Staatscommissie, ter voorbereiding der Grondwetsherziening benoemd, in haar verslag: »Zich in voldoende staat van tegenweer te stellen en te houden is de plicht van elke natie, die aan hare onafhankelijkheid gehecht is. Ofschoon voor dit doel groote geldelijke opofferingen zijn gedaan, het is verre na nog niet bereikt. De regeling der levende strijdkrachten *bleef gebrekkig* (1),» en werd het niet Juni 1890, alvorens de Wet, die aan dien gebrekkigen toestand een einde moest maken, de Staten-Generaal bereikte?

't Is waar, hoezeer men ook sinds lange jaren overtuigd was van den onvoldoenden toestand onzer weermiddelen, men had verzuimd een onderzoek in te stellen naar de wenschelijke grondslagen eener wettelijke regeling van onze strijdkrachten en te elfder ure moest nog een Staatscommissie benoemd worden om hieromtrent de noodige gegevens te verschaffen.

En nog ware misschien niets verloren, nog zou wellicht door een krachtig handelen de nutteloos verloren tijd ingehaald kunnen worden, het gevaar zijn af te wenden, dat reeds jaren lang ons onafhankelijk volksbestaan bedreigt, indien het geheele volk, overtuigd van de groote belangen, die hier op het spel staan, eendrachtig wilde samenwerken.

Doch wat neemt men, helaas! waar? Twist en tweedracht, uitingen schijnbaar van verschil van meening omtrent het wenschelijke van deze of gene

(1) Wij cursiveeren.

regeling, maar in waarheid van blinden partijhaat, die, tegen beter-weten in, een oppositie »*quand même*» voert, omdat zij zich verzet tegen de in onzen tijd eenig mogelijke oplossing van de quaestie der levende strijdkrachten! Dit is juist zoo betreuenswaardig in deze geheele zaak, dat partijbelangen zich zoozeer op den voorgrond gesteld hebben, dat het waarachtig belang van het vaderland daardoor geheel overschaduwd wordt. Geen der politieke partijen heeft de quaestie van den persoonlijken dienstplicht — want dat is bij de regeling der levende strijdkrachten *des Pudels Kern* — aanvaard, omdat zij de innige overtuiging verkregen had, dat zonder de toepassing daarvan ons land in den loop der tijden ongetwijfeld zijne onafhankelijkheid moest verliezen, noch haar bestreden in de heilige overtuiging, dat, ook zonder de toepassing daarvan, ons volksbestaan aan de wisselingen van het lot zou kunnen weerstand bieden.

Waar overeenstemming en offervaardigheid uit liefde tot den geboorte grond en uit eerbied voor onze historische traditiën dringend geboden waren, schijnt alzoo slechts plaats te zijn voor enghartig partijbelang en kleinzielige verdeeldheid. Twintig jaren, gedurende welke de natie kennis draagt van den ontredderden toestand van haar weervermogen, die met zoo schelle kleuren in het verslag over de mobilisatie van het leger ten jare 1870 is afgemaald, zijn niet voldoende geweest om haar van een kortzichtigheid te genezen, die de politieke zelfstandigheid van den Nederlandschen Staat, door weerloosheid reeds te lang ten spel aan de wisselingen van het lot, wis en zeker ten verderve leidt.

Behoeft de historische onderrichting: »Verdedigt u uit eigen kracht» dan nogmaals de sanctie der ondervinding, vóór zij tot een door allen gevoelde behoefte zal rijpen; wil men dan wederom een voetstoots bukken voor vreemd geweld, een jammervolle herhaling van de vernietiging onzer nationaliteit, waarvan de herinnering alleen ons reeds een blos van schaamte op de kaken moest jagen?

Neen, duizendmaal neen, noch het een noch het ander *kunnen* en *willen* wij gelooven, zoolang het glorievolle tijdvak der zich aan Spanje's heerschzucht ontworstelende Republiek der Zeven Vereenigde Gewesten, zoowel als de door onze vaders geleden smaad en hoon gedurende de jaren onzer diepste vernedering nog in de herinnering voortleven.

Welnu dan, laat het bekrompen inzicht aangaande de militaire behoeften en belangen plaats maken voor een goed en juist begrip van de eischen, welke de moderne Staat te dien opzichte aan elk zijner leden stelt, laat ons eindelijk beseffen, dat op ons, staatsburgers, in de eerste plaats de verplichting rust om de gemeenschap, waartoe wij behooren, te beschermen en op de baan der ontwikkeling te doen voortschrijden; laat nieuw leven opvlammen uit de asch, waaronder, tengevolge van zelfzucht en eigenbaat, het nationaliteitsbewustzijn bedolven is, en elk zijn fysieken en intellectueelen steun bieden, ja, zoo het gevorderd mocht worden, zelfs

het offer van zijn persoonlijkheid brengen, om het duurzaam bezit van onze vrijheid te verzekeren.

Ware het besef van deze plichten in aller hoofd en hart ontwikkeld, dan zou de tegenstand, welken de persoonlijke dienstplicht thans ondervindt — door wien of door welke macht ook geboden — moeten bezwijken voor den algemeenen, zelfbewusten drang naar weerbaarheid; dan zouden allen, hoe ook op staatkundig of godsdienstig gebied verdeeld, eensgezind en in edelen naijver, naast elkander den leergang in het leger willen doorloopen, om in de ure des gevaars eendrachtig te *kunnen* samenwerken tot het behoud der voorheen zoo duur gekochte onafhankelijkheid, opdat dit dierbaar kleinood niet verloren ga voor het nageslacht, dat de nationale erfenis tegen wil en dank aanvaardt moet.

Missen wij den vasten wil, den zedelijken moed, den verheven zin om deze onze roeping te vervullen, is de hoogste uiting van ware burgerdeugd in ons verstikt, dan kan niet anders dan een smadelijk einde worden voorzien en zal het onverbiddelijk vonnis *gewogen, maar te licht bevonden*, reeds bij herhaling door het wereldgericht geveld, aan ons voltrokken en het juk der dienstbaarheid, ter verdediging van vreemde belangen, ons of onze zonen met ruw geweld op de schouders gelegd worden. De edelsten en ontwikkeldsten van alle partijen in den lande stellen het zich tot taak dit dreigend gevaar af te wenden, zoolang het nog tijd is. Hun gehoorzaamheid aan plichtsgevoel, hun bereidwilligheid tot plichtsbetrachting, hun zelfverloochening en nationale zin strekken het aankomend en latere geslachten ten voorbeeld, hoe in moeilijke omstandigheden — als deze — vrijwillig alle overwegingen van privaat- en partijbelang zwichten voor het algemeen welzijn, hoe de nood des vaderlands allen bezielt en vereenigd vindt in het streven naar algeheele en belangelooze toewijding!

De gelegenheid om door daden te bewijzen, dat dergelijke verheven gevoelens nog in den boezem der natie worden aangetroffen, wordt thans geboden! De tegenwoordige Minister van Oorlog toch, heeft door het indienen van het ontwerp van wet tot regeling van den krijgsdienst getoond den ernstigen wil te bezitten om tot een bevredigende oplossing van de quaestie der levende strijdkrachten te geraken. De taak, die voor zoovelen zijner voorgangers te zwaar bleek, heeft hij durven aanvaarden. Zijn vaste wil en onwrikbare overtuiging zijn er ons borg voor, dat hij die taak ten einde toe vervullen zal, indien hem de daartoe onontbeerlijke steun verschaft wordt. Daar, waar velen van 's Ministers partij- en geloofsgenooten zich zoo heftig tegen de door hem voorgestane beginselen aankanten, dat zij thans reeds ten deele hem hun vertrouwen ontnomen hebben, daar heeft die Minister ons getoond zoozeer den moed zijner overtuiging te bezitten, dat niets hem weerhouden kon den weg te betreden, dien 's lands belang hem gebood te gaan.

Daarvoor zij hem hier ter plaatse onze rechtmatige hulde gebracht!

Natuurlijk behoeft deze waardeering niet in zich te sluiten, dat wij in

alle opzichten met 's Ministers voorstellen instemmen. De mogelijkheid daarvan wordt trouwens in de Memorie van Toelichting zelve reeds voorzien. »Ontegenzeggelijk», heet het daar ongeveer, »loopen de meeningen ook van hen, die ten deze als deskundigen zijn te beschouwen, omtrent de meest wenschelijke oplossing van het vraagstuk der regeling van de levende strijdkrachten zeer uiteen. De Regeering kan er dan ook bezwaarlijk op rekenen, dat de door haar voorgedragen regeling in den lande en de Staten-Generaal onverdeeld bijval zal vinden. Zij erkent ten volle, dat bij de zoo diep ingrijpende regeling van den verplichten krijgsveld met bezwaren van velerlei aard rekening moet worden gehouden en verklaart zich dan ook bereid, voor zoover dit doenlijk zal blijken zonder de hoofdbeginselen van het wetsontwerp aan te tasten of de behoorlijke uitvoering daarvan in gevaar te brengen, te gemoet te komen aan bedenkingen, die tegen sommige bijzonderheden der regeling mochten rijzen. Maar Zij meent dan ook een ernstig beroep te mogen doen op de vaderlandsliefde van de vertegenwoordiging om, gelet op het gewichtig doel der regeling en met waardeering der meening van hen, die daarvoor andere grondslagen zouden wenschen te zien toegepast, te trachten de thans bereikbare oplossing van het vraagstuk der levende strijdkrachten binnen een niet te verwijderde toekomst te verwezenlijken.»

In hoofdzaak stemmen wij met deze woorden in. Dáár, waar omstandigheden als de boven geschetste zich voordoen, zóu men, naar wij meenen, verkeerd doen met eigen inzichten *te veel* op den voorgrond te stellen, omdat de voorgestelde regeling daardoor zeer vermoedelijk gevaar zou loopen geheel te mislukken. Door te veel te willen, zou men dus waarschijnlijk niets verkrijgen en aangezien de omstandigheden ons nu eenmaal het meest gewenschte onthouden, moeten wij ons wel met het bereikbare tevreden stellen. Later, **wanneer de door de Regeering voorgestelde regeling de belangstelling in 's lands weerbaarheid in alle kringen verhoogd zal hebben**, zal de natie wellicht bereid gevonden worden een stap verder te gaan op den weg, die tot de algeheele vervulling onzer wenschen leidt. Ook de regeering verwacht — en naar onze meening terecht — van de verwezenlijking harer plannen een verhooving van het nationaal zelfbewustzijn. »Het gevoel van onmacht en moedeloosheid zal geheel verdwijnen, het zelfvertrouwen zal herleven en het belang van 's lands verdediging zal, veel meer dan thans, een ieder ter harte gaan en in waarheid worden een *nationaal* belang!» Zoo zij het!

Het standpunt, dat wij bij de bespreking van het wetsontwerp zullen innemen, is door het vorenstaande voldoende toegelicht. Ook wij wenschen, zonder ons krampachtig aan eigen inzicht vast te klemmen, d. w. z., zonder steeds op den voorgrond te stellen de regeling, welke wij ons gedacht hebben, de regeeringsvoorstellen in opbouwenden zin te bespreken. Wij

stellen ons daarbij op het standpunt door de Regeering in haar ontwerp ingenomen en waar wij hier en daar een wijziging voorstellen, zullen wij trachten noch de hoofdbeginselen daarvan aan te tasten, noch de uitvoering daarvan in gevaar te brengen. Wij doen dit, omdat wij met den Minister instemmen, waar hij zegt: »ongetwijfeld toch zal die regeling — zij moge dan niet een ieder ten volle bevredigen — 's lands weerbaarheid in zeer belangrijke mate verhoogen.»

II.

Wordt het regeeringsontwerp tot regeling van den krijgsdienst in hoofdtrekken onveranderd door de volksvertegenwoordiging aangenomen, dan geeft het bijgaand tabellarisch overzicht, zij het ook slechts in grove trekken, een beeld van de sterkte en samenstelling van de weermacht, waaraan in de toekomst de waarborging van de souvereine rechten en de bescherming van de belangen van den Nederlandschen Staat zullen zijn opgedragen.

Tevens kan daaruit worden afgeleid de taak, welke voor elk der onderdeelen is weggelegd, de graad van geoefendheid, welke het legerbestuur in verband met de aangegeven oefeningstijden aan elk dezer toekent, en ten slotte de verschillende vormen, waaronder aan den dienstplicht kan worden voldaan.

Wij kozen dezen vorm zoowel om der beknoptheidswille als om een duidelijke en voor iedereen begrijpelijke voorstelling te geven van den persoonlijke druk, welke door dit ontwerp, zoo het tot wet verheven wordt, op de bevolking zal worden gelegd, en tevens de beginselen te vermelden, die bij de bepaling en verdeeling daarvan tot grondslag hebben gediend.

Dit overzicht is onmisbaar, want raadpleegt men de cijfers alleen, dan huldigt men wellicht al te zeer de zienswijze der Regeering, waar deze zegt: »dat een inderdaad nationale krijgsmacht zal worden gevormd, alleszins in staat om aan het volk het vaste vertrouwen in te boezemen op het welslagen van den strijd zelfs tegen een aanzienlijke overmacht, terwijl de aldus verkregen deelneming van het geheele volk aan de verdediging met de geringste lasten van persoonlijke en van geldelijken aard verzekerd is.»

Gaat men toch, de samenstelling en het gehalte der krijgsmacht aandachtig na, d. w. z., beschouwt men de verschillende onderdeelen der door de Regeering gedachte krijgsmacht in verband met den werkkring aan elk hunner toegewezen, alsook hun verhouding tot het geheel en vestigt men nog daarenboven de aandacht op de onvolledige oefening of wel de volslagen ongeoeffendheid van enkele categorieën van dienstplichtigen, dan is men niet zoo terstond geneigd met de Regeering in te stemmen en wint de twijfel veld of wellicht hier en daar aan die geringste lasten van persoonlijke en geldelijken aard een *te* overwegende invloed is toegekend. Wel is waar bedraagt de sterkte van de landmacht ongeveer 327.000 man, doch daaronder bevinden zich slechts 141.000 (deel uitmakende van het veldleger, de reserve-, de bezettings- en de landweertroepen) volledig en 34.810 (tot de depottroepen

van leger en landweer behorende) onvolledig geoefenden, terwijl de dienstplichtigen der aanvullingsreserve, ter sterkte van 151.000 man, in het geheel niet op den wapenhandel zijn voorbereid.

De feitelijke weerkracht op een bepaald oogenblik berust dus slechts in handen van de eerstgenoemde 141.000 man, waarbij dan evenwel nog opgemerkt dient te worden, dat over dit aantal niet dadelijk bij het uitbreken van den oorlog voor operatiën in het open veld beschikt kan worden.

Daaronder behooren toch :

- 1°. de bezettingstroepen, ten getale van 31.088 man, die uitsluitend bestemd zijn om in de vestingen en forten op te treden ;
- 2°. de reservetroepen, ten getale van 19.553, die, zooals wij hierboven reeds aangaven, eerst bij de mobilisatie uit de korpsen van het veldleger gevormd worden ;
- 3°. de landweertroepen, bestaande uit 28.972 man landweer veldinfanterie en 15.823 landweermannen, die voor den dienst in vestingen en forten bestemd zijn.

Met de afzonderlijke organisatie der sub 1 bedoelde troepen kunnen wij ons geheel vereenigen. Welke bezwaren ook aan een dergelijke splitsing in een veld- en een vestingleger verbonden zijn, omdat de weerkracht daardoor in zekeren zin verbrokkeld wordt, zoo noodzaakt de geographische gesteldheid van ons territor, inzonderheid de geringe diepte in oost-westelijke richting, tot een onmiddellijke bezetting van onze hoofdverdedigingslinie door een bijzondere troepenmacht, eensdeels om op elke gebeurtenis te zijn voorbereid, ten andere om den reuzenarbeid, tot het in staat van verdediging brengen vereischt, zoo goed en volledig mogelijk te verrichten.

Anders is het gesteld met het beginsel, waarop de formatie der reservetroepen berust. Dit zouden wij *willen noch kunnen* verdedigen. Het formeeren toch van nieuwe afdeelingen tijdens de mobilisatie door splitsing van bestaande eenheden, achten wij *gevaarlijk* en *verkeerd*; *gevaarlijk*, omdat de mobilisatie, die zoo eenvoudig mogelijk geregeld moet zijn, hierdoor zeer bemoeilijkt wordt; *verkeerd*, omdat wij de slagvaardigheid van op dergelijke wijze gevormde troepenafdeelingen hoogst problematisch achten. Het formeeren der staven en hulpdiensten dier troepen, zoomede het op voet van oorlog brengen der daartoe behorende bereden wapens zal bovendien zooveel tijd in beslag nemen, dat op deze reservetroepen als mobiele divisie eerst geruimen tijd na het uitbreken der vijandelijkheden gerekend kan worden.

Wel zou men de reservebataljons infanterie spoediger aan het mobiele leger kunnen toevoegen, doch ook daarmee zal weinig gewonnen zijn. Die afdeelingen, welke zelf alle verband missen, niet tot grootere eenheden zijn samengevoegd, geen artillerie of cavalerie bezitten en dus de sterkteverhouding der wapensoorten nog ongunstiger maken, dan zij bij de ontworpen organisatie reeds is, zullen het veldleger eer in zijn handelingen belemmeren dan steunen.

Aan artillerie telt men alsdan toch op circa 53.000 man voetvolk slechts

108 vuurmonden of twee stukken per 1000 man, terwijl de sterkte der cavalerie tot het onbeteekenend verhoudingsgetal van $\frac{1}{25}$ der beschikbare macht daalt. Ook het gemis aan een voldoende sterkte der overige hulpdiensten zou zich ernstig doen gevoelen.

Welk een noodlottigen invloed een zoodanige onlogische soortverhouding op de krachtsontwikkeling van een krijgsmacht oefent, kan o. a. blijken uit de operatiën en gevechten in het noorden van Frankrijk onder FAIDHERBE, in het zuiden aan de Loire en in het oosten onder BOURBAKI. Zij getuigen, hoe weinig zelfs een moedige, met toewijding bezielden infanterie tegenover het overmachtig artillerievuur des tegenstanders vermag. De meeste aanvallen door het Fransche voetvolk, met onverschrokkenheid ondernomen en met volharding voortgezet, leden diensgevolge schipbreuk of kosten zulke schrikbarende offers, dat de twijfelachtige overwinning van heden de volslagen nederlaag van morgen in haar schoot verborgen hield.

Als gevolg van het gebrek aan ruitery kenmerkten de drie genoemde oorlogshandelingen zich door een weifelende strategische leiding, die, medegesleept door de indrukken van het oogenblik, ten slotte strandde op de klippen, welke zij door haren beperkten gezichtskring niet tijdig had kunnen ontwaren.

Ten overvloede mag niet worden vergeten, dat de reservetroepen, dus ook de infanterie dier afdelingen, eerst in een later tijdperk beschikbaar kunnen komen, d. w. z., als de landweer gereed is hen ten deele af te lossen, zoodat zij min of meer de rol der strategische reserves zouden vervullen, die door alle krijgskundigen van naam reeds sinds lang veroordeeld zijn en in de oorlogvoering van den nieuweren tijd, welke in de eerste plaats de grootst mogelijke getalsterkte op het slagveld vraagt, dan ook niet meer voorkomen. Op overtuigende gronden wordt het verkeerde daarvan in NAPOLEON'S krijgskundige geschriften aangetoond.

Men doet alzoo beter voor den strijd in het open veld niet op de reservetroepen te steunen.

Ook op de sub 3 genoemde troepen valt in den eersten tijd niet te rekenen; voor de landweer-infanterie gelden de sub 2, voor de overige landweertroepen de sub 1 vermelde redenen.

Voor de bescherming der grenzen en van de buitenprovinciën zijn dus aanvankelijk ternauwernood 45.000 man beschikbaar. Vergelikt men dit zeer bescheiden aantal strijders met de reserves (reservetroepen en landweerveld-infanterie ter sterkte van 48.500 man en de depots van het veldleger ten getale van 25.500 man, de landweerdeposits daaronder begrepen), dan rijst onwillekeurig de vraag of bij het ontwerpen der bij de wet gevoegde organisatie op voet van oorlog, het zwaartepunt niet *te veel* naar de zijde der laatstgenoemde categorieën verplaatst is en of wel voldoende rekening gehouden is met de taak van het veldleger, welke de Memorie van Toelichting zoo juist met de navolgende woorden omschrijft: *den eersten stoot des vijands*

af te slaan, zijn opmarsch te bemoeilijken of te vertragen en hem zoo mogelijk tot den terugtocht te dwingen (1).

Dat betwijfelen wij en beschouwen die geringe sterkte daarom als een overwegend bezwaar tegen de voorgestelde regeling, want als een vijandelijke macht van eenige beteekenis de grenzen overschrijdt, dan kan het niet in de bedoeling liggen dit veldleger aan een beslissenden strijd in het open veld te wagen, waarbij het zeker, niet alleen door zijn geringe getalsterkte, maar zeer zeker ook door de gebrekkige verhouding der wapensoorten te gronde gericht zou worden.

De eerste schrede is dus niet voorwaarts om een gebiedend halt uit te spreken maar rugwaarts, zoo de concentratiepunten ten minste oostelijk van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie gekozen mochten zijn. Acht van de elf provinciën worden alsdan ontruimd en aan den tegenstander prijsgegeven.

Het zou ons gaan als JOHAN MAURITS ten jare 1666, die uit onmacht het terrein oostwaarts van den IJsel aan de plunderingen van Bisschop VAN GALEN's krijgsbenden moest overlaten, met dit onderscheid nochtans, dat nu een zooveel grooter gedeelte van ons grondgebied en de rijke, daarin aanwezige hulpbronnen den tegenstander door een luttele krachtsinspanning in handen kunnen vallen.

De slotsom van de bovenstaande redeneeringen nu is deze, dat het veldleger o. i. te zwak is om zijne roeping naar behooren te vervullen en dat een te groot gedeelte der levende strijdkrachten, zoowel door hare organisatie, als hare onvolledige geoefendheid, aan de passieve verdediging gebonden is.

In het open veld toch, vertegenwoordigen 45.000 man, die nog door tal van detacheringen verzwakt zullen worden, geen kracht van noemenswaardige beteekenis, geen macht van overwegend strategisch belang in verband met de taak, waartoe zij geroepen zal kunnen worden en welke haar door de Regeering is toegedacht.

Deze velt daarover, alhoewel misschien onbewust, zelf het beste oordeel, waar zij, een nog grootere inkrimping van het veldleger besprekende, zegt: »Al dadelijk zou een aanzienlijk deel van het grondgebied prijsgegeven moeten worden aan iederen aanvaller, wien het zou behagen er de hand op te leggen en bij een lijdelijke verdediging van het hart des lands zou een spoedige ondergang niet kunnen uitblijven. Bovendien zou het zonder een veldleger van toereikende sterkte niet mogelijk zijn om te voldoen aan de verplichtingen, die ons ingeval van neutraliteit als zelfstandigen Staat zijn opgelegd.»

De laatste zinsnede riep nog een andere overweging in ons levendig, namelijk of de werkzaamheid van het leger in sommige omstandigheden niet evenzeer als die der politiek buiten het grondgebied van den Staat gelegen kan zijn.

Waartoe zal de krijgsmacht bijv. dienen, wanneer Nederland bij een conflict tusschen naburige staten óf genoodzaakt wordt zich voor een der

(1) Wij cursiveeren.

strijdende partijen te verklaren, óf niet genegen is een onzijdige houding aan te nemen?

De oorlog is een voortgezette staatkunde, zij het ook met andere middelen en langs andere wegen. In dat licht beschouwd is het leger mede een politiek werktuig, dat niet alleen — *alhoewel in de eerste plaats* — dient tot het verdedigen van den vaderlandschen bodem, maar zeer zeker ook een middel moet vormen in de handen van een kloeke, voorzienende Regeering om, waar het noodzakelijk schijnt, ook door deelname aan een bondgenootschappelijken oorlog de staatkundige belangen der gemeenschap te bevorderen en gunstige voorwaarden voor een ongestoord voortgezette, nationale ontwikkeling te verschaffen.

Het spreekt vanzelf, dat zulks alleen in de uiterste noodzakelijkheid zal geschieden, maar de mogelijkheid daartoe mag niet uitgesloten zijn. De bedroevende rol, welke de Republiek der Geünieerde Gewesten gedurende het laatste drie vierde gedeelte van de achttiende eeuw op het Europeesche staatstoneel gespeeld heeft, omdat de noodzakelijkheid van een deelname aan de algemeene politiek haren bestuurders en raadslieden niet helder voor den geest heeft gestaan, alsmede de zoo sterk sprekende gevolgen, welke daaraan voor onze vaders verbonden waren, wijzen er nadrukkelijk op, dat men voor dezen eisch niet blind mag zijn, zoo men ten minste geen staatkundigen zelfmoord te gemoet wil gaan.

Het schijnt alsof dit punt geheel over het hoofd is gezien of wel opzettelijk verzwegen wordt, want waar het ontwerp van de dienstplichtigen ter zee vergt, dat zij ook buiten het Rijk gebezigd kunnen worden, is eenzelfde bepaling voor die der landmacht achterwege gelaten, terwijl met betrekking tot de zeeweer zelfs bepaald is, dat deze niet tot diensten buiten het Rijk kan worden verplicht. Te dezen opzichte licht te verschaffen is eene verplichting, die op de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal rust.

Dat een meer rationeele *organisatie* dan de voorgestelde voor een getal strijders, ongeveer overeenkomende met dat, waarover wij beschikken kunnen, te ontwerpen is, kan blijken uit de hieronder volgende organisatie van het Belgische leger op voet van oorlog.

	Offi- cieren.	Onderoffi- cieren en minderen.	Paar- den.	Veld- vuur- monden.
I. Veldleger.				
a. Twee cavalerie-divisiën, elk uit twee brigades van twee regimenten à 4 eskadrons bestaande, waaraan een afdeling rijdende artillerie van twee batterijen is toegevoegd, voorts een geneeskundige afdeling, een munitiecolonne, een proviandcolonne, enz., enz.....	380	6194	7002	24
b. Twee legerkorpsen, elk uit twee gemengde divisien bestaande, totaal 52 bataljons infanterie, 4 eskadrons cavalerie en 30 veldbatterijen met de noodige hulpdiensten en staven.....	1782	59230	11608	180
c. Het hoofdkwartier met de verschillende branches.....	31	479	236	—
Totaal.....	2193	65903	18846	204

	Vorig totaal...	2193	65903	18846	204
II. <i>Mobiele verdedigingstroepen</i> in de vestingen en liniën, die ten deele evenwel ook voor eene actieve verdediging beschikbaar zijn.					
	Voor Luik, een brigade van 4 actieve bataljons.....	84	3670	100	—
	Voor Namen, een regiment van 2 actieve bataljons.....	42	1835	50	—
	Voor Antwerpen, een divisie, ter sterkte van vijf regimenten infanterie der reserve, 1 bataljon karabiniers, 1 regiment cavalerie van 4 eskadrons en 6 batterijen reserveveldartillerie	298	11688	1876	36
	Totaal.....	424	17193	2026	36
III. <i>Het eigenlijke bezettingsleger</i> ter sterkte van 14 regimenten infanterie der reserve (28 bataljons), 4 regimenten vestingartillerie (58 actieve en 8 reserve-batterijen), 12 compagnieën genietroepen, 1 compagnie vestingtelegrafisten en vuurwerkers, 1 compagnie vestingpioniers en $\frac{1}{3}$ compagnie handwerkers					
		939	41007	1253	—
IV. <i>Depotstroepen, territoriaal-gendarmerie, en militaire etablissementen</i>					
		269	2900	1449	—
	Totaal generaal.....	3845	127003	23574	240

Iets dergelijks zou ook bij ons mogelijk zijn, zonder daarom groote wijzigingen in het ontwerp der Regeering noodig te maken. Daartoe zou men:

- 1°. van het formeeren der reservetroepen moeten afzien;
- 2°. de depotstroepen (1), als volgt, moeten samenstellen:
  - a. voor de korpsen van het veldleger uit de twee oudste lichten der bij die korpsen ingedeelde dienstplichtigen;
  - b. voor de bezettingstroepen door het jaarlijks indeelen van verkort te oefenen, zooals het ontwerp voor die troepen voorstelt;
- 3°. alle dienstplichtigen, behalve die, welke voor de depots der bezettingstroepen aangewezen worden, dat zijn dus $13.200 + 2500 - 814 = 14.886$ volledig te oefenen en voor deze eene organisatie te maken ongeveer in den geest van die voor het Belgische veldleger.

Dat de omschreven regeling uitvoerbaar is, kan uit de volgende beknopte berekening worden gezien.

Volgens art. 23 worden jaarlijks ingelijfd. . .	15.700
hiervan afgetrokken de verkort te oefenen bij de vestinginfanterie en artillerie	814
Blijven	14.886

Dit geeft voor acht lichten $14.886 \times 6,94 = 103.308$
 hiervan afgetrokken de bezettingstroepen . . . . .

Blijven . . . . . $72.220 = 6,94 a$,

waarin a gelijk is aan het jaarlijks bij de korpsen van het veldleger ingedeelde aantal.

(1) Voor de genietroepen, zooals het ontwerp aangeeft.

Hiervan gaan de 7de en 8ste lichter = 1,65 α bij de depots over = 17.171.
Blijven dus voor het veldleger 72.220 — 17.171 = $\pm$ 55.000 dienstplichtigen.

Hierdoor zou dus een veldleger van circa 60.000 man verkregen kunnen worden, waarbij dan tevens voor een betere verhouding der wapensoorten, d. w. z., voor een verhouding meer overeenkomstig de eischen van de hedendaagsche gevechtsvoering, zorg gedragen zou moeten worden.

4°. aan de landweer zoodanige organisatie te geven, dat deze de taak kan overnemen, welke in het ontwerp aan de reservetroepen wordt toegedacht. De dienstplichtigen, bedoeld in het 3de lid van art. 219, zouden dan bij de landweer ingedeeld moeten blijven.

Wij willen geenszins ontkennen, dat de verwezenlijking van onze denkbeelden onvermijdelijk tot een verhooging van het budget der militaire uitgaven zou leiden, al teekenen wij daarbij dadelijk aan, dat die verhooging in verhouding tot de geheele begrooting van oorlog niet zoo groot zou zijn, dat zij als wapen tegen het aannemen van onze voorstellen gebezigd zou kunnen worden. Doch zelfs al ware dit niet het geval, dan zouden wij het verwerpen daarvan betreuren. De wijzigingen toch, welke wij aangaven, schijnen ons niet alleen wenschelijk toe, wij achten ze noodzakelijk. In kleine landen als het onze, moet het zwaartepunt altijd naar de zijde van het *leger* en niet naar die van de *reserve- en aanvullingsformatiën* gelegd worden. **Wij moeten vóór alles zorgen, niet onder den voet geloopen te worden**, want is dat eenmaal geschied, dan komen al die op papier zoo ontzagwekkende aantallen reservetroepen — men vergeve ons de populaire uitdrukking — als mosterd na den maaltijd.

Het wil ons toeschijnen, dat ook de Regeering gaarne eene organisatie in den geest van de door ons noodzakelijk geachte zou hebben voorgesteld, indien zij niet had moeten vreezen, dat de financieele gevolgen van haar ontwerp bij tal van de door de wet daartoe aangewezen beoordeelaars zwaarder zouden wegen, dan de eischen van 's lands verdedigbaarheid.

Wij althans meenen dit uit de volgende zinsneden der Memorie van Toelichting te mogen opmaken: »De Regeering wenscht voorts uitdrukkelijk te verklaren, dat Zij bij de door haar ontworpen regeling nauwgezet naar zuinigheid heeft gestreefd. Bij voldoening aan redelijke eischen van de sterkte en de samenstelling van het leger, bepaalt de ontworpen organisatie zich tot het verschaffen van hetgeen *noodzakelijk* is te achten. Zij voorziet geenszins in alles wat te dien opzichte *wenschelijk* zou wezen. Aan verschillende voorstellen tot uitbreiding of wijziging der organisatie, waarvan de toepassing, op zichzelf beschouwd ongetwijfeld, nuttig zou kunnen zijn, is daarbij geen gevolg gegeven, omdat de Regeering niet overtuigd was, dat de belangen van 's lands verdediging die toepassing onvermijdelijk noodig maakten.»

Doch juist waar de Regeering gedwongen is aan de financieele zijde van het vraagstuk zoo bijzonder de aandacht te schenken, verwondert het ons zeer,

dat Zij niet getracht heeft een voor de hand liggend middel aan te grijpen om aan haar wetsvoorstel een instelling te verbinden, die tot een niet onaanzienlijke verhooging van 's lands middelen zou leiden, met andere woorden, dat de Regeering in haar ontwerp geen *krijgsbelasting* heeft opgenomen.

Gold het hier een geheel nieuw denkbeeld, dan zouden wij kunnen begrijpen, dat Zij er voor teruggedeeft is nog meer nieuwe beginselen op eenmaal voor te stellen. Het tegendeel is echter waar. Reeds de Staatscommissie, benoemd ter voorbereiding van de Grondwetsherziening, gaf als hare zienswijze te kennen: »Ook kan de wet van hen, die niet dienen, een geldelijke bijdrage vorderen.»

Wel weten wij, dat de door haar aangegeven redactie van het 2de lid van art. 181 der Grondwet eenigszins gewijzigd is, doch daarin kan o. i. geen bezwaar tegen zoodanige belasting gelegen zijn. Het bijdragen van een *krijgsbelasting* behoort toch ongetwijfeld tot de rubriek: »Verplichtingen ten aanzien van 's lands verdediging opgelegd.»

Dat de opbrengst van een dergelijke belasting werkelijk niet gering zou zijn, kan uit de volgende berekening blijken:

Van de 40.000 jongelieden, die jaarlijks den dienstplichtigen leeftijd bereiken, mogen er hoogstens 13.800 ter volledige en 2500 ter verkorte oefening worden ingelijfd, terwijl de statistiek leert, dat op dien leeftijd ongeveer 1500 zich reeds tengevolge eener vrijwillige verbintenis in militairen dienst bevinden. De overigen, ten getale van 22.200, verrichten dus in tijd van vrede absoluut geen dienst. Dit aantal groepeerd zich als volgt:

- 5.200 eenige zoons,
- 10.000 vrijgestelden wegens broederdienst,
- 100 uitgeslotenen,
- 100 studenten in de godgeleerdheid en R.-K. ordebroeders,
- 2.541 vrijgestelden wegens te kleine maat,
- 2.652 vrijgestelden tengevolge van ziekelijke gesteldheid of gebreken,
- 1.300 eenige kostwinners en
- 307 overblijvenden, die bij de aanvullingsreserve worden ingedeeld.

Nu spreekt het wel vanzelf, dat de eenige kostwinners en de vrijgestelden, tengevolge van ziekelijke gesteldheid of gebreken, welke tot elken arbeid ongeschikt zijn, alsmede personen, welke ten laste der armenverzorging zijn, voor het betalen van eene *krijgsbelasting* niet in aanmerking kunnen komen. Het aantal van 22.200 dient dus verminderd te worden met $1300 + 500$ (een door ons geschat getal voor de zoo even genoemde categorieën), zoodat jaarlijks 20.400 jongelieden voor het betalen dezer belasting in aanmerking zouden komen. Over dertien jaar gerekend maakt dit, na aftrek van het verloop, een aantal belastbaren van $20.400 \times 10.89 = 222.156$.

Indien de Regeering er toe besluiten kon om van dezen te vorderen:

- a. een hoofdgeld van bijvoorbeeld f 2,00 en
- b. een supplementaire heffing van bijv. 50% van de som, die ieder voor

personeel in 's Rijks directe belastingen betaalt, dan zou het budget van oorlog jaarlijks een bate aanwijken, waaruit stellig de door ons voorziene meerdere uitgaven — en waarschijnlijk nog veel meer — bestreden zouden kunnen worden.

Wanneer men let op den eisch, dat op alle mannelijke ingezetenen ook reeds in vreedstijd de verplichting rust om het hunne bij te dragen tot verhooging van 's lands weerbaarheid, dan zal het niet onbillijk genoemd kunnen worden, dat zij, die om de een of andere reden in tijd van vrede tot geen enkelen dienst verplicht zijn, althans een geldelijke bijdrage leveren. Deze bijdrage toch, zal altijd onevenredig klein zijn in vergelijking met hetgeen de tot den dienst verplichte door zijn gedwongen improductiviteit moet derven.

Deze wordt gedurende 12, 16, 18 of 22 maanden aan zijn burgerlijk beroep onttrokken en *kan* tijdens zijn dienstdtijd bij het leger jaarlijks tot het onder de wapenen komen voor herhalingsoefeningen gedurende den tijd van zes weken en bij de landweer tot eenzelfde oefening van veertien dagen verplicht worden, terwijl *gene* hoegenaamd geen diensten behoeft te presteeren.

Overweegt men ten slotte welke financieele verplichtingen de hoogheemraadschappen, dijk- en polderbesturen, volgens de Wet, aan de belanghebbende individuen mogen opleggen en dat in sommige gevallen zelfs niet rechtstreeks belanghebbenden tot het verrichten van persoonlijke diensten kunnen worden verplicht — en terecht, omdat bij hooge waterstanden of overstromingen een ieder op het behoud van het gemeen bezit bedacht moet zijn en alsdan tijdige voorzieningen, hoe kostbaar ook, nog grootere schade of verlies kunnen voorkomen — dan kan tegen de door ons bedoelde krijgsbelasting geen noemenswaardig gegrond bezwaar worden ingebracht (1).

Wat daar in het klein voor een waterschap of polder ten opzichte van den zoozeer gevreesden watersnood geldt, is hier op den Staat van toepassing met betrekking tot een mogelijk oorlogsgevaar. Waar ginds de ingelanden en dijkplichtigen een evenredigen financieelen last dragen en met de opgezetenen tot persoonlijk dienstbetoon gedwongen kunnen worden, moet hier elk lid van de mannelijke bevolking op den weerbare leeftijd, voor zoover hij niet tot werkelijken dienst verplicht is, het boven voorgeslagen of een door de Regeering vast te stellen bedrag opbrengen.

In het kader eener zoodanige belasting komt ook de vrijwillige en vrijwillig vervroegde vervulling van den dienstplicht, waarin Hoofdstuk II, § 2 voorziet, meer tot haar recht, omdat zonder deze de kans van geheele of gedeeltelijke vrijstelling door het lot weinigen zal aanlokken te voren wellicht geheel onvruchtbare diensten te verrichten.

(Wordt vervolgd.)

(1) Zie o. a. Reglement van politie op de zee-, rivier- en kanaal-waterkeerende dijken en kaden en de daarin gelegen sluizen en werken in de provincie Noord-Brabant, art. 17 en 18. Provinciaal Blad van Noord-Brabant, 1890, N°. 15.

REGELING VAN DEN KRIJGSDIENST.

ALGEMEENE WEERPLICHT (1).

(Behoudens de bij de wet bepaalde uitzonderingen).

Op 1 Januari van het jaar, waarin het 20ste levensjaar wordt volbracht, is tot den dienst verplicht:

- 1°. ieder mannelijk Nederlander, die binnen het Rijk woont;
- 2°. ieder minderjarig Nederlander, die niet binnen het Rijk woont, doch wiens vader, moeder of voogd aldaar woont;
- 3°. ieder mannelijk ingezetene, niet-Nederlander, tenzij hij bewijst in een vreemd land aan den verplichten krijgsveld dienstdienst onderworpen te zijn.

Van af het 18de jaar wordt evenwel vrijwillige, vervoegde vervulling van den dienstplicht toegestaan.

Met en onder de wapenen.

Door loting wordt de volgorde bepaald, waarin zij, die tot den dienst zijn aangewezen, worden ingedeeld:

- a. bij de actieve zeemacht of ter volledige oefening bij het leger;
- b. bij de depottroepen van de infanterie en de vestingartillerie ter verkorte oefening;
- c. bij de aanvullingsreserve.

Landmacht.

Bestaat uit vrijwillig dienenden en dienstplichtigen.
Duur van den dienstplicht 13 jaren.

LEGER.

Duur van den dienstplicht 8 jaren.
De Regering becijfert het aantal jaarlijks in te lijven dienstplichtigen op 15.596, waarvan 13.096 ter volledige en 2500 ter verkorte oefening; de wet staat respectievelijk 13.200 en 2500 toe.

Het verblijf onder de wapenen wordt onderscheiden in:

- 1°. de eerste oefeningstijd; bij de onbepaalde korpsen 12 maanden, bij de beoefende korpsen 18 maanden (3);
- 2°. de verlenging van den duur van het eerste verblijf onder de wapenen of van de goedkeuring of in dat van den dienst) voor ten hoogste $\frac{3}{4}$ van het aantal jaarlijks ter volledige oefening ingedeelden met 4 maanden;
- 3°. de verlenging van den duur van het eerste verblijf onder de wapenen of van de goedkeuring of in dat van den dienst) voor ten hoogste 3 maanden;
- 4°. de herhalingsoefeningen, in het algemeen twee van ten hoogste 6 weken (in den regel korter) voor de ter volledige oefening ingelijfd, met uitzondering van de dienstplichtigen bij de cavalerie, die bij den trein overgaan en een herhalingsoefening van ten hoogste 14 dagen zullen bijwonen, en de dienstplichtigen bij den trein, die geen herhalingsoefeningen ontvangen.

De inlijving heeft plaats tusschen 1 en 15 Februari, de overgang naar de landweer op 1 Juli van het jaar, waarin de achtjarige dienst bij het leger volbracht is. Deze laatste datum is derwijze bepaald, dat de oudste lichter beschikbaar blijft, tot de jongste reeds enige goedkeuring verkregen heeft.

LANDWEER.

Hier toe behooren, behalve de tot volledige of verkorte oefening bij het leger ingelijfd, die na verloop van acht jaar naar de landweer overgaan, nog enkele in de wet aangegeven categorieën van dienstplichtigen.

Van deze zal de sterkte alleen bedoeld zijn voor hen, die boven den leeftijd van achttien jaar twee jaar of langer actief gediend hebben bij het leger of in de koloniën (art. 45, 5°, sub b en c) $\pm$ $\frac{1}{2}$ en voor hen die vrijwillig daarbij dienen $\pm$ $\frac{1}{2}$.

Duur van den dienstplicht 5 jaren.

De dienstplichtigen, die behoort hebben tot de infanterie van het veldleger of van de bezettingstroepen, of tot de vestingartillerie worden ingedeeld bij de landweertroepen; de overigen zijn bestemd om bij mobilisatie op te komen bij de depots der korpsen van het leger.

Alleen de dienstplichtigen bij de landweertroepen zijn aan herhalingsoefeningen onderworpen; in den regel niet meer dan éénmaal voor hoogstens 14 dagen; de overigen worden gewoonlijk niet opgevoerd.

Onslag uit den dienst op 1 Juli van het jaar, waarin de vijfjarige dienstplicht bij de landweer volbracht is (art. 250).

AANVULLINGSRESERVE.

Tot de aanvullingsreserve behooren:

- 1°. zij, die bij de loting daarvoor zijn aangewezen;
- 2°. zij, die na gedurende twee jaar tijdelijk van den dienst vrijgesteld te zijn geweest, *definitief* voor tijd van vrede worden vrijgesteld en overkomstig de bepalingen der wet alsdan voor deze categorie bestemd zijn.

Hier voor komen namelijk in aanmerking:

- a. eenige zoons (art. 44, sub 3 en art. 45, sub 3);
- b. weduwnaars en gehuwden (art. 44, sub 7 en 8 en art. 45, sub 3);
- c. kostwinners (art. 44, sub 4, 5 en 6 en art. 45, sub 4);
- d. vrijgestelden wegens broederdienst (art. 45, sub 4, art. 48, sub 1, 2 en 3, art. 50 en art. 53);
- e. zij, die zich door een broeder laten vervangen (art. 78).

De aanvullingsreserve is verdeeld in twee klassen. De dienstplichtigen behooren tot 1 Juli van het jaar, waarin zij het 25ste levensjaar volbrengen, tot de eerste klasse, daarna tot de tweede klasse.

Duur van den dienstplicht tot den 1sten Juli van het jaar, waarin het 33ste levensjaar wordt volbracht.

De leden der aanvullingsreserve worden in tijd van vrede tot geen enkel dienstplicht.

Zee-macht.

Bestaat uit vrijwillig dienenden en dienstplichtigen.
Duur van den dienstplicht 11 jaren.

Duur van den dienstplicht 6 jaren.
De Regering becijfert het jaarlijks in te leeren aantal dienstplichtigen op 550, de wet staat 600 toe.

Het verblijf onder de wapenen wordt onderscheiden in:

- 1°. de eerste oefeningstijd van 12 maanden;
- 2°. de verlenging van het eerste verblijf onder de wapenen of het onder de wapenen roepen, ter handhaving van de openbare rust, enz., van allen of van een gedeelte der dienstplichtigen voor ten hoogste 3 maanden.
- 3°. de herhalingsoefeningen, in den regel twee, één van 4 en één van 3 weken.

De inlijving heeft plaats tusschen 1 en 15 Februari, de overgang naar de zeevoet op 1 Juli van het jaar, waarin de zesjarige dienst bij de actieve zeemacht is volbracht.

Zonder de wapenen.

Tot deze categorie behooren: de niet tot de zeemacht, de landmacht of het krijgsvolk in de koloniën behoorende ingeschrevenen voor den dienstplicht, te weten:

- 1°. die tot het vervullen van deze verplichting gehouden zijn krachtens vrijstelling van den dienst bij de zee- of landmacht, hetzij voor één jaar (*) hetzij voor tijd van vrede (**);
- 2°. die uit den dienst bij een der onderdelen van de krijgsmacht ontslagen zijn onder gehoudbheid van deze verplichting (art. 200 en 170).

Zij worden door den Koning in twee klassen verdeeld, waarvan de eerste de jongere, de tweede de oudere jaarklassen bevat.

In tijd van vrede zijn zij tot geen dienstplicht, alleen de leden van de eerste klasse moeten zich in de registers doen inschrijven.

Duur der verplichting tot 1 Juli van het jaar, waarin de vijfjarige dienstplicht bij de zeevoet volbracht is.

Hier toe behooren, behalve de dienstplichtigen, die hun dienstplicht bij de actieve zeemacht volbracht hebben, nog enkele categorieën in de wet genoemd, o. a. zij, die boven den leeftijd van 18 jaar twee jaren of langer actief bij de marine gediend hebben (art. 45, sub 5) en zij, die vrijwillig bij de zeevoet dienen.

De dienstplichtigen dezer categorie worden in den regel niet voor herhalingsoefeningen opgevoerd.

Onslag uit den dienst op 1 Juli van het jaar, waarin de vijfjarige dienstplicht bij de zeevoet volbracht is.

(*) Deze, die in afwachting van een nadere uitdrukking tijdelijk tweemaal, telkens voor één jaar vrijgesteld zijn, worden tijdelijk voor deze categorie bestemd (§§ 44, sub 1 tot en met 8, § 47, 50 en 53).

(**) Deze worden of voor den gemeen duur der verplichting, 15 jaar, voor deze categorie aangewezen (art. 45, sub 3), of, nadat zij reeds twee jaar wegens tijdelijke vrijstelling daartoe behoord hadden, definitief, d. i. nog gedurende 11 jaar daarbij ingedeeld (art. 45, sub 1 en 4).

LANDSTORMPLICHT (2).

Landstormplichtig zijn: alle binnen- en buitenslands verblijf houdende Nederlanders en alle mannelijke ingezetenen, niet-Nederlanders — tenzij deze bewijzen in een vreemd land aan den verplichten krijgsveld dienstdienst onderworpen te zijn —, die op 1 Januari van het jaar, waarin zij opgevoerd worden, het 20ste levensjaar waren ingetreden en het 40ste niet hadden volbracht, en a. niet reeds behooren tot de met of zonder de wapenen dienenden; b. niet onherroepelijk voor altijd van den dienst zijn vrijgesteld, voor altijd of voorloopig uitge-sloten of voor altijd zijn ont-heven.

De landstormplichtigen zijn in tijd van vrede aan generlei verplichting onderworpen.

De dienstplicht bij den landstorm eindigt 1 Juli van het jaar, waarin het 40ste levensjaar volbracht wordt.

TOT DIENST VERPLICHT.

In tijd van vrede en van oorlog.	In den regel alleen in tijd van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden.	In tijd van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden.	In tijd van vrede en van oorlog.	In den regel alleen in tijd van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden.	In tijd van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden.	In tijd van oorlog, wanteer alle andere categorieën reeds zijn opgevoerd.
Volledig.	Volledig.	Volledig.	Niet.	Volledig.	Niet geheel volledig.	Niet.
Volledig.	Onvolledig.	Volledig.	Onvolledig.	Niet.	Volledig.	Niet of zeer onvolledig.

GEOEFEND.

Volledig.		Onvolledig.		Niet.		Volledig.		Niet geheel volledig.		Niet.		Niet of zeer onvolledig.	
VELDLEGER.	RESERVETROEPEN.	BEZETTINGSTROEPEN.	DEPOTTROEPEN.	LANDWEERTROEPEN.	LANDWEERPLICHTIGEN bestemd voor depots.	1ste KLASSE.	2de KLASSE.	ACTIEVE ZEEMACHT.	ZEEWEER.	1ste KLASSE.	2de KLASSE.	LANDSTORM.	
44.885	19.553	31.088	19.398	44.795	15.412	46.000	105.000	Aantal dienstplichtigen hoogstens 3100	Hoogstens..... 2500	10.890	14.750	Sterkte	
										16.800		opgegeven.	
										(Zie bijlage D, punt B, bladz. 3 en 4).			
										58.500			

STERKTE (4) EN SAMENSTELLING.

<p>Het veldleger, de mobiele kracht van het leger, moet dienen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1°. tot handhaving der neutraliteit bij een oorlog tusschen naburige staten; 2°. om bij een aanval op ons land den eersten stoot des vijands af te slaan, zijn opperschot te vertragen en hem zoo mogelijk tot den terugtocht te dwingen; 3°. indien het vorenstaande niet gelukt mocht, in vereniging met en gestuurd door de defensielinien de verdediging voort te zetten en den vijand afbreuk te doen, waar de gelegenheid zich aanbodt, om een gunstig en eervol einde van den strijd te bewerkten. <p>(Memorie van Toelichting, bladz. 2).</p>	<p>Zoodra het leger op voet van oorlog wordt gebracht, worden daartoe een aantal <i>reservetrotroepen</i> gevormd, die tot ondersteuning van de bezettingstroepen en het veldleger, zoodra tot het verrichten van bewaakingsdiensten aan de kanten en in de linien gebedigd kunnen worden.</p> <p><i>Later</i>, wanneer ook de beoefende troepen reserveafdeelingen gevormd hebben, kan tot de formatie van een nieuwe mobiele divisie worden overgegaan.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 3).</p>	<p>Door samenstelling, indeeling en dislocatie beantwoordende aan de inrichting van ons vestingsstelsel; door hunne reorganisatie in staat de linien binnen weinige uren te bezetten met troepen uit de landstrook zelve afkomstig, die bij uitnemendheid geschikt zijn om die linien te doen beantwoorden aan haar doel; het vormen van een krachtige, passieve weerstandslinij, die aan het voortrukken van den aanvaller paal en perk stelt en het achtergelegen gedeelte des lands beveiligd.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 3).</p>	<p>Zijn bestemd de verliezen aan te vullen, die op ruime schaal de geleiders van veldleger en bezettingstroepen zullen dopen.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 3).</p>	<p>Samengesteld uit oud-gedienden van het leger en georganiseerd in strijdvarende onderdelen, worden deze troepen naar gelang de belangen der verdediging het eischen, bestemd om op te treden naast de reeds in den strijd gewikkeld onderdelen te veld- of in de verdedigingslinien.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 3 en 4).</p>	<p>Daar deze geen herhalingsoefeningen bijwonen en ten deele bestaan uit onvolledig geëoefende depottroepen, zijn zij niet dadelijk bruikbaar. De laatstgenoemde zijn bestemd voor de eventuele op te richten landweerdepots, de overigen voor de depottroepen van het leger.</p> <p>— Zij die afkomstig zijn van de cavalerie, komen bij den trein, de torpedisten bij de pontonniers, die van de pantserfortartillerie bij de vestingartillerie. Zij dienen tot het aanvullen van verliezen.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 3 en 4 en Bijlage O).</p>	<p>De aanvullingsreserve biedt ruimschoots de vereischte stof om nieuwe krachten te vormen, wanneer de depottroepen dreigen te kort te schieten in het daken der geleiden verliezen. Zoo noodig wordt dadelijk na de mobilisatie een deel van de hertoe behoorende dienstplichtigen opgevoerd en geëoefend, terwijl daarmede verder naar behoefte wordt voortgegaan. Bij een oorlog van eenigen duur is vorming van verdere nieuwe afdelingen uit deze reserve in geen deele uitgesloten.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 4).</p>	<p>Naast de strijdkrachten te land zal de actieve zeemacht steun verlenen, zoowel bij de rechtstreekse verdediging des lands als bij de handhaving der neutraliteit, afgescheiden van de taak, die de zeemacht in het buitenland en in de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen heeft te vervullen. Het ligt niet in de bedoeling dienstplichtigen voor het korps mariniers te bestemmen.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 4 en 58).</p>	<p>Gevoerd uit hen, die vroeger bij de actieve zeemacht gediend hebben, is de zeevoet gedurende den oorlog noodig ten behoeve van de binnenlandsche verdediging. Zij moet aldaar dienen tot aanvulling der door de dienstplichtigen van de actieve zeemacht geleden verliezen of ontstane toekorten en zal kunnen worden aangewend tot andere diensten, die in het belang der verdediging nuttig of noodig zouden kunnen zijn (bediening van landingsgeschut bij de verdediging van de mariene posities, bewakings-, verkenning- en patrouillediensten op plaatsen en varten voor de verdediging van sommige linien, diensgen op uitleggers, enz., enz.).</p> <p>Indeeling in organieke eenheden is niet noodig; zij zal naarmate de behoeften zich doet gevoelen lichtingsgewijze of wel in eens worden opgevoerd.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 4 en 20).</p>	<p>Behooren niet tot de krijgsmacht en worden in den vijand hoofdzakelijk in verband met hun ambt, beroep of bedrijf, gebedigd voor bijzondere diensten in het belang der verdediging (als verplegings- en transportdiensten bij de troepen van het veldleger, inrichten van stellingen, opruimen van terreinen, slaan van bruggen, verrichten van werkzaamheden op de werven en in de zeehavens). Zij ontvangen noch wapenen, noch uniform en worden in hoofdzaak gebruikt in of nabij de plaatsen, waar zij gevestigd zijn. Zij kunnen echter ook elders worden opgevoerd en beschikbaar gesteld.</p> <p>(Mem. v. Toel., bladz. 46 en 49).</p>	<p>Tegen de ure van den hoogsten nood zal deze worden opgevoerd; daardoor zullen alle nog beschikbare weerbare (?) mannen van den bepaalde leeftijd samenkomen om de verdediging tot het uiterste te reiken.</p> <p>De oproeping zal geschieden naar klassen van leeftijd, te beginnen met de jongste. Hoewel goet zal worden op maatschappelijke en geestelijke betrekkingen, die ook dan niet onvervuld mogen blijven, zal met aanspraken op vrijstelling geen rekening gehouden worden.</p> <p>Bij de oproeping zal men dus in hoofdzaak te werk kunnen gaan naar de bevolkingsregisters. Zoodra de voorbereiding der oproeping wordt bevolen, zijn alle landstormplichtigen verplicht zich te doen inschrijven.</p> <p>Zij worden gebedigd:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1°. tot aanvulling van leger en vloot; 2°. tot het vormen van afzonderlijke troepen; 3°. tot bijzondere diensten. <p>(Mem. v. Toel., bladz. 4 en 29—31).</p>
---	---	---	---	---	--	---	--	---	--	--

Bij de veldinfanterie worden bij mobilisatie uit elk tweetal bataljons één reservebataljon en uit elk tweetal compagnieën een reservecompagnie, bovendien bij elk regiment één depotbataljon en bij elk bataljon een depotcompagnie gevormd. Als kern voor de depots bestaat in tijd van vrede per regiment een depotcompagnie. Daar bij de meeste regimenten veldinfanterie het garnizoen van het depotbataljon in oorlogstijd niet samenvalt met een der garnizoenen van het regiment in vredetijd, is het namelijk wenschelijk geoordeeld in eerstbedoeld garnizoen voortdurend eenig personeel aanwezig te doen zijn, ter verzekering van een snelle en regelmatige vorming van het depotbataljon. Dit personeel dient tevens tot oefening der dienstplichtigen met korten oefeningstijd, wier opleiding bij de veldcompagnieën bezwaarlijk zou kunnen samengaan met een schietmatige oefening der compagnieën. Bovendien kunnen die dienstplichtigen nu bij gedeelten onder de wapenen komen, wat in verband met het beschikbare kader en de kazerneeringsruimte wenschelijk zal wezen. De reservebataljons worden gevormd uit de oudste drie lichten, terwijl de jongste vijf tot de veldbataljons blijven behooren. De reserve- en depotcompagnieën — deze laatste door aanvulling van het reeds in vredetijd daarbij ingedeelde kader — worden geëcendradet met vrijwillig dienend kader, door de veldcompagnieën af te staan, en met dienstplichtig kader.

Bij de veldcompagnieën wordt ook dienstplichtig kader ingedeeld.

Bij de vestinginfanterie en de vestingartillerie worden bij mobilisatie depotbataljons en depotcompagnieën gevormd, waarbij alsdan de tot korte oefening ingelijfd worden ingedeeld. In tijd van vrede kunnen deze zonder bezwaar bij de compagnieën geëoefend worden.

Bij de cavalerie wordt bij mobilisatie, zoodra een voldoende aantal geschikte rijaarden verkregen is, bij elk regiment een reserve-eskadron gevormd.

Bij de veldartillerie wordt bij mobilisatie door elk regiment een afdeling van twee of drie reserve-batterijen gevormd; in het laatste geval reikt elke batterij met een kleiner aantal voertuigen en met minder personeel uit dan bij vorming van twee batterijen. Ook bij de rijdende artillerie, wordt dan een depot gevormd.

In geval van mobilisatie vormt het korps pontonniers één compagnie rijdende treinen, één compagnie varende treinen, een reserve rijdende trein en een depot, en het korps genietroepen uit de 6de en 7de lichter der drie veldcompagnieën een veld reservecompagnie. De 8ste lichter der veld- en der vestingcompagnieën gaat, behalve de daartoe behoorende dienstplichtige telegrafisten, bij de depotcompagnie over.

(1) In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kan een wet, jaarlijks te vernieuwen, den duur van den dienstplicht verlengen.
 (2) In geval van oorlog kan een wet, jaarlijks te vernieuwen, den duur van den landstormplichtig verlenen.
 (3) Zij, die na hunne inlijving blijken aan zekere eischen te voldoen, kunnen met verlof gezonden worden voor een gedeelte van den tijd tot eerste verblijf onder de wapenen bestemd.
 (4) Die hier opgegeven sterkten moeten nog met een zeker aantal officieren, minderen en beambten voor staven en hulpdiensten worden vermeerderd, wier aantal thans $\pm$ 1000 bedraagt, doch noodwendig vermeerderd zal moeten worden, in verband met de bij deze wet voorgestelde uitbreiding der legersterkte.

KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

Langzamerhand begint zich meer licht te verspreiden over de geschiedenis van ons land gedurende het tijdvak van 1795—1815. Schijnt men langen tijd huiverig geweest te zijn — hetzij dan uit vrees van oude geschillen op te rakelen, hetzij ter wille der nog levende afstammelingen van de mannen, die toen een voorname rol op het staatstoneel gespeeld hebben — een grondig onderzoek in te stellen naar de gebeurtenissen van die dagen, meer en meer wordt de overtuiging levendig, dat de daarvoor aangevoerde gronden niet genoegzaam zijn, om dit merkwaardig tijdvak langer met den sluier der geheimhouding te blijven bedekken.

En merkwaardig is het toch in velerlei opzicht. Het staatsgebouw der Unie, dat niettegenstaande de zwakke grondvesten, waarop het rustte, zich gedurende meer dan twee eeuwen hecht en sterk had getoond en hevige stormen had getrotseerd, wordt in betrekkelijk korten tijd gesloopt; het provincialisme, dat zoo menigmaal remmend had gewerkt bij het nemen van gewichtige besluiten, wordt vernietigd; de macht der regentenfamiën, die haar invloed in staat, gewest en stad hadden weten te vestigen en te handhaven, wordt gebroken; de groote beginselen van vrijheid en gelijkheid, die de revolutie van 1789 op den voorgrond had gesteld, worden door een groot gedeelte van het van ouds vrijheidminnende volk met geestdrift ontvangen.

Slechts korten tijd echter heeft de vreugde over die omkeering geduurd. De nieuwe begrippen over regeering, staat en maatschappij vonden hier niet van zelve hun weg; zij werden als het ware aangevoerd in den legertros der Fransche krijgsscharen. En toen deze eenmaal vasten voet op onzen bodem hadden gezet, deed men spoedig de droevige ervaring op, dat de als bevrijders ontvangen Fransche broeders zich ook, en nog beter, konden schikken in de rol van beheerschers. Loodzwaar heeft de hand van den vreemdeling op de schouders van den Bataaf gedrukt. Steeds wassende was de Fransche invloed. En toen de uit de revolutie voortgekomen Corsikaan

met ijeren vuist de teugels van het bestuur in Frankrijk had gegrepen, ondervond ook de Bataafsche Republiek den terugslag daarvan. De Directeuren werden achtereenvolgens opgevolgd door het Staatsbewind, door den Raadpensionaris, door den broeder van den Franschen Keizer — eindelijk door den Keizer zelve. De Republiek had haar zelfstandigheid steeds binnen enger grenzen zien beperken; het Koninkrijk *Holland* werd met één pennestreek uit de rij der Staten geschrapt; de weleer zoo machtige *Vereenigde Provinciën* maakten deel uit van het Keizerrijk.

Gelukkig niet voor langen tijd. Op de slagvelden van *Leipzig* en *Waterloo* wordt het lot van *Europa* beslist. WILLEM I keert als erfelijk Koning terug en de afgevaardigden te *Weenen* erkennen de vroegere *Zeven Provinciën*, vermeerderd met de Belgische gewesten, als een *Koninkrijk der Vereenigde Nederlanden*.

Waarlijk, die twintig jaren zijn voor ons land rijk aan gebeurtenissen en bieden menige nuttige les voor de toekomst aan. Het is zeker niet een der minste verdiensten van Prof. THEOD. JORISSEN, dat hij ons in zijne studiën »den Franschen tijd» in zijne verschillende fasen zoo duidelijk heeft voor oogen gesteld. Mr. J. A. SILLEM schonk ons daarbij *Het leven van Mr. JOHAN VALCKENAER*; Dr. A. J. KRONENBERG *Een en ander over GERRIT PAAPE en zijn tijd* en in het afgelopen jaar schreef Dr. I. MENDELS zijn proefschrift HERMAN WILLEM DAENDELS *vóór zijne benoeming tot Gouverneur-Generaal van Oost-Indië*. Zoo wordt naast de geschriften van ouderen datum telkens nieuwe stof gebracht, om onze kennis over dat tijdvak te vermeerderen.

In laatstgenoemd proefschrift wordt natuurlijk ook een hoofdstuk gewijd aan »De Anglo-Russische inval» en in de bijlagen worden hoogst belangwekkende officiële stukken, brieven en orders over dien inval medegedeeld — zooals vanzelf spreekt, evenwel slechts die, welke betrekking hebben op de levensgeschiedenis van »de heldennatuur, bij ongeluk verdwaald onder achttiendeëeuwsche politieke tinnegieters; de ridderlijke figuur van onzen prozaïschen omwentelingstijd» (1).

Voornamelijk de kennismaking met deze, met zooveel moeite en zorg bijeenvergaarde officiële stukken hebben het voornemen bij mij tot rijpheid gebracht, om nogmaals de verdediging van ons land in 1799 tot een onderwerp van studie te maken. Wel is dit vroeger reeds meermalen en van zeer bevoegde zijde geschied; doch de raadpleging dier verschillende geschriften heeft mij de overtuiging geschonken, dat vele op die verdediging betrekking hebbende zaken en gebeurtenissen onvolledig bekend zijn en dat nog vele leemten aanvulling behoeven. Die overtuiging heeft er mij toe geleid, een onderzoek in te stellen, in hoeverre de officiële stukken, brieven, enz. in rijks-, provinciale en stedelijke archieven of in particulier bezit aan die onvolledigheid en die leemten konden tegemoet komen.

Niet voldoende uiting kan ik geven aan het gevoel van dankbaarheid voor

(1) *Herman Willem Daendels*, bladz. 301.

de groote bereidwilligheid en hulpvaardigheid, die ik heb mogen ondervinden van allen, aan wie ik hulp heb gevraagd. Waar ik zelf ben geweest, stond men mij met de meest welwillende voorlichting ten dienste; waar ik schriftelijk inlichtingen vroeg, heeft men tijd en moeite overgehad, voor mij te zoeken en mij afschriften van belangrijke stukken toe te zenden. Aan hen allen, ze zijn te velen om op te noemen, betuig ik bij dezen mijn hartelijken dank.

Het meest, zooals bij dergelijke onderzoekingen wel altijd het geval zal zijn, heb ik gevonden op het Rijksarchief alhier. De buitengewoon secreete, de secreete en de gewone notulen van het Uitvoerend Bewind, de secreete en gewone notulen van het Vertegenwoordigend Lichaam, de secreete en gewone verballen van den Agent van Oorlog met hunne relatieven hebben mij in staat gesteld, nagenoeg dag voor dag de maatregelen, door de Regeering ter voorbereiding en ter uitvoering van de verdediging getroffen, te volgen. In dat archief zijn ook aanwezig een memoriënboek en een register der militaire correspondentie van den adjudant-generaal, later brigade-generaal DARDENNE, den chef van den staf van den Opperbevelhebber BRUNE (het laatste loopt tot den 4ième jour complémentaire an 7 — 20 Sept. 1799 — toen DARDENNE om gezondheidsredenen het leger moest verlaten). Daar vindt men ook de geheele correspondentie van JANSSENS, den lateren Goeverneur-Generaal van Indië, die in 1799 Eerste Commissaris der Fransche troepen, in soldij der Bataafsche Republiek, was en als zoodanig alle uitgaven, die ten dienste dier Fransche troepen gedaan werden, moest goedkeuren en controleeren. Daar is ook een portefeuille van DASSEVAEL, den griffier ter secretarie van het Uitvoerend Bewind, die belangrijke stukken betreffende 1799 bijeenverzameld heeft. Daar is. . . . ja, alles wat men wenscht, voorzoover het betrekking heeft op de handelingen van het centraal bestuur.

De provinciale en stedelijke archieven vullen de uit het Rijksarchief verkregen inlichtingen met plaatselijke bijzonderheden aan. Het archief der genie op het Ministerie van Oorlog bevat verschillende memoriën betreffende het stelsel van verdediging van ons land in dien tijd. Uit het archief der genie in *den Helder* werd mij inzage verschaft van de uit officieele bescheiden (alle mede opgenomen) in handschrift samengestelde »Geschiedenis van de bevestiging van *den Helder* door Jhr. J. W. VAN SYPESTEYN (1856). Door tusschenkomst van den Kapitein A. R. KRAIJENHOFF VAN DE LEUR mocht ik de bescheiden ontvangen, waarvan Mr. H. W. TYDEMAN melding maakt in de 4de bijlage van zijne »Levensbijzonderheden van den Luitenant-Generaal C. R. T. Baron KRAIJENHOFF», (1) terwijl ik de vrije beschikking verkreeg over reeds door hem uit de archieven verzamelde aantekeningen. De 1ste Luitenant der huzaren J. M. Baron VAN BOECOP stond mij het copieboek van orders van zijn overgrootvader, den Generaal-Majoor L. TH. J. VAN BOECOP,

(1) Correspondentie en Orderboek, rakende de campagne in 1799 in *Noord-Holland*, beginnende met 22 Augustus en eindigende op 31 December 1799. Aan het slot dezer correspondentie is nog

in bruikleen af. Dit dagboek loopt van 23 September 1796—23 Augustus 1799, 4 dagen vóórdat de landing der eerste Engelsche troepen plaats greep. Ten slotte heeft de Generaal-Majoor C. H. F. Graaf DU MONCEAU mij nog het vooruitzicht geopend, inzage te kunnen nemen van de militaire papieren uit de nalatenschap van zijn grootvader, den Maarschalk van *Holland*, J. B. Graaf DU MONCEAU.

Stelt men deze gegevens naast die, welke reeds vroeger door den druk zijn bekend gemaakt, dan is er materiaal in meer dan voldoende voorraad aanwezig en komt het er slechts op aan dat goed te verwerken. Wanneer ik daartoe eene poging ga aanwenden, dan geef ik vooraf de verzekering, dat ik mij ten volle bewust ben van de moeilijkheden, waarop ik zal stuiten. Alleen het verlangen om onbekende bescheiden onder de oogen van het publiek, en hier voornamelijk van het militaire publiek te brengen, heeft mijne aanvankelijke angstvalligheid om als schrijver van een gedeelte onzer krijgsgeschiedenis op te treden, overwonnen. Bij voorbaat roep ik dan ook de welwillende beoordeeling der lezers in.

Al dadelijk stond ik voor de vraag, welken weg te volgen?

Moet het een aaneengeschakeld verhaal worden met noten ter verwijzing naar de bronnen? Zoo wordt het stellig het gemakkelijkst gelezen; maar velen zullen misschien wat meer wenschen en zelve de bronnen willen kennen. Is het daarom beter, deze systematisch te ordenen en ze dus in haar geheel te geven, opdat een ieder zijne eigene gevolgtrekkingen kan maken? Maar dan wordt het eene zeer droge lectuur en de belangstelling weinig gaande gehouden. Met het oog daarop, geloof ik, dat, zooals meer-malen, de middelweg hier de beste zal zijn. Het is voornamelijk mijn doel, belangrijke stukken bekend te maken, om een ieder in de gelegenheid te stellen, zich een juister begrip omtrent de personen en de zaken te vormen, dan totnogtoe het geval kon zijn; het is ook mijn doel, om de uit verschillende werken geputte gegevens tot een geheel samen te voegen en daarbij zooveel mogelijk bijzonderheden mede te deelen, omdat kleinigheden in den oorlog dikwijls eene groote rol spelen. Ik zal dus trachten een geregeld verhaal van de toestanden en gebeurtenissen van dien tijd te geven en daarbij de belangrijkste bescheiden in hun geheel inlasschen.

Hoewel ik getracht heb, zooveel mogelijk gegevens te verzamelen, kan

---

gevoegd eene „Opgave der positie, welke de gecombineerde Fransche en Bataafsche armee, bij eventueele retraite zoude kunnen en behooren te nemen.”

Correspondentieboek, rakende de hiervoren genoemde campagne; doch alleen bevattende ingekomen stukken met en van af 11 Augustus tot en met 10 November 1799.

Register der ingekomene en uitgegane missives en orders van de campagne van 1799.

Journalen en Memoriën van Generaals en van Ingenieurs, rakende de campagne van *Noord-Holland* in 1799.

Schetsteekeningen der batterijen aan de *Leijbrug*, *Penningsveer* en *Schoorlam*.

Journal der Commissie wegens de surveillance der executie van het 4de en 5de artikel der capitulatie met den Hertog van *York*, commandeerende de Anglo-Russische armee, gesloten den 18den October 1799.

deze studie niet op volledigheid aanspraak maken. Om die te verkrijgen moeten de archieven van *Parijs*, van *Londen* en van *St. Petersburg* meespreken. Vooral in eerstgenoemde plaats zal zeker nog veel te vinden zijn. De rapporten toch van den Franschen Opperbevelhebber of van diens chef van den staf aan het Uitvoerend Bewind of den Agent van Oorlog zijn dikwijls zeer oppervlakkig en sober van inhoud, en de officieele correspondentie, die in het leger gevoerd is, is stellig voor het grootste gedeelte in het »*Depôt de la guerre*» opgelegd. Een groote aanwinst hebben wij gekregen door het werk van Dr. MENDELS. Deze heeft van de familie van den grooten patriot vergunning ontvangen tot het bekend maken van de brieven door DAENDELS aan BRUNE en omgekeerd geschreven; en heeft ook veel uit buitenlandsche archieven bijgebracht. Evenzoo geven het bovengenoemde correspondentie-register en het memoriënboek van DARDENNE eene welkome aanvulling. Maar we missen zelfs o. a. de brieven en orders van den Generaal VAN BOECOP, die tijdens den veldtocht chef van den staf bij het Fransche hoofdkwartier was voor het Bataafsche leger; terwijl totnogtoe ook te vergeefs is gezocht naar de bevelen door de divisie-generaals aan hunne onderhebbende brigade-commandanten gegeven.

Een kort woord vooraf over de bestaande gedrukte werken.

CORNELIS VAN DER AA, achtereenvolgens boekhandelaar te Leiden, Haarlem en Utrecht, schreef van 1802—1808 zijn »*Geschiedenis van den jongst geëindigen oorlog 1793—1802.*»

Uitvoerig en breedspakig is zijn verhaal; doch ontegenzeggelijk heeft hij zich groote moeite gegeven, om zooveel mogelijk officieele gegevens te verzamelen; en hoewel hij er geen geheim van maakt, dat hij geen voorstander was van de bovendrijvende partij, mag hem de lof niet onthouden worden, zooveel mogelijk gestreefd te hebben naar onpartijdigheid. Waar hij zich aan krijgskundige beschouwingen waagt, kan men echter natuurlijk meermalen den niet-militair herkennen.

Van veel minder waarde — en dit geldt vooral van het krijgskundige gedeelte — is het werk van L. C. VONK »*Geschiedenis der landing van het Engelsch Russisch leger in Noord-Holland.*» Als secretaris van het Departementaal Bestuur van *Texel* behandelt hij voornamelijk de hem door zijne betrekking bekende gebeurtenissen in de verschillende steden van *Noord-Holland*. Als vurig patriot schijnt hij geen open oog gehad te hebben voor de fouten van zijne partijgenooten. Het verhaal der militaire gebeurtenissen geeft niet veel meer dan de rapporten over de gevechten, voorzover die publiek gemaakt zijn.

Voor den militair van meer belang is het in 1832 door den Luitenant-Generaal C. R. T. BARON KRAIJENHOFF uitgegeven werk: »*Geschiedkundige beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bataafsche Republiek in 1799.*» Hier hebben we te doen met den arbeid van een kundig militair, die zelf den veldtocht heeft medegemaakt, persoonlijk een groot aandeel

heeft gehad in de getroffen maatregelen en niet alleen datgene vermeldt, hetwelk hij heeft bijgewoond, maar tevens gebruik heeft gemaakt van de reeds in druk uitgegeven werken, en inlichtingen heeft ingewonnen bij velen, die even als hij deelgenoot aan de gebeurtenissen dier dagen zijn geweest.

Uitgegeven in 1832, toen een groot gedeelte van het Nederlandsche volk onder de wapens stond ter verdediging van Neerlands rechten, en opgedragen »aan Nederlands schutterij, studeerende jongelingschap en vrijwillige krijgslieden, tot redding van het vaderland ten strijde uitgetrokken», draagt dit werk onmiskenbaar den stempel van het doel, waarmede het werd geschreven, opwekking van den volksgeest. Daarmede wil niet gezegd zijn, dat het niet veel meer is dan een *gelegenheidsstuk* — verre van dien; het zal én om de medegedeelde feiten én om de daaraan vastgeknoopte beschouwingen steeds zijn waarde blijven behouden; maar wel mag daaruit de gevolgtrekking worden gemaakt, dat de handelingen der Bataafsche krijgsmacht en der Bataafsche aanvoerders met de meeste voorliefde zijn behandeld. Daarbij schijnt KRAIJENHOFF weinig ingelicht te zijn geweest met betrekking tot de voorbereidende maatregelen, die voor de verdediging zijn getroffen en bepaalt hij zich in hoofdzaak tot de krijgsgebeurtenissen in *Noord-Holland*.

Wanneer hier in navolging van Dr. MENDELS (1) de Generaal KNOOP genoemd wordt als de schrijver der »Krijgskundige beschouwingen over den veldtocht van 1799 in *Noord-Holland*» in *De Nieuwe Spectator* van 1853 en 1854, dan is het overbodig te zeggen, dat die beschouwingen bij de behandeling van dien veldtocht nagenoeg onmisbaar zijn. Zij geven de methode aan, hoe de krijgsgeschiedenis moet bestudeerd worden en zijn geschreven met die helderheid, die waarheidsliefde en die overtuiging, die alle geschriften van den hooggeachten generaal kenmerken en die ons, jongeren, in hem den nestor doen erkennen, die een der meest talentvolle baanbrekers is geweest op den weg tot de militaire wetenschap. Het opschrift, boven de verschillende opstellen geplaatst, geeft echter aan, dat ook zij zich bepalen tot »den veldtocht in *Noord-Holland*;» de elders in ons land voorgevallen gebeurtenissen worden dan ook slechts kortelijk behandeld. Daarbij is mij uit de raadpleging der oorspronkelijke bronnen gebleken, dat het aandeel in de verdediging, hetwelk aan de Franschen moet worden toegekend, vooral met betrekking tot de voorbereiding, zeker niet te hoog is geschat; en mag ik mij eene algemeene opmerking veroorloven, dan komt het mij voor, dat *het rechtmatige verlangen, om DAENDELS met meer billijkheid te doen beoordeelen dan gewoonlijk geschiedt* (2), den geëerden Schrijver er toe heeft geleid, om diens beleid wel wat in een te gunstig daglicht te stellen.

Al spoedig nadat de studie van den Generaal KNOOP ten einde was

(1) T. a. p., blad 251, noot (4).

(2) Woorden van den Generaal KNOOP in een onuitgegeven anti-critiek, medegedeeld door Dr. MENDELS, blad. 269.

gebracht, trad Jhr. J. W. VAN SYPESTEYN, voornamelijk op het laatstgenoemde punt, in *De Militaire Spectator* van 1855 tegen den toen onbekenden schrijver der beschouwingen als kampioen op. Meer dan DAENDELS is DU MONCEAU diens held, aan welke voorliefde hij reeds in 1852 had uiting gegeven in zijne biographie: »Het leven en karakter van JEAN BAPTISTE Graaf DU MONCEAU." Niet alleen in de beide hier genoemde geschriften, maar evenzeer in de »Geschiedenis van het eerst opgerichte Regiment Hollandsche Hussaren" (1849), in de »Geschiedenis van het Regiment Nederlandsche Rijdende Artillerie" (1852), in de opstellen geplaatst in *De Militaire Spectator* van 1856: »Iets over de maatregelen, welke na het jaar 1799 zijn genomen, om een vijand het doen eener landing op de Noord-Hollandsche kust te beletten, enz." en ook in het boven reeds genoemde handschrift »Geschiedenis van de bevestiging van *den Helder*," alle meest uit oorspronkelijke bescheiden bewerkt, geeft de kundige, onvermoeide navorscher onzer krijgsgeschiedenis de duidelijkste bewijzen, met hoeveel ernst hij ook dat gedeelte heeft bestudeerd. Wij kunnen het dan ook alleen betreuren, dat wij van zijne hand niet een aaneengeschakeld geheel, maar slechts brokstukken, episodes, hebben ontvangen; maar wij kunnen ook dankbaar zijn, dat wij die ten minste kunnen raadplegen.

Ook BOSSCHA's *Neerlands Heldendaden te land* mag hier niet onvermeld blijven. Al heeft die Hoogleeraar bij de vervaardiging van zijn omvangrijk werk zichzelve geen hooger eisch gesteld, dan »den weg tot nasporing te wijzen en hier en daar een proeve van ontginning te geven op dezen woest gebleven akker onzer vaderlandsche geschiedenis" en al gaat hij er slechts enkele malen toe over, zijn eigen oordeel uit te spreken over de krijgsgeschiedenissen, die hij beschrijft — hij geeft bij de feiten steeds den grooten rijkdom van bronnen aan, waaruit hij geput heeft. Wie een gedeelte onzer krijgsgeschiedenis nader wil leeren kennen, zal zich in den regel niet bedrogen vinden, indien hij 't eerst licht gaat zoeken bij BOSSCHA. In het hoofdstuk »De Bataven in *Noord-Holland*" vindt men dan ook menige belangrijke bijzonderheid vermeld. Daar uitsluitend NEERLANDS heldendaden het onderwerp der behandeling uitmaken, is echter voor het aandeel der Fransche troepen nagenoeg geene plaats ingeruimd en kunnen de hier gegeven mededeelingen dus alleen ter aanvulling en vergelijking dienst doen.

De Luitenant-Generaal G. J. PIJMAN, in 1799 Agent van Oorlog in de Bataafsche Republiek, gaf in 1826 zijne »Bijdragen tot de voornaamste gebeurtenissen voorgevallen in de Republiek der *Vereenigde Nederlanden* sedert het jaar 1778 tot en met het jaar 1807" uit. De beknoptheid van dit werkje — het telt slechts 143 bladzijden — geeft al dadelijk aan, dat het niet veel belangrijks kan opleveren; terwijl gemakkelijk kan worden aangewezen, dat het goed geheugen, hetwelk blijktens het voorbericht den schrijver bij de samenstelling mede gediend heeft, den zes-en-zeventigjarigen grijsaard hier en daar onjuist heeft voorgelicht.

In 1803 werd bij A. LOOSJES Pz. te *Haarlem* uitgegeven het »Geschiedkundig Gedenkstuk van het voorgevallene binnen *Haarlem* in de laatste helft van het jaar 1799». Door den uitgever zelve bewerkt »uit zekere bescheiden en authentique berichten, daar hem de toegang tot de stedelijke papieren van dien tijd heeft opengestaan» wordt ons hierin eene levendige voorstelling gegeven van den zwaren last, welke in die dagen op *Haarlem's* burgerij heeft gerust. Waarlijk men mag van die burgerij, en evenzeer van die van *Alkmaar*, zeggen, *qu'elles ont mérité de l'armée*. In een kalmen verhaaltrant geschreven, kan dat Gedenkstuk intusschen aan ieder leeren, dat, indien het leger, bij het uitbreken van een oorlog, niet voldoende sterk en niet voorzien is van al datgene, wat het behoeft, het dan ook niet in staat is, zijn taak naar behooren te verrichten en dat de lasten dan voor een zeer groot deel worden overgebracht op de BURGERS, wat zeker niet in die mate noodig zal zijn, indien het krijgswezen in goeden staat verkeert. In 1799 was de inrichting van het krijgswezen niet zooals het behoorde te zijn; maar voor de regenten van dien tijd kan althans eene groote verontschuldiging worden aangevoerd in den drukkenden geldnood.

Naar aanleiding van de landing der eerste afdeling van de Engelsche troepen in *Noord-Holland* den 27sten Augustus 1799 verscheen in 1880 van de hand van den toenmaligen Kapitein A. O. REHM eene »Proeve eener tactische behandeling van de Nederlandsche krijgsgeschiedenis, toegepast op de bestaande organisatie van het leger». Zooals de titel aangeeft, wordt in deze Proeve gebruik gemaakt van de toegepaste methode, om na te gaan, welke maatregelen in den tegenwoordigen tijd door den Schrijver noodzakelijk worden geoordeeld, indien onze kust onder gelijke omstandigheden als in 1799 met eene landing wordt bedreigd. Bij die behandeling is getracht een duidelijk en gedetailleerd beeld te geven van het verloop der achtereenvolgende handelingen, zooals die zich tijdens en kort na de landing bij den verdediger hebben voorgedaan, en in zooverre is die Proeve ook van belang bij de beoordeeling van die eerste gebeurtenissen, omdat bij de onvolledige en gebrekkige gegevens zoo'n beeld slechts te ontwerpen is door nauwgezette vergelijking der bestaande bronnen.

Dr. MENDELS behandelt in zijn meergenoemd werk de krijgsgeschiedenis slechts in zooverre zij betrekking hebben op den held van zijn boek HERMAN WILLEM DAENDELS. In zijne beoordeeling der operatiën sluit hij zich in hoofdzaak aan bij die van den Generaal KNOOP; doch de groote waarde van zijn werk, met betrekking tot het hier te behandelen tijdperk, zetelt voornamelijk in de mededeeling der brieven en orders, die vóór en tusschen de verschillende gebeurtenissen zijn gewisseld, terwijl de vroegere werken hoofdzakelijk berusten op rapporten, die na de voorgevallen handelingen zijn ingezonden.

Voor de beoordeeling der allereerste feiten zijn voorts nog met vrucht te raadplegen de »Verantwoording en verdediging van den Kapitein ter zee

CORNELIUS DE JONG" (1) en de »Verantwoording van SAMUEL STORY" (2); terwijl de »Geschiedenis van den gewapenden inval der uitgeweken Nederlanders in het Departement van den Rijn" (3) een uit authentieke berichten samengesteld verhaal bevat van de mislukte poging der Oranjegezinden, om in het Oosten van ons land een opstand te verwekken, ten einde zoo doende den Engelschen en Russen behulpzaam te zijn.

Het »Dagverhaal van het Vertegenwoordigend Lichaam" (4) en de »Publicatiën van het Uitvoerend Bewind" geven, voorzoover dit voor openbaarheid vatbaar geoordeeld werd, het aandeel te kennen, hetwelk het Wetgevend en het Uitvoerend Gezag aan de verschillende maatregelen, vooral ter voorbereiding, hebben gehad. De »Nouvelles politiques publiées à Leyde" bevatten nagenoeg alle officieel uitgebrachte rapporten en verschillende tijdingen van het oorlogstoneel; terwijl de couranten van die dagen, waarvan ik totnogtoe onder de oogen gehad heb de Binnenlandsche Bataafsche, uitgegeven te Amsterdam, de Utrechtsche en de Zwolsche, vele berichten inhouden omtrent den binnenlandschen toestand en de verplaatsing van troepen.

Het »Overzicht der voornaamste bepalingen betreffende de sterkte, samenstelling, betaling, verzorging en verpleging van het Nederlandsche leger sedert den vrede van Utrecht in 1713 tot den tegenwoordigen tijd, hoofdzakelijk op voet van vrede" door H. HARDENBERG, 1ste gedeelte, het opstel van den Generaal-Majoor J. H. KESMAN in het zesde deel van *De Militaire Spectator* »Beantwoording der vraag, wat is van de oude armee geworden", en de »Geschiedenis der Nederlandsche artillerie" door F. H. W. KUIJPERS, gepensionneerd Majoor der artillerie van het Oost-Indisch leger, bevatten vele gegevens betreffende het toenmalige leger.

Van Fransche zijde verdienen vooral de navolgende werken de aandacht:

MATHIEU DUMAS, Lieutenant-Général des armées du roi, »Précis des événements militaires ou essais historiques sur les campagnes de 1799 à 1814," 2e éd., Tome I, p. 348—395, Tome II, p. 81—96. Van deze gedeelten bestaan overdrukjes in de Fransche taal, uitgegeven te *Hambourg* chez F. PERTHES 1799, en in het Hollandsch vertaalde overdrukjes, uitgegeven in *den Haag* bij I. VAN CLEEF. De naam van den schrijver komt daarop evenwel niet voor.

»Victoires, Conquêtes, Désastres, Revers et Guerres civiles de 1789 à 1815", d'après l'édition C. L. F. PANCKOUCKE, publiées par ERNEST PANCKOUCKE et LECOINTE, Paris, 1835, Tome sixième.

»Mémoires historiques sur la campagne du Général en Chef BRUNE en *Batavie* du 5 fructidor an 7 au 9 frimaire an 8" rédigés par un officier de son état-major. Paris an IX.

(1) Te Haarlem, bij FRANÇOIS BOHN, 1804.

(2) Te Amsterdam, bij JOHANNES ALLART, 1805.

(3) Te Arnhem, bij J. H. MOELEMEN EN COMP., 1801.

(4) In de Haag, J. J. STUERMAN, 1799.

»Landungsgeschichte der Engländer und Russen im Herbst 1799, nebst Anekdoten über die Anführer», verfasst von einem Officier im Gefolge des Generals BRUNE *Hamburg*, 1800, bei AUGUST CAMPE. Dit is het oorspronkelijke werkje, door den schrijver, die officier van den generalen staf bij BRUNE is geweest en tijdens den veldtocht, volgens eigen getuigenis, tot brigade-generaal is opgeklommen, aan den Duitschen uitgever toegezonden.

Wij bezitten hiervan eene Hollandsche vertaling onder den titel van »Geschiedenis van de landing der Engelschen en Russen in 't najaar van 1799, benevens anecdotes omtrent de bevelhebbers», opgesteld door een officier van den Generaal BRUNE, ter drukkerij van H. L. VAN BUMA, te Gouda, 1801.

Het ligt voor de hand, dat in deze werken de handelingen der Franschen op den voorgrond treden. Van alle vier kan gerust worden getuigd, dat de daarin voorkomende verhalen meermalen niet van overdrijving zijn vrij te pleiten en dat de schrijvers — hoewel er twee officieren van den generalen staf van den Franschen opperbevelhebber bij zijn — geen van vieren goed op de hoogte waren. Dit laatste beweren wensch ik hier voorloopig te staven met de mededeeling, dat zij niet eens bekend zijn met het aantal Fransche troepen, dat tijdens de landing der eerste afdeeling van de Engelschen op den 27sten Augustus, in ons land was. MATTHIEU DUMAS stelt dat aantal op 8000 à 10.000, welk cijfer wordt overgenomen door PANCOUCKE; de stafofficier spreekt van 10.000 en de officier van BRUNE zegt: »Op zijn hoogst waren, behalve de bezetting der Zeeuwsche kusten, die men niet konde ontblooten, 2000 Franschen in alle de vrije Bataafsche landen gebleven.» Volgens eene positielijst nu van den 8sten Juli 1799 (1), waarin de sterkte van elke afdeeling en elk garnizoen afzonderlijk wordt opgegeven, bedroeg het aantal hier aanwezige Fransche troepen 17.890 man, waarvan in *Zeeland* 5241 en op de Zuid-Hollandsche eilanden 1699 man. Na dien tijd is dat aantal door steeds aankomende conscripts eer toe- dan afgenomen.

Het werkje van den stafofficier (N°. 3 der bovengenoemde) geeft de meeste bijzonderheden en maakt den indruk, dat de Schrijver getracht heeft, de gebeurtenissen zoo onpartijdig mogelijk mede te deelen. De officier van BRUNE (N°. 4) levert in hoofdzaak een afbrekende critiek over personen en zaken, waarbij hij zijn Opperbevelhebber zelve in 't minst niet spaart, zelfs zoo, dat men genoopt wordt zijne mededeelingen, dat hij tijdens den veldtocht in *Noord-Holland* tot chef de brigade is bevorderd en na dien tijd met BRUNE naar de *Vendée* is getogen, voor eene mystificatie te houden. Zijne karakterschilderingen van PIJMAN, BRUNE en DAENDELS mogen hier en daar wat al te realistisch zijn getint en somtijds zelfs in het pikante overgaan — voorzoover men die personen heeft leeren kennen uit hunne daden of uit andere beschrijvingen, zal men moeten toegeven, dat die schilderingen in menig opzicht met de waarheid overeenkomen. De Schrijvers der »Victoires,

(1) Secreete Relatieven. Brief van PIJMAN aan het Uitvoerend Bewind.

conquêtes enz.," die hun werk in later tijd uitgaven, hebben meerdere toen reeds in het licht verschenen bronnen, naar het schijnt, nauwkeurig vergeleken. MATTHIEU DUMAS is verreweg het meest oppervlakkig.

Van Engelsche zijde zijn door mij geraadpleegd:

E. WALSH, »A narrative of the expedition to *Holland* in the autumn of the year 1799," *London* 1800, waarvan eene Duitsche vertaling bestaat van MENU VON MINUTOLI »Der Feldzug in *Nordholland* im Jahre 1799, nach dem Englischen des Walsh" (*Berlin* 1810), welke bewerking voorzien is van aantekeningen, gemerkt A. e. A., afkomstig van een Hollandschen officier, die als vice-kwartiermeester-generaal bij den Kolonel MACDONALD in Engelschen dienst den veldtocht heeft bijgewoond en uit eene aantekening op bladz. 94 blijkt geweest te zijn ROTTIERS VAN DUVELANDE;

MAC-CARTHY, Chef de bataillon d'infanterie: »Histoire de la campagne faite en Hollande, traduite de l'anglais" (*Paris*, 1818). Dit is eene vertaling uit »the History of the campaigns in Germany, Italy etc. in the years 1796—1799" (*London*, 1812), van welk werk de Engelsche schrijver zijn naam verzwijgt, doch door PANCKOUCKE als de Kolonel GRAHAM wordt aangeduid (1);

»A narrative of the campaign in North Holland 1799" bij Sir HENRY BUNBURY (*London*, 1849);

»The campaign in Holland 1799" bij a subaltern (*London*, 1861), en

»Lieutenant-General Sir RALPH ABERCROMBY" 1793—1801, a memoir by his son JAMES Lord DUNFERMLINE, *Edinburgh*, 1861.

WALSH deelt in zijne voorrede zelf mede, dat hij de expeditie heeft medegemaakt, onder de eersten was, die landden, onder de laatsten, die ons land verlieten en dat hij tijdens zijn verblijf op Hollandschen bodem in verschillende toestanden verkeerd heeft. Als ooggetuige deelt hij zijne ondervinding mede. Veel meer bijzonderheden dan in de officieele rapporten voorkomen, vindt men bij hem niet.

Is de Kolonel GRAHAM dezelfde als de Luitenant-Kolonel van dien naam, die bij de landing aan het hoofd van het 27ste regiment een der eersten was, die voet aan wal zetten, terwijl hij in het daarop volgende gevecht ernstig gewond werd (2), dan is hij, gedeeltelijk althans, evenzeer ooggetuige geweest. Hij heeft buitendien andere geschriften geraadpleegd en geeft zijne beschouwingen over de feiten en omstandigheden. Ofschoon in 's schrijvers redeneeringen de Engelschman niet te miskennen is, mag aan dit werk geen krijgskundige waarde worden ontzegd. Achter de Fransche vertaling, die in sommige gedeelten te wenschen overlaat, is opgenomen het rapport van DAENDELS, door dezen na den veldtocht ingediend, en het verhaal van den slag van *Castricum* uit het werkje van den Franschen staf-officier.

(1) Victoires, conquêtes, etc., p. 121, note.

(2) MAC-CARTHY, bladz. 53.

De beide daarna genoemde werkjes, die, naar ik meen, weinig bekend zijn, bevinden zich in de Koninklijke Bibliotheek alhier. BUNBURY heeft als aide-de-camp den veldtocht bijgewoond; de »subalterne officier» heeft zijn ledigen tijd op het rotseiland *Malta* weten te gebruiken, om uit vele vóór 1861 verschenen werken een geregeld verhaal der krijgsgeschiedenissen samen te stellen. Meer dan WALSH en GRAHAM deelen zij bijzonderheden mede over het Engelsche leger, BUNBURY ook over de bevelhebbers; terwijl zij tevens hun oordeel over de verschillende handelingen uitspreken.

Van veel belang, voornamelijk met het oog op het doel, door de Engelsche Regeering beoogd, is het werk van *Lord DUNFERMLINE*. Geven de beide eerstgenoemde schrijvers over dat doel slechts beschouwingen, gegrond op de verhalen, die tot het publiek waren doorgedrongen, de zoon van ABERCROMBY doet ons de officieele instructiën kennen, die aan den bevelhebber van het eerste gedeelte van het landingsleger vóór zijn vertrek werden gegeven. Daaruit blijkt ten duidelijkste, dat de Engelsche bewindslieden zich van het militaire doel van den oorlog geene heldere voorstelling hadden gemaakt. Natuurlijk worden verder in deze biographie de handelingen van den voornaamsten onderbevelhebber van het Engelsche leger op den voorgrund gesteld.

Van Russische zijde is mij geen verhaal betreffende deze expeditie bekend.

Ten besluite van deze korte beschouwing over de verschillende geraadpleegde bronnen, neem ik de vrijheid aan allen, die in het bezit zijn van eenige brieven, bescheiden of rapporten, welke, zij 't ook nog zoo'n geringe, betrekking hebben op de verdediging van ons land tegen den inval der Engelschen en Russen in 1799, beleefd te verzoeken, mij die voor eenigen tijd in bruikleen te willen afstaan.

Staatkundige toestanden bij den aanvang van den veldtocht. Wederzijdsche strijdkrachten. Algemeen oorlogsplan.

Het op 18 April 1797 gesloten verdrag van *Leoben*, zes maanden later gevolgd door den definitieven vrede van *Campo Formio*, had een einde gemaakt aan den oorlog, die sedert 1792 met afwisselende kansen op het vasteland van Europa tegen Frankrijk was gevoerd. Wel was er nog geen vormelijke vrede met het Duitsche rijk gesloten, doch in het verdrag van *Campo Formio* was bepaald, dat ook aan den Rijn de wapenen voorloopig zouden rusten en dat te *Rastadt* een congres zou bijeenkomen tot regeling der betrekkingen met dat Rijk. In een geheim artikel had Keizer FRANS II echter reeds in den afstand van den linker Rijnsoever aan *Frankrijk* toegestemd. Voorts was bij den vrede van *Campo Formio* o. a. bepaald, dat de *Oostenrijksche Nederlanden* aan *Frankrijk* zouden komen, terwijl de afstand van *Milaan* aan de geheel onder Franschen invloed staande Cisalpynsche republiek werd bekrachtigd. *Oostenrijk* ontving in ruil het Venetiaansche grondgebied, met uitzon-

dering van *Albanie* en de Ionische eilanden, welke *Frankrijk* zich toeëigende. Bij het einde van den 1sten coalitie-oorlog stond *Frankrijk* derhalve in uitwendige macht veel hooger dan bij den aanvang van dien krijg.

Van de staten, die aan de coalitie hadden deelgenomen, bleef alleen *Engeland* als vijand over. Wel schijnt het WILLIAM PITT ernst geweest te zijn het Engelsche volk in den algemeenen vrede te doen deelen en werden er sinds Juli 1797 onderhandelingen te *Rijssel* gevoerd; doch na den coup d'état van 4 September kwamen de Fransche gevolmachtigden met zulke hooge eischen voor den dag en werden deze op zoo'n onbehoorlijke wijze ter kennis van den Engelschen afgezant Lord MALMESBURY gebracht, dat deze den 18den September onverrichterzake naar *Londen* terugkeerde (1).

Binnenslands waren de toestanden in *Frankrijk* minder gunstig. Het Directoire had in October 1795 onder moeilijke omstandigheden het bewind aanvaard; overal heerschten wanorde en regeeringloosheid. De schatkist was uitgeput. De geestdrift, waarmede aanvankelijk de omwenteling was begroet, was geheel uitgedoofd. Jakobijnen en Koningsgezinden beiden belemmerden door allerlei woelingen het herstel der orde. Onder de Directeuren zelve heerschte geen eensgezindheid en evenmin in het Wetgevend Lichaam, waarin de Koningsgezinden na de verkiezingen in Mei 1797 aanmerkelijk aan invloed hadden gewonnen. Wel werd door den coup d'état van 18 fructidor jaar V (4 September 1797) eene zuivering gehouden; doch met deze zuivering, gevolgd door die van 22 floréal an V (11 Mei 1798), verdween ook het laatste overblijfsel van republikeinsche vrijheid, dat nog was blijven bestaan. Het niet in de gunst van een groot deel der natie staande Directoire maakte het Wetgevend Lichaam van zich afhankelijk en oefende onder republikeinsche vormen een despotisch gezag uit. De vrijheid van drukpers werd aan banden gelegd; de vervolgingen tegen de teruggekeerde emigranten en onbeëdigde priesters vingen wederom aan. Veroordeelingen tot deportatie, verbeurdverklaringen, enz. waren aan de orde van den dag. Slechts door vrees aan te jagen meende het Directoire zich te kunnen staande houden. Nieuwe omwentelingen waren te voorzien.

Engeland was met die inwendige zwakte van *Frankrijk* volkomen bekend; dit mag wel een der redenen zijn geweest, waarom PITT van eene voortzetting van den oorlog met *Frankrijk*, *Spanje* en de *Bataafsche Republiek* weinig gevaren voor *Engeland* dachtte. Wellicht ook heeft hij de hoop gekoesterd, van voor Engelsch geld spoedig eene nieuwe coalitie in het leven te kunnen roepen. Bovenal steunde hij echter op de kracht van de Engelsche vloot tot beveiliging van het Britsche gebied en tot handhaving van Englands heerschappij op den Oceaan. Nog in 1797 bleek het, hoe weinig *Engeland* met zijn vloot, van *Frankrijk* en diens bondgenooten had te vreezen. Eene poging van het Fransche Bewind, om eene landing te doen op de Britsche of Iersche kust was geheel verijdeld; de Spaansche vloot

(1) STANHOPE, *Life of WILLIAM PITT*, III, blad. 55.

was in Februari bij Kaap *St. Vincent* verslagen; de Bataafsche onderging den 11den October een gelijk lot bij *Kamperduin*; de Fransche schepen hadden de haven van *Brest* niet durven verlaten.

Of het van de zijde van het Fransche Bewind ernst is geweest, ook met Engeland vrede te sluiten, mag betwijfeld worden. In de eerste plaats kon het door den oorlog te rekken, de aandacht van de binnenlandsche aangelegenheden afleiden; terwijl het overigens in den oorlog een middel had, om afleiding te verschaffen aan de vele generaals, wier bemoeiingen met het staatsbestuur het vreesde.

Onder deze generaals duchtte het Directoire het meest den populairen BONAPARTE, die na het verdrag van *Campo Formio* en den daarop gevolgden vrede met *Oostenrijk* door de Fransche natie als overwinnaar en als vredestichter was ontvangen, en dan ook al spoedig door het Directoire werd aangespoord, de kroon te zetten op zijne groote daden door de vernedering van *Engeland*. BONAPARTE schijnt echter het plan eener landing in Engeland onder de bestaande omstandigheden niet voor verwezenlijking vatbaar te hebben geoordeeld. Van dit ontwerp werd althans afgezien en tot eene onderneming tegen *Egypte* besloten. Die expeditie schijnt de Fransche generaal gemakkelijker en daardoor meer bevorderlijk te hebben geacht tot vermeerdering van zijn krijsroem, waardoor hij eenmaal tot de heerschappij over *Frankrijk* hoopte te geraken. Waren *Malta*, *Egypte* en de Syrische kust veroverd, dan werd de Middellandsche zee eene Fransche binnenzee; ook langs dien weg kon derhalve aan *Engeland* een gevoelige slag worden toegebracht.

De onderneming tegen *Egypte* werd in den aanvang met den besten uitslag bekroond. Den 19den Mei 1798 verliet de Fransche vloot de reede van *Toulon*, nam bezit van het eiland *Malta* en zette van daar ongehinderd den tocht naar *Egypte* voort. Den 2den Juli werd bij *Alexandrië* geland, om zoo het heette, in naam van den Sultan van *Turkije*, *Egypte* van de tyrannieke *Mammelukken* te bevrijden.

De Engelschen, door demonstratiën steeds in den waan gehouden, dat eene landing op de Britsche of Iersche kusten werd voorbereid, hadden reeds sinds 1797 geen enkel schip meer in de Middellandsche zee gehad. Eerst den 2den Mei had *Lord St. Vincent*, die met eene aanzienlijke vloot de Spanjaarden in *Cadix* blokkeerde, den kortelings aangekomen Vice-Admiraal NELSON bevel gegeven met 3 linesschepen en eenige fregatten berichten te gaan inwinnen omtrent het doel, dat men met de vloot te *Toulon* beoogde. Storm had dit smaldeel echter den 20sten Mei naar de zuidpunt van *Sardinië* gedreven, alwaar NELSON zich eene week moest ophouden, om zijn deerlijk gehavend admiraalschip te doen herstellen. Toen hij weer bij *Toulon* kwam, was het landingsleger uitgezeild. Den 7den Juni ontving hij eene versterking van 11 groote linesschepen. Snel volgde hij nu de Fransche vloot naar *Egypte*. Te midden van zijn zegetocht in dat land bereikte

BONAPARTE dan ook plotseling de tijding, dat zijne vloot den 1sten Augustus bij *Aboukir* totaal was vernietigd, dat de Engelschen dus weder meester waren van de Middellandsche Zee en dat al zijne verbindingen met *Frankrijk* waren afgesneden. Een ander gevolg van deze overwinning der Engelschen was, dat *Turkije* den 1sten September den oorlog aan *Frankrijk* verklaarde, zich met *Rusland* verbond, de Franschen uit *Albanië* verdreef en de bevolking der Ionische eilanden tot opstand aanzette. Eene Russisch-Turksche vloot vereenigde zich voorts met de Britsche ter bewaking der Egyptische en Syrische kust.

De tocht van BONAPARTE naar *Egypte* had voorts de oogen der Europeesche vorsten geopend voor de verrekende plannen van de Fransche Republiek en haren eerezuchtigen generaal. Trouwens ook andere gebeurtenissen hadden reeds getuigenis afgelegd van den overmoed der Fransche bewindslieden. In Februari 1798 hadden Fransche troepen *De Kerkelijke Staat* bezet en was deze in eene *Romeinsche Republiek* veranderd, waarbij de Paus gedwongen werd zich naar Florence te begeven. Kortens later werd ook *Zwitserland* in eene *Helvetische Republiek* herschapen. In het congres te *Rastadt* sloegen de Fransche gevolmachtigden een zeer hoogen toon aan en ondanks den wapenstilstand bezetten Fransche regimenten *Mainz*, het bruggehoofd van *Mannheim* en *Ehrenbreitstein*.

Dit alles effende voor PITT den weg tot eene 2de coalitie tegen *Frankrijk*. Reeds in het najaar van 1798 sloot *Oostenrijk* zich in het geheim bij *Rusland*, *Turkije* en *Engeland* aan en rustte zich toe tot den strijd. *Portugal* voegde zich eveneens bij de coalitie, doch *Pruisen* volhardde in zijne onzijdigheid. Tot vijandelijkheden kwam het echter op het vaste land van *Europa* dit jaar nog niet. Alleen mislukte eene poging van FERDINAND IV, Koning der *Beide Siciliën*, om den Paus in zijn wettig gezag te herstellen, te eenenmale. FERDINAND zelf werd uit zijne staten verdreven en zijn koninkrijk veranderd in eene *Parthenopeische Republiek*. Kort te voren had het Directoire KAREL EMANUEL, Koning van *Sardinië*, beschuldigd, gemeene zaak te maken met den Koning der *Beide Siciliën* en hem gedwongen, afstand te doen van *Piëmont*, dat onder een voorloopig bewind werd gesteld. Piëmontesche troepen werden alvast bij het Fransche leger ingelijfd. In het begin van Maart brak na een oorlogsmanifest van den Aartshertog KAREL feitelijk de oorlog tusschen *Oostenrijk* en *Frankrijk* uit. Reeds in December te voren was eene sterke Russische troepenmacht onder SUWAROW *Moravië* binnengerukt; *Frankrijk* had hiertegen geprotesteerd en toen dit protest niet baatte, zijnen troepen den 18den Februari last gegeven, den Rijn over te trekken.

Het congres te *Rastadt* werd eerst in het begin van April door den Keizer ontbonden.

Omtrent de sterkte der wederzijdsche strijdkrachten bij het begin der vijandelijkheden geeft HEINRICH VON SYBEL (1) het navolgende op:

(1) »Geschichte der Revolutionszeit» V, bladz. 291.

»De officieele stukken van het Fransche Ministerie van Oorlog gaven aan, dat in de eerste maanden van het jaar 1799 de getalsterkte van het leger van *Italië* was: 10,800 man in *Piëmont*, 47,000 in *Lombardijë* en *Toscane*, 25,500 in *Napels*, 26,000 man Italiaansche en Poolsche hulptroepen, op marsch daarheen of in garnizoen te *Genua* 7000 man, totaal 117,000 man; voorts waren in *Zwitserland* 33,000 Franschen en zouden 18,000 Helvetiërs ingelijfd worden; verder bestond het leger van *Mainz* uit 53,000 man, hetwelk versterkt zou worden met 35,000 man, die reeds op marsch waren; eindelijk in de Bataafsche Republiek eene bezetting van 15,000 man Franschen en 12,000 Bataven. Het voornemen bestond om uit het leger van *Mainz*, na aankomst der versterkingen, twee legers te vormen, een Donau-leger onder Generaal JOURDAN, 46,000 man, ter verovering van *Zwaben* en *Beieren*, en een observatieleger van 42,000 man onder Generaal BERNADOTTE om de Deutsche vestingen aan den Rijn te nemen en tot dekking van JOURDAN's linkerflank. Hoeveel stond evenwel van die schoone getallen op papier. Toen het beslissende uur sloeg, vond JOURDAN 36,000 en BERNADOTTE 8000 man onder de wapenen; MASSENA, aan wien onder JOURDAN's opperste leiding het bevel in *Zwitserland* was opgedragen, telde nog geen volle 30,000 man en nauwlijks 10,000 Helvetiërs, pas ingelijfde en grootendeels met tegenzin vervulde manschappen. Wat het aantal betreft, was het bij de afdeelingen van het leger van *Italië* beter gesteld; deze waren echter over het geheele schiereiland verspreid, zoodat in den eersten tijd nauwlijks 50,000 man aan de Etsch onder SCHERER tegenover de Oostenrijkers konden optreden.

Oostenrijk had zich onder de verstandige leiding van den Aartshertog T KAREL krachtig ten oorlog toegerust: met iets meer dan 90,000 man wilden de aartshertog zelf in *Zuid-Duitschland* opereeren en had dan nog 26,000 man onder Generaal HOTZE in *Vorarlberg* en *Grauwobunderland* tot zijne beschikking; in *Tyrol* voerde Generaal BELLEGARDE eene zelfstandige legerafdeeling van 46,000 man aan, naar *Venetië* waren 86,000 man bestemd onder MELAS. Naast deze strijdkrachten moesten dan later nog 31,000 Russen onder ROSENBERG en REHBINDER optreden en de strijdlustige SUWAROW moest de leiding van het geheel met onbepaalde volmacht overnemen.

Het algemeen plan der Franschen, ofschoon zij zoowel in getalsterkte als in uitrusting en geoefendheid in de minderheid waren, was, dat men zou trachten de Oostenrijksche troepen in *Beieren* en *Tyrol* op beide vleugels te omvatten. De krijgskans was hun echter niet gunstig. Den 25sten Maart werd JOURDAN door den Aartshertog KAREL bij *Stockach* (tusschen het meer van *Constanz* en den Donau) geslagen en tot den terugtocht achter den Rijn genoodzaakt. MASSENA moest een groot deel van *Zwitserland* ontruimen en in noordelijk *Italië* rukte SUWAROW weldra als bevrijder *Milaan* binnen.

Onder deze omstandigheden achtten de Britsche staatslieden het oogenblik

gunstig, om de totnogtoe gevolgde subsidie-politiek te laten varen en zelf aan den oorlog te land deel te nemen.

Staatkundige toestand van de Bataafsche Republiek in 1799.

Met den intocht der Franschen in 1795 zou »de verlossing» zijn gebracht. Zoo meende »men» — beter gezegd misschien, zoo meende de keurbende der hervormingsgezinde partij, die in hare pogingen om een opstand te wekken was afgestuit op een der »défauts de ses qualités» van ons volk, de al te groote bedachtzaamheid, waardoor het moeilijk ontvlambaar is voor nieuwe denkbeelden, al hebben die reeds bij een groot gedeelte ingang gevonden. Wat heeft die keurbende zich bedrogen gezien! Wat al barensweeën heeft ons volk nog moeten doorstaan ten gevolge van de komst van die Fransche troepen, alvorens de zoo vurig verlangde vrucht der meerdere politieke en sociale vrijheid ontkiemd was.

Hoe spoedig moeten de oogen zijn opengegaan! PICHEGRU's krijgsscharen overstroonden het land. Overall werden ze — al was 't ook hier en daar met verborgen tegenzin — als broeders ontvangen. Van vreugde dronken dansten de eerbare, kalme Hollanders met de lustige, opgewonden Carmagnolen om de vrijheidsboomen; doch de ontzuivering volgde aldra. Inkwartiering op inkwartiering; scholen en weeshuizen moesten ten gebuik der Fransche troepen worden ontruimd; kerken ter beschikking gesteld. Niet alleen in huisvesting en voeding dier troepen, ook in kleeding moest worden voorzien. In afwachting van de nieuwe stukken, die moesten worden vervaardigd, vergenoegden »onze broeders» zich voorloopig met gebruikt ondergoed. Collecte werd gehouden van hemden, enz.

Had het vorige bestuur reeds onbetaalde schulden achtergelaten, de dadelijk noodige uitgaven voor de Fransche troepen ledigden binnen korten tijd alle kassen; zoo zelfs dat bij decreet der Provinciale Staten van *Holland* van 26 Maart 1795 aan de bevolking eene uitnoodiging werd gericht tot inlevering van al het niet tot direct gebruik dienende goud- en zilverwerk, tot redding van het Vaderland, zullende de gewichtswaarde in mindering strekken der aanstaande buitengewone belasting. Op die wijze werd in *Holland* 7 millioen bijeengebracht. Kortens daarna werd in hetzelfde gewest eene heffing van 6°/_o op de bezittingen der ingezetenen uitgeschreven.

Den 16den Mei eindelijk werd het alliantie-tractaat gesloten. De Republiek zou vrij en onafhankelijk zijn; maar op welke voorwaarden! Laat mij den letterlijken tekst der artikelen, welke de meest drukkende bepalingen bevatten, nog eens neerschrijven:

Art. 7. La République des Provinces Unies fournira pour son contingent pendant cette campagne douze vaisseaux de ligne et dix-huit frégates, pour être employés principalement dans les mers d'Allemagne, du Nord et de la Baltique.

Ces forces seront augmentées pour la campagne prochaine s'il y a lieu.

La République des Provinces Unies fournira en outre, si elle en est requise, la moitié au moins des troupes de terre qu'elle aura sur pied.

Art. 12. Sont réservés par la République française comme une juste indemnité des villes et pays conquis, restitués par l'article précédent :

1. La Flandre Hollandaise, y compris tout le territoire qui est sur la rive gauche du Hondt.

2. Maestricht, Venlo et leurs dépendances, ainsi que les autres enclaves et possessions des Provinces Unies, situées au sud de Venlo, de l'un et l'autre côté de la Meuse.

Art. 13. Il y aura dans la place et le port de Flessingue garnison française exclusivement; soit en paix, soit en guerre, jusqu'à ce qu'il en soit stipulé autrement entre les deux nations.

Art. 15. En cas d'hostilité de la part de quelques-unes des Puissances, qui peuvent attaquer soit la République des Provinces Unies, soit la République française, du côté du Rhin ou de la Zélande, le Gouvernement français pourra mettre garnison française dans les places de Bois-le-Duc, Grave et Berg-op-Zoom.

Art. 17. La République française continuera d'occuper militairement, mais par un nombre de troupes déterminé et convenu entre les deux nations, pendant la présente guerre seulement les places et positions qu'il sera utile de garder pour la défense du pays.

Art. 20. La République des Provinces Unies payera à la République française, à titre d'indemnité et de dédommagement des frais de la guerre, cent millions de florins, argent courant de Hollande, soit en numéraire, soit en bonnes lettres de change sur l'étranger, conformément au mode de paiement convenu entre les deux républiques.

En de »articles séparés et secrets" voegden hier aan toe :

Art. 2. La République des Provinces Unies offre à la République française en pur prêt et pour toute la durée de la guerre trois vaisseaux de ligne et quatre frégates pour agir soit avec l'escadre des Provinces Unies, soit séparément seulement dans les mers de l'Allemagne, du Nord et de la Baltique.....

Art. 3. Un mois après l'échange des ratifications du présent traité l'armée française dans les Provinces Unies sera réduite en exécution de l'article 17 du traité patent à 25.000 hommes, qui seront soldés en numéraire, équipés et habillés, tant sains que malades, par la République des Provinces Unies sur le pied de guerre, conformément au Règlement qui sera convenu entre les deux Gouvernements.

Cette armée sera laissée en tout ou en partie après la paix à la République des Provinces Unies, tout le temps qu'elle le désirera et elle sera entretenue sur le pied qui sera réglé à cet effet.

De laatste alinea van dit artikel klinkt nu bijna als eene bespotting. Die Fransche troepen zijn eerst vertrokken in 1806, niettegenstaande hun verblijf den grootsten druk veroorzaakte. Op verzoek van Koning LODEWIJK werden zij toen door den Franschen Keizer teruggeroepen, met uitzondering van twee regimenten en van twee staven van generaals, daaronder begrepen dien van *Vlissingen* (1). De *Republiek der Vereenigde Provinciën* was vrij!

(Wordt vervolgd.)

(1) LOUIS NAPOLÉON. *Documents historiques* I, p 112.

De laatste aflevering van dit tijdschrift is een zeer belangrijke. De Fransche troepen zijn eerst vertrokken in 1800. Althansgondende hun vertrek den grootsten deel tevoorschijn. Op verzoek van Koninkrijk Nederland werden zij toen door den Franschen Keizer teruggezonden, met uitzondering van twee regimenten en van twee klassen van generaal, danonder degenen die van Pruisen (1) de Republiek der Fransche Provinsien was vijf!

(Wortel verwijst)

VERBAND TUSSCHEN LADING EN SNELHEID.

De Militaire Spectator van October 1890 bracht ons eenige formules, die het verband aangeven, dat bestaat tusschen de verschillende ladingen en de daarbij behoorende snelheden van de vuurmonden.

Bedoelde formules zijn overgenomen uit *Schiessversuche* N°. 79, uitgegeven door de firma KRUPP. Reeds vroeger waren door deze firma formules in bovengenoemden zin publiek gemaakt, en wel die der zoogenaamde $\frac{3}{8}$ -macht. Deze formule kon voornamelijk bij de getrokken mortieren toegepast worden, en was

$$V : V_1 = \sqrt[1,6]{L} : \sqrt[1,6]{L_1} \dots \dots \dots (1)$$

V en L geven hierbij de snelheid en de bijbehoorende lading aan. Was dus de snelheid met één lading gemeten, dan kon voor elke andere lading de daarbij behoorende snelheid berekend worden.

Immers, uit formule (1) volgt:

$$V_1 = \frac{V}{\sqrt[1,6]{L}} \sqrt[1,6]{L_1} \dots \dots \dots (2)$$

Langzamerhand bleek echter dat, bij toepassing dezer formule, de aanwijzer van den wortel 1,6 niet altijd juist was, en dat daarvoor soms 1,62, 1,65, 1,67 enz. genomen moest worden, terwijl dan toch de uitkomsten wel eens verschil gaven met de gemeten snelheden.

Reeds eenigen tijd geleden werd daarom door ons nagegaan, of het niet mogelijk was een juister verband te vinden tusschen lading en snelheid dan door de formules (1) en (2) wordt aangegeven. De aanleiding hiertoe was de omstandigheid dat door ons werd opgemerkt, dat, wanneer de wortel-

aanwijzer bepaald was, de vorm $\frac{V}{\sqrt[1,6]{L}}$ uit formule (2) voor elken vuur-

mond een vast getal was. Aangezien echter ook de wortelaanwijzer niet altijd hetzelfde getal was, bleek al spoedig, dat het meten van één snelheid niet voldoende was, terwijl zelfs twee gemeten snelheden veelal niet de gewenschte uitkomsten gaven.

De formule (2) in den KRUPP'schen vorm stellende, wordt dan:

$$V_1 = a \sqrt[n]{L_1},$$

waarin dus:

$$a = \frac{V}{\sqrt[n]{L}},$$

V en L snelheid en lading voorstellende, waarmede snelheid gemeten was.

Bij nader onderzoek bleek, dat meestal van minstens drie ladingen de snelheden bekend moesten zijn, om de waarden voor a en n met voldoende juistheid te kunnen berekenen. Door middel van de theorie der kleinste vierkanten kunnen dan a en n vrij nauwkeurig berekend worden. Hier en daar verschilt de snelheid dan wel iets van die, waarmede de schootstafels berekend zijn, doch de invloed hiervan is niet groot, daar de verschillen steeds vallen binnen de grenzen, die voor de correctie voor de eerste grens zijn aangegeven. Bovendien moeten de schootstafels als uitgangspunten beschouwd worden, terwijl temperatuur en wind steeds invloed op de baan zullen uitoefenen.

Als voorbeeld eener berekening zullen wij die voor het kanon van 15 cM. K. behandelen.

Zijn de ladingen voor een kanon bepaald, dan is het een groot vereischte, vooral bij mortieren, de goede ladingen te kiezen voor het snelheidmeten, daar de snelheden met de kleinste ladingen bij de berekening kleiner zijn dan bij het meten.

De ladingen met de daarbij behorende snelheden bij het kanon van 15 cM. K. zijn:

3	KG.	=	302	M.
2,5	»	=	272	» 30.
2	»	=	237	» 35 5.
1,5	»	=	199	» 38 3.
1	»	=	156	» 43 5.
0,5	»	=	102	» 54 11.

Opmerking verdient dat de eerste en tweede verschillen der snelheden niet zeer vloeiend zijn.

Voor de berekening nemen wij nu de ladingen:

2,5, 1,5 en 0,5 KG.

Uit de formule:

$$V = a \sqrt[n]{L} \text{ volgt:}$$

$$\log. V = \log. a + \frac{1}{n} \log. L. \quad \dots \quad (3)$$

Hierin:

$$\log. a = x \text{ en}$$

$$\log. \frac{1}{n} = y \text{ stellende,}$$

wordt dus:

$$\log. V = x + y \log. L. \dots \dots \dots (4)$$

Al dadelijk valt in het oog dat a niet veel van 156 mag verschillen. Bij $L = 1$ KG. is $V = 156$ M., het tweede lid der formule (3) wordt dan:

$$V = a.$$

Bij de volgende berekening blijkt dit dan ook.

Uit formule (4) volgt:

$$\left. \begin{aligned} 2,43457 &= x + 0,39794 y \\ 2,29885 &= x + 0,17609 y \\ 2,00860 &= x + 9,69897 y \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (5)$$

$$\left. \begin{aligned} 6,74202 &= 3x + 0,27300 y \\ 2,24734 &= x + 0,09100 y \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (6)$$

De vergelijking (6) aftrekkende van elk der vergelijkingen in (5) vinden wij:

$$\left. \begin{aligned} 0,18723 &= 0,30694 y \\ 0,05151 &= 0,08509 y \\ -0,23874 &= -0,39203 y \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (7)$$

De vergelijkingen (7) elk vermenigvuldigen met den coëfficiënt van y , worden deze respectievelijk:

$$\left. \begin{aligned} 0,057470 &= 0,094215 y \\ 0,004383 &= 0,007240 y \\ 0,093592 &= 0,153690 y \\ 0,155445 &= 0,255145 y \end{aligned} \right\}$$

Uit deze laatste vergelijking y oplossende vinden wij:

$$\begin{aligned} \log. \frac{1}{n} = \log. y &= 9,78479 \\ \log. n &= 0,21521 \\ \log. n &= 1,6414. \end{aligned}$$

De waarde voor y in (6) substitueerende vinden wij voor:

$$\begin{aligned} \log. a = x &= 2,19190 \\ a &= 155,56. \end{aligned}$$

Berekenen wij nu met de voor a en n gevonden waarden de snelheden, die bij de verschillende ladingen behooren, dan vinden wij:

$$\begin{aligned} 3,- \text{ KG.} &= 304 \text{ M.} \\ 2,5 \text{ »} &= 272 \text{ » } 32 \\ 2,- \text{ »} &= 237 \text{ » } 35 \quad 3. \\ 1,5 \text{ »} &= 199 \text{ » } 38 \quad 3. \\ 1,- \text{ »} &= 156 \text{ » } 43 \quad 5. \\ 0,5 \text{ »} &= 102 \text{ » } 54 \quad 11. \end{aligned}$$

Alleen de lading van 3,- KG. geeft verschil met de gemeten snelheden.

Om aan te toonen dat iets meer of minder snelheid geen zeer groot verschil veroorzaakt in dracht, zijn door ons voor het kanon van 15 cM. L/24

met de lading van 6,6 KG. twee schootstafels berekend van 500 tot 500 M., met 5 M. meer en 5 M. minder snelheid, dan die welke in den Leidraad voorkomt, dus met $V_0 = 465$ en 455 M.

Uit de volgende tabel, waarin de richthoeken voor enkele afstanden zijn opgenomen, blijkt voldoende, dat, zooals reeds gezegd is, alle verschillen kleiner zijn dan de correctie voor de eerste grens. Hieruit volgt dus, dat bij vuurmonden, waarmede toch ingeschoten moet worden, eenig verschil in snelheid geen groot verschil in dracht veroorzaakt.

Richt- hoek.	V_0			Corr. 1 ^{ste} gr.
	460	465	455	
36'	500	500	500	77
1°24'	1000	1010	980	114
2°24'	1500	1530	1470	143
	enz.			
18°	6500	6550	6450	569

Deze methode is dus voldoende nauwkeurig en tevens vrij eenvoudig. Het is echter noodzakelijk dat $\log. a$ en n bekend zijn, voor de nauwkeurige berekening. Bovendien heeft de methode het bezwaar, dat elke vuurmond en zelfs iedere soort buskruit, die er bij gebruikt wordt, eene andere waarde voor a en n geeft. Bijv. bij 15 cM. L/24 is bij

$$\text{Gr. } a = 154,93 \quad \log. a = 2,19014$$

$$\text{GKT. } a = 141,00 \quad \text{» } a = 2,14922 \quad \text{en}$$

$$\text{Gr. } n = 1,73 \quad \text{» } n = 0,23775$$

$$\text{GKT. } n = 1,71 \quad \text{» } n = 0,23230.$$

Bij den mortier van 10 cM.

$$\text{Gr. en buskr. N}^\circ 1 \quad a = 20,99 \quad \log. a = 1,32200$$

$$\text{» » » » 6-10 } a = 11,80 \quad \text{» } a = 1,07189 \quad \text{en}$$

$$n = 1,74 \quad \text{» } n = 0,23934$$

$$n = 1,47 \quad \text{» } n = 0,16716.$$

De snelheden bij mortieren, door berekening gevonden bij de kleinere ladingen, zijn veelal te klein, zoodat met die ladingen steeds snelheid zal moeten gemeten worden. De methode spaart echter altoos tijd en munitie uit, en kan van veel nut zijn bij het samenstellen van schootstafels.

Een eenvoudiger, en naar het ons voorkomt, practischer middel werd aangegeven in het *Archiv* van 1889, bladz. 262, door Freiherr von

REITZENSTEIN, en dit is dan ook de reden, waarom door ons aan de eerstbeschreven formules minder waarde wordt gehecht.

In enkele woorden willen wij, voor hen die genoemd *Archiv* niet terstond bij de hand hebben, de zaak trachten aan te geven.

De bekende HUTTON'sche formule

$$V^2 = k L$$

wordt eenigszins gewijzigd, en wel omdat niet de geheele lading L gebruikt wordt om aan het projectiel de snelheid te geven, die het bij de monding heeft. Het gedeelte der lading, dat geen nuttige werking doet, L_0 noemende, wordt bovengenoemde formule

$$V^2 = k (L - L_0).$$

Dit is dus eene vergelijking van den eersten graad en wordt graphisch als eene rechte lijn voorgesteld. Neemt men voor deze graphische voorstelling de as der Y voor de snelheden, en die der X voor de ladingen, dan wordt deze laatste, op een afstand L_0 van den oorsprong, gesneden door bovengenoemde rechte lijn. Door het meten van twee snelheden kan dus deze lijn bepaald worden; evenwel moet hierbij ook weder zorg gedragen worden, de goede ladingen te kiezen, daar de kleinere bij het meten weder grootere snelheden geven dan bij de graphische voorstelling.

Door middel van de theorie der kleinste vierkanten kan ook hier weder het doel bereikt worden, doch dan zijn weder minstens drie snelheden noodig. Door den Schrijver wordt dan ook de voorkeur gegeven aan de graphische methode, terwijl hij verklaart dat de uitkomst hoogstens 2 M. met de praktijk verschilt.

Deze methode werd daarom toegepast op onze vuurmonden. Uit de volgende opgaven blijkt, dat zij zeer goed te gebruiken is, en in vele gevallen de verschillen zeer gering zijn.

In de meeste gevallen zijn de eerste verschillen der snelheden, bij gelijke verschillen in lading, regelmatigiger dan bij de gemeten, wat echter een natuurlijk gevolg is van de omstandigheid, dat de graphische lijn eene rechte is.

Bij gebruik van buskruit 6—10 in de mortieren zijn de verschillen grooter; ook de berekening wijst andere dan de gemeten snelheden aan.

De oorzaak hiervan kan door ons alleen in het volgende gezocht worden. De schootstafels met buskruit N°. 1 waren gereed. Bij de mortieren, waar reeds veel ladingen gebruikt worden, is het aantal tafels toch al groot, en om nu dit getal niet te vermeerderen, heeft men empirisch gezocht naar ladingen van het buskruit 6—10, die dezelfde snelheid gaven, als die met buskruit N°. 1.

In de volgende tabellen komen de gemeten, berekende en door de graphische methode verkregen snelheden voor van enkele onzer vuurmonden. Voor de laatste dient nog opgemerkt te worden, dat de vierkanten der snelheden worden uitgezet op de as der Y en de ladingen op de as der X in zoodanige verhouding dat $10.000 \text{ M.} = 1 \text{ KG.}$

12 cM. L. A.

Granaten.

Lading.	Gemeten.	Berekend.	Graphisch.
3,3	453	450	450
3,-	428	427	428
2,5	386	387	387
2,-	343	343	342
1,5	292	293	293

15 cM. K.

Lading.	Granaten.			Granaatkartetsen.		
	Gem.	Ber.	Graphisch.	Gem.	Ber.	Graphisch.
3,-	302	304	301	279	278	278
2,5	272	272	272	249	250	250
2,-	237	237	239	218	219	219
1,5	199	199	201	184	184	184
1,-	156	156	156	145	145	145
0,5	102	102	102			

Mortieren van 15 cM.

Granaten en St. Granaatkartetsen.

Buskruit N°. 1.				Buskruit 6—10.			
Lading.	Gem.	Ber.	Gr.	Lading.	Gem.	Ber.	Gr.
0,2	70	68	64				
0,3	86	86	85				
0,4	101	101	101	0,52	101	101	
0,5	115	115	115	0,64 (0,66)	115	115	114
0,6	128	128	128	0,76 (0,76)	128	129	128
0,7	140	140	140	0,88 (0,87)	140	141	141
0,8	151	151	151	0,99 (0,98)	151	152	152
0,9	162	162	161	1,10 (1,09)	162	163	163
				1,20	172	172	172
				1,30	181	181	181
				1,40	190	190	189
				1,50	198	198	197

De tusschen haakjes geplaatste ladingen zijn die, welke volgens de graphische methode de gemeten snelheden geven.

Zooals uit het bovenstaande blijkt, zijn de beide methoden voldoende nauwkeurig, vooral voor de grootere ladingen; met de kleinere zal steeds snelheid gemeten moeten worden.

Naar onze meening zal het echter steeds gewenscht zijn, snelheid te meten met alle ladingen, omdat de bezwaren en onkosten daaraan verbonden niet zoo groot zijn. Een der methoden kan dan als contrôle dienen, of wel, men kan bepalen welke snelheid men ongeveer bereiken zal met eene aangegeven lading.

MEDEDEELINGEN OP TECHNISCH GEBIED.

SCHIETPROEVEN VAN HET GRUSONWERK. IV.

(Vervolg van N°. 12 van den vorigen jaargang, bladz. 760.)

(Met schetsen op plaat I.)

IV. Snelvurend kanon van 5,7 cM., lg. 30, op veldaffuit.

Dit kanon vormt het zwaarste type der voor veldgebruik gebezigde lichtere kalibers en onderscheidt zich als zoodanig, evenals de overige typen dezer soort, op kenmerkende wijze van het naastvolgende zwaardere kaliber voor veldgeschut, het snelvurend kanon van 7,5 cM., lg. 30; en zulks met betrekking tot de beperking van den terugloop en het geven van de zijdelingsche richting.

Het is nl. duidelijk, dat van de groote vuursnelheid, welke het laad- en sluitingsmechanisme toelaat, alleen dan ten volle partij kan worden getrokken, indien de vuurmond niet na elk schot behoeft te worden vooruitgebracht, m. a. w. indien de terugloop tot een zeer gering bedrag kan worden beperkt. Het vooruitbrengen van den vuurmond vordert toch telkens betrèkkelijk veel tijd, terwijl het bovendien in hooge mate afmattend is voor de bediening, wat op den duur eveneens ongunstig op de vuursnelheid zal terugwerken. Zodoende gaan dan de voordeelen van de belangrijke laadsnelheid grootendeels verloren.

In verband met het arbeidsvermogen van den terugstoot en het gewicht van het geschut is het nu bij het kanon van 5,7 cM., lg. 30, nog mogelijk, door een krachtigen rem den terugloop tot enkele decimeters te beperken en zal men daarbij dus meestal verscheidene schoten achtereen kunnen doen, zonder den vuurmond vooruit te brengen. Bij het naastvolgende zwaardere kaliber daarentegen, het kanon van 7,5 cM., lg. 30, bedroeg de terugloop bij de proeven, ondanks de krachtige werking van den Gruson'schen naafrem, nog 2,45 M., wat in de meeste gevallen te veel zal zijn, om zonder den vuurmond vooruit te brengen, het volgende schot te doen (1).

Bij het kanon van 5,7 cM., lg. 30, en bij de lichtere kalibers is verder tot het geven van de zijdelingsche richting, het bovendeel der affuit om een verticale as draaibaar over een horizontaal schootsveld van 15°. Bij verandering van

(1) De verhouding tusschen het gewicht van vuurmond en affuit bedraagt bij het snelvurend kanon van 3,7 cM., lg. 30, op bergaffuit, 1:2,8; bij dat van 5,7 cM., lg. 30, op veldaffuit, 1:2,4; bij dat van 7,5 cM., lg. 30, op veldaffuit, 1:1,5.

richting binnen dat schootsveld kan dus de staart der affuit op zijn plaats blijven. Ook deze inrichting, die bij de zwaardere kalibers niet toepasselijk is, is onmisbaar, om de groote vuursnelheid, welke het kanon toelaat, volkomen tot haar recht te doen komen.

Hieronder volgen eenige gegevens omtrent het kanon van 5,7 cM., lg. 30, met affuit en munitie.

Gewicht v. d. vuurmond met sluitstuk	215 KG.
» » » affuit	515 »
» » » voorwagen zonder munitie	525 »
» » het volledig uitgeruste geschut met voorwagen	1502 »
Bespanning	4 paarden.
Treklast per paard	375 KG.
(bij het Nederl. veldgeschut 360 à 370 Kg.)	

Hoogte v. d. as der tappen	1,20 M.
Grenzen der elevatie	- 10° en + 15°.
Bediening: 3 man (bij de proeven 2 man) en 1 stukscommandant.	

Munitie.

Gewone granaat, lg. 3,6 kal., gevuld	2,72 KG.
Ringgranaat, lg. 3,6 kal., id	2,72 »
Springlading van beide soorten	0,09 »
Granaatkartets, lg. 3,6 kal.	2,72 »
Aantal kogeltjes	64
Springlading	0,035 »

Kartets	3,09 »
Aantal hardlooden kogeltjes: 80 van 9 gr., 80 van 12 gr. en 80 van 15,5 gr.	
Lading rookloos buskruit, C/89 (2 mM.)	0,245 KG.

Wij laten thans eenige gegevens volgen ter beoordeeling van het vermogen van den vuurmond en voegen ter vergelijking die van het Nederlandsche veldgeschut van 8 cM. St. daarbij:

	5,7 cM., lg. 30.	8 cM. St.
Aanv. snelheid der granaat	515 M.	450 M.
Levende kracht a. d. monding	36,8 mt.	72,3 mt.
Vuursnelheid, met richten voor elk schot, per minuut, stel (1)	15 schoten	2 schoten.
Voortgebracht arbeidsvermogen per minuut	552 mt.	144,6 mt.
Snelheid der granaat op 1800 M.	280 M.	303 M.
Levende kracht op 1800 M.	10,8 mt.	32,8 mt.
Aantal kogeltjes per minuut bij kartetsvuur	3600	262.

Op de schietplaats te *Tangerhütte* werden de navolgende proeven met dezen vuurmond gedaan:

(1) Volgens opgaaft van het *GRUSONWERK* kan de grootste vuursnelheid, zonder richten, 30 à 35 schoten per minuut bedragen. Bij de proeven werden, met richten, 11 schoten in 52 seconden gedaan.

a. Beschieting van schutters, achter een tuinmuur op 1800 M., met gewone granaten.

De muur was 2 M. hoog, 5 M. breed, 0,25 M. dik; het metselwerk scheen op 't oog van matige hoedanigheid.

Er werden 12½ schoten (langzaam vuur) gedaan, waarvan 3 tot het inschieten. De 9 overige schoten, onder $21^{\circ}/_{16}$ ° elevatie, troffen alle den muur of de schutters daarachter. De toestand van den muur en de houten schijf na de beschieting, aan de achterzijde gezien, blijkt uit fig. 1 (Pl. I).

Gedurende deze 12 schoten bedroeg de totale terugloop 6,5 M. (gemiddeld 0,54 M. per schot). Het kanon werd gedurende het vuren niet vooruitgebracht (1). De bodem was vast en effen.

b. Beschieting van cavalerie-schijven op 200, 250 en 300 M., met kartetsen.

De schijven waren ieder 20 M. breed en 2,5 M. hoog. De schootsrichting was eenigszins schuin ten opzichte van de as der schijven.

Er werd snelvuur gegeven, waarbij na elk schot opnieuw werd gericht. In 51 seconden werden 11 schoten gedaan; het 12de schot weigerde, tengevolge van het niet-ontbranden van het slaghoedje, waardoor het snelvuur werd gestaakt. De vuurmond werd gedurende het vuren niet vooruitgebracht.

De uitwerking was als volgt:

	Schijf op		
	200 M.	250 M.	300 M.
Doorgeslagen kogels.....	197	330	517
Kogels blijven steken.....	3	9	6
Aanslagen van kogels.....	11	24	58
Totaal	531	363	261
		1155	

Aantal verschoten kogels: 2640; hiervan dus $43\frac{3}{4}$ % treffers.

V. Snelvurende howitser van 12 cM., lg. 12, op veldaffuit.

De vuurmond is bestemd om als mobiel belegeringsgeschut bij een leger te velde te worden ingedeeld en hoofdzakelijk te dienen bij den aanval op versterkte positiën in het open veld of bij de inleiding van den aanval op permanente stellingen. Tengevolge van de gekromde baan zal vooral het granaatkartetsschot een werkzaam middel kunnen zijn tot het bestrijden van troepen achter dekkingen, terwijl, bij vulling met brisante springmiddelen, de granaat vermoedelijk geschikt zal zijn tot het doorslaan van lichte horizontale dekkingen van de te velde gebruikelijke constructie en tevens — wegens hare belangrijke scherfwerking — ook tegen gedekte troepenopstellingen met vrucht zal kunnen worden gebezigd.

De 12 cM. howitser is voorzien van het vereenvoudigd sluitmechanisme (zie n°. 11 van den vorigen jaargang, bladz. 695). De tappen zijn niet — als ge-

(1) Volgens opgaaft van het GRUSONWERK bedraagt de terugloop van den niet-geremden vuurmond op houten bedding 1,04 M.

woonlijk — ongeveer verticaal boven de as van de affuit geplaatst, maar tegen het bodemstuk van den vuurmond; de as van den hefboom der sluitwig gaat door den rechtersap. Door deze zeer achterwaartsche plaatsing van het draai- en steunpunt van den vuurmond wordt de as van de affuit ontlast, wat met het oog op de werking van den terugstoot bij zeer groote elevatiën raadzaam werd geacht, terwijl tevens hierdoor vermeden wordt, dat de laadopening van den vuurmond bij groote elevatiën tusschen de affuitwanden zou dalen; thans kan bij elke elevatie de patroon zonder bezwaar worden ingebracht, bij snelvurend geschut natuurlijk een gebiedende eisch. In verband met een en ander is de stelschroef meer voorwaarts onder den vuurmond geplaatst; zij wordt echter, met behulp van een ketting zonder eind en de noodige getande raderen, op de gewone wijze van achteren af bewogen. De zijdelingsche richting wordt gegeven door verplaatsing van den staart der affuit. Laatstgenoemde is, met het oog op de groote elevatiën, bijzonder soliede geconstrueerd. De affuit is weder voorzien van den *Gruson'schen* naafrem.

Gewicht van den vuurmond met sluitstuk.....	429 KG.
» der affuit.....	650 »
Hoogte van de as der tappen.....	1,185 M.
Grenzen der elevatie.....	$\pm 0^\circ$ en $+ 35^\circ$.
Gewicht van den voorwagen zonder munitie.....	565 KG.
Aantal schoten in den voorwagen.....	20.
Gewicht van het geschut met geheel uitgerusten voorwagen.....	2006 KG.
Bespanning.....	6 paarden.
Treklast per paard.....	334 KG.
Volledige bediening: 5 man en 1 stukcommandant.	
Grootste vuursnelheid: 8 à 12 schoten per minuut.	

Munitie.

Ringgranaten, lg. 2,6 kal., gevuld.....	16,4 KG.
Springlading.....	0,795 »
Granaatkartets, lg. 2,6 kal.....	16,4 »
Springlading.....	0,18 »
Aantal hardlooden kogeltjes van 14 gr. (14,5 mM.).....	450.
Lading rookloos buskruit C/89 (1½ mM.).....	{ 0,11 KG. (tot 1300 M.) 0,25 » (» 4000 ») 0,36 » (» 5800 »)
Aanvankelijke snelheid bij 0,11 KG.....	418 M.
» » » 0,25 »	234 »
» » » 0,36 »	302 »

De proef bestond in het beschieten van een veldschans op 3000 M., met granaten en granaatkartetsen. De vorm der schans blijkt uit fig. 2. Naar onze globale opname bedroeg de hoogte van de vuurlijn boven het maaiveld ongeveer 1,3 M., de diepte van de binnengracht circa 0,6 M. Langs de vuurlijn waren planken schijven geplaatst; in front 20 stuks, elk breed en hoog 0,5 M.; op elken vleugel 20 stuks, breed 0,25, hoog 0,5 M. In de binnengracht was

een soutien opgesteld, voorgesteld door een schijf van 5 M breedte en 1,2 M. hoogte (totale sterkte der bezetting dus ongeveer 70 man).

Er werden 10 schoten met granaten, 10 met granaatkartetsen (langzaam vuur) en met de lading van 0,25 KG. gedaan. De uitkomsten waren als volgt:

Granaten.			Granaatkartetsen.					Opmerkingen.
N ^o van het schot.	Elevatie.	Waarneming trefpunt.	N ^o van het schot.	Elevatie.	Tempeering.	Waargenomen springhoogte.	Waargenomen springafstand.	
1	20° ⁶ / ₁₆	+ 200 M	1	18° ⁶ / ₁₆	15,3 sec.	3 M.	- 20 M.	
2	18° ⁶ / ₁₆	- 10 "	2	"	13,2 "	2 "	- 15 "	
3	"	+ 20 "	3	"	13,1 "	1 "	- 10 "	
4	"	treffer	4	18° ⁷ / ₁₆	14,8 "	10 "	- 25 "	
5	"	- 15 M.	5	"	13,0 "	aanslag	- 50 "	gesprongen
6	"	- 40 "	6	"	14,9 "	"	treffer	"
7	18° ¹⁰ / ₁₆	+ 50 "	7	"	14,9 "	"	± 0 M.	"
8	18° ⁶ / ₁₆	+ 20 "	8	"	14,8 "	"	- 5 "	"
9	18° ⁶ / ₁₆	treffer	9	"	14,8 "	15 M.	- 40 "	"
10	"	- 20 M.	10	"	14,8 "	1 "	+ 20 "	"

Gemiddeld trefpunt der granaten, berekend naar de schoten N°. 2—6 en 9—10: — 9,3 M.

Gemiddeld springpunt der granaatkartetsen, berekend naar de schoten N°. 4, 8, 9 en 10: springhoogte 6,5 M., springafstand — 12,5 M.

De terugloop van het geremde stuk bedroeg gemiddeld ongeveer 1 M. (volgens opgaaf van het GRUSONWERK bij het ongeremde stuk op houten bedding 4 M.

De uitwerking was als volgt: 3 trechters, ter plaatse in de figuur aangeduid; aan den rechterschouderhoek der borstwering waren 5 kopschijven der frontbezetting geheel weggeslagen; de linkervleugel der soutienschijf was vernield. Aantal der door scherven en kogels getroffen manschappen: front, 9; rechternleugel, 4; linkervleugel, 1; soutien, 3; totaal: 17 (24,3% van de bezetting).

De uitwerking mag zeer voldoende worden genoemd. Wel is waar, was het grootste gedeelte der bezetting langs de vuurlijn geschaard, terwijl in de werkelijkheid, gedurende een voorbereidende beschieting op 3000 M., de bezetting wel doorgaans in de binnengracht een veiliger opstelling zou hebben gezocht en de uitwerking dus feitelijk kleiner zou geweest zijn. Men mag echter niet uit het oog verliezen, dat een zoo kleine en lage schans op 3000 M. een uiterst moeilijk waarneembaar en trefbaar doel oplevert, terwijl het aantal gedane schoten eigenlijk te gering was, om een groot effect te mogen verwachten. Bovendien zouden in de werkelijkheid zeer waarschijnlijk de granaten van een brisante springlading voorzien zijn geweest en zou de scherfwerking — o. a. die der terugvliegende scherven van de te ver gaande schoten — belangrijk grooter zijn geweest dan thans.

B. PROEVEN MET VESTINGGESCHUT IN KAZEMATOPSTELLING.

VI. *Snelvurend kanon van 5,3 cM., lang 24, in schietgatblindaffuit.*

Deze vuurmond en affuit zijn bestemd om te worden gebezigd in kazematten en caponnières tot grachtsbestrijking en in flank- en reverskazematten op zij- en keelfronten van forten, dus in ieder geval in zulke opstellingen, welker front aan rechtstreeksch geschutvuur onttrokken is.

Tot versterking van het schietgat is een hardgegoten ijzeren schild A (fig. 3 en 4) aangebracht. Het daarin uitgespaarde schietgat wordt — ten einde het binnendringen van scherven en gewerkgogels te beletten — zoo volkomen mogelijk afgesloten door een, uit gegoten staal vervaardigden kogelvormigen kanondrager B, voorzien van een uitholling, waarin zich het kanon bij het geven der elevatie beweegt. Ten einde het kanon te kunnen inbrengen is de kanondrager volgens het asvlak van den vuurmond verdeeld in 2 helften, die door 2 bouten *q* worden bijeengehouden. De kanondrager draait bij het geven der zijdelingsche richting om de tappen *a*; het schietgat blijft bij alle standen door den bol afgesloten. De bedoelde tappen worden aan de achterzijde opgesloten door de sluitstukken *b*, die met schroeven in het pantserschild zijn bevestigd.

De samenstelling blijkt voorts voldoende uit de figuur; daarin zijn:

h, hefboom met moer, werkende op een schroeftap, die ter zijde tegen den vuurmond is aangebracht en dient tot het vastzetten van het kanon na het geven der elevatie; bedoelde schroeftap beweegt zich hierbij in een boogvormige sleuf *s* in den zijwand van den kanondrager;

i, hefboom tot het bewegen van den vuurmond en den kanondrager bij het richten en elevatie geven; hij heeft zijn steunpunt aan den kanondrager in *m*, doch omvat tevens met een oog (waarin naar alle zijden wat speelruimte is), de moer aan den hefboom *h*. Zodoende kan die hefboom *i* tevens als hamer dienen om, vóór het geheel vastzetten van het kanon en den kanondrager, sijne veranderingen in richting en elevatie te geven;

h', hefboom met schroef tot het vastzetten van den kanondrager, na het geven van de zijdelingsche richting;

pp', richtsleuf in den kanondrager;

n, richtschaal met wijzer voor de zijdelingsche richting;

c, graadboog met wijzer voor de elevatie.

Gewicht van den vuurmond met sluitstuk..... 142 KG.

» » de schietgatblindaffuit..... 250 »

» » het pantserschild..... 1200 »

Horizontaal schootsveld..... 40°.

Grenzen der elevatie..... — 15° en + 20°.

Bediening: 1 stukscommandant en 2 man.

Grootste vuursnelheid: bij de proeven 37 à 38 schoten per minuut.

Munitie.

Gewone granaat en ringgranaat, beide lg. 3,2 kal., gevuld..... 1,75 KG.

springlading in beide..... 0,10 »

Granaatkartets, lg. 3,2 kal.....	1,75 KG.
aantal hardlooden kogels van 14 gr. (14,5 mM.).....	56.
Kartets.....	2,10 KG.
aantal hardlooden kogels..	82.
Lading rookloos buskruit C/89 (1½ mM.).....	0,13 KG.
Aanvankelijke snelheid.....	495 M.

Zooals uit de figuur blijkt, reikt de vuurmond vrij ver buiten het pantserschild. Dit is geen groot bezwaar, daar in den regel de frontmuur der kazemat dikker zal zijn dan in de figuur is ondersteld, en de vuurmond dus wel niet buiten het metselwerk zal uitsteken. Bovendien is de geheele constructie natuurlijk alleen daar toepasselijk, waar geen rechtstreeksche beschieting der kazemat te vreezen is, en eindelijk geeft het ver uitsteken van den vuurmond — gepaard met de goede afsluiting van het schietgat — het voordeel, dat men binnen de kazemat geen last heeft van den rook en den knal van het schot.

Mocht men niettemin gedurende den tijd, dat niet gevuurd wordt, een meer volkomen beveiliging van het kanon wenschen, dan kan dit met den kanondrager geheel binnen het schietgat worden teruggetrokken, waartoe slechts de sluitstukken *b* behoeven te worden uitgenomen. Het kanon met drager wordt dan achter het schietgat op een houten stelling opgevangen en gereed gelegd, om snel te kunnen worden herplaatst.

Deze manoeuvre werd bij de proeven, zoowel vóór het vuren als daarna, uitgevoerd door 1 stukscommandant en 3 man en leverde geenerlei bezwaar op. Het herplaatsen en weder tot vuren gereed maken vorderde 4 min.; het had misschien desgewenscht iets sneller kunnen geschieden. Toch achten wij ook dan dit tijdverlies in den regel nog te groot; juist de vuurmonden, welke dienen tot eigen verdediging der forten en tot het bestrijden van stormenderhandsche aanvallen tegen de tusschenliniën moeten ieder oogenblik tot vuren gereed zijn. Wij zouden het dan ook minder bedenkelijk achten, ter voldoening aan dezen eisch, het kanon bij voortdoring in het schietgat te laten.

In ieder geval heeft de bovenvermelde manoeuvre doen zien, dat de verwisseling van een gedemonteerd kanon snel en gemakkelijk kan geschieden.

De proef met dit kanon bestond in het beschieten van een infanterie-colonne, voorgesteld door 3 houten schijven, elk hoog 1,7, breed 20 M., ieder à 40 rot. De voorste schijf stond op 1200 M. afstand, de volgende waren met 50 M. tusschenruimte geplaatst. Er werden met ringgranaten 26 schoten gedaan, en wel:

- 4 schoten tot het inschieten op de voorste schijf;
- 5 » snelvuur onder $2^{\circ} \frac{6}{16}$ elevatie tegen de voorste schijf, in $9\frac{1}{2}$ sec.;
- 5 » » » $2^{\circ} \frac{10}{16}$ tegen de 3de schijf ($9\frac{3}{4}$ sec.);
- 5 » » » $2^{\circ} \frac{8}{16}$ » » 2de » ($7\frac{1}{2}$ sec.);
- 7 » » » $2^{\circ} \frac{6}{16}$ » » 1ste » ($9\frac{1}{8}$ sec.).

De richting en elevatie werden indirect gegeven met behulp van richtschaal en graadboog.

De uitwerking van het vuur was als volgt:

	1ste schijf.	2de schijf.	3de schijf.
volle treffers	9	4	7
doorgeslagen scherven.	266	104	58
ingedrongen »	5	2	2
aanslagen van »	9	27	14
Totaal aantal treffers..	289	137	81
Aantal getroffen rotten.....	27	32	21

VII. *Snelvurend kanon van 5,7 cM., lang 30, op spilaffuitbok.*

De vuurmond en de daarbij gebezigde munitie is hierboven onder IV beschreven. De spilaffuit van gegoten staal op vasten, uit staalplaat geconstrueerden bok is voorgesteld in fig. 5 en 6. De bestemming van den vuurmond op deze affuit is dezelfde als van het hierboven beschreven kanon van 5,3 cM., in schietgatblindaffuit.

Gewicht van de affuit. . . . . 160 KG.

» » den bok. . . . . 215 »

Hoogte van de as der tappen. . . . . 1,20 cM.

Horizontaal schootsveld. . . . . 30°.

Grenzen der elevatie. . . . . — 10° en + 15°.

Bediening: 1 stukscommandant en 2 man.

Grootste vuursnelheid: 40 à 45 schoten per minuut.

De genomen proef bestond in het geven van kartetsvuur tot bestrijking van een gracht, lang 300, breed 10 M.

Het doel was voorgesteld op de wijze, aangeduid in fig. 7. De zijschijven, op 50 M. onderlingen afstand geplaatst, dienen om de kogels te markeeren, welke in een bekleede gracht zouden ricochetteeren tegen de escarp- en contrescarpmuren en dus verderop in de gracht nog uitwerking kunnen hebben. De achter-schijf is 20 bij 5 M., elke zijschijf 4 bij 5 M. groot. De voorste zijschijven staan op 50 M. vóór den vuurmond, die in de as der gracht is opgesteld.

Er werden 19 schoten gedaan, zonder narichten voor ieder schot, doch op commando (dus geen snelvuur) in 44 sec. Het aantal treffers in elke schijf is in de figuur ingeschreven. Het bedroeg in de

	eindschijf.	zijschijven.
doorgeslagen kogels	319	2110
ingedrongen »	25	39
aangeslagen »	165	97
Totaal.....	509	2246

2755.

Er zijn in 't geheel verschoten 19 kartetsen à 240 kogels = 4560 kogels; het totaal aantal treffers bedraagt dus 60,4%.

C. J. S.

(Wordt vervolgd.)

Breda, Dec. 1890.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Geeft Acht! Naar aanleiding van ALDEGONDE'S brochure:
»Naar Frankrijk, front' door FRISO. Amsterdam, J. H.
DE BUSSY. 1890. Prijs f 0,30.

De bekende brochure van ALDEGONDE (zie onze aankondiging in n°. 9 van den vorigen jaargang, bladz. 569) heeft in hare strekking o. i. terecht weinig instemming gevonden. Wij hebben thans een vlugschrift vóór ons liggen, voortgevoeld uit de overtuiging des Schrijvers, dat een krachtig protest, uit den boezem der Nederlandsche natie voortgekomen, na het pleidooi van ALDEGONDE niet achterwege mag blijven.

De Schrijver, de door ALDEGONDE vooropgestelde geographisch-strategische beteekenis van Nederland in een toekomstigen Fransch—Duitschen oorlog erkennende, tast vooral een der zwakste punten in diens betoog aan, nl. dat een schending onzer neutraliteit door Duitschland — behalve door een oorlog met dit rijk — bij eene latere overschrijding onzer grenzen door een Fransch leger, ook bovendien door een oorlog met Frankrijk zou gevolgd moeten worden. De Schrijver toont aan, dat juist onze grootste kracht en waarborg voor onze onzijdigheid is gelegen in de omstandigheid, dat een der genoemde rijken, onze neutraliteit schendende, ons daardoor niet alleen tot zijn vijand, maar tevens tot bondgenoot zijner tegenpartij maakt. Verder wordt uiteengezet, dat dit gevaar van de zijde van Duitschland veel meer dreigt dan van Frankrijk's kant, terwijl, onder protest tegen den naam van *erfvijand*, aan Frankrijk gegeven, op historische en andere gronden wordt bewezen, dat onze belangen geenszins een nauwe aansluiting aan Duitschland, in den geest als door ALDEGONDE wordt gewenscht, wettigen.

De grondslag van Schrijvers redeneering bestaat blijkbaar in de onderstelling, dat het voor Duitschland en Frankrijk van waarde of van beteekenis zij, ons tot bondgenoot of tot vijand te hebben. Die voorwaarde kan thans bezwaarlijk als vervuld worden beschouwd en hierin schuilt het groote gevaar van onzen tegenwoordigen toestand. Daarom onderschrijven wij van harte FRISO'S slotwoord: »Mogen weldra onze strijdkrachten in dien toestand worden gebracht, dat wij niet alleen zijn een vrijheidslievend, maar ook een weerbaar volk».

»Dan zal ieder, die ons aanrandt, ondervinden, dat ook op Nederlandsch grondgebied »vast en trouw» een »Wacht aan den Rijn» staat».

Catechisme ou instruction technique et morale du fantassin en campagne par le commandant P. DURAND, Chef de Bataillon au 57e d'Infanterie. Paris, L. BAUDOIN & Cie. 1891. Prix fr. 1,50.

Als de Franschen beweren: »Ce qui n'est pas clair n'est pas français,» hebben ze vooral gelijk, waar het militaire reglementen, voorschriften en handleidingen geldt. Dat dagteekent trouwens niet van gisteren. Hunne oude leerboeken over tactiek en versterkingskunst hebben destijds heel Europa den weg in de krijgskunst gewezen. En wie nog eens terdege de grondbeginselen van oorlogvoering wil bestudeeren, kan die Fransche werken — hoewel dan in menig opzicht verouderd, tengevolge van technischen vooruitgang — nog veilig opslaan, en zal ze over het algemeen duidelijker en meer methodiek vinden dan de haastiger samengestelde leercursussen van onzen tijd.

Ook hunne reglementen — zoowel die welke op den dienst betrekking hebben, als die op de exercitiën en verdere oefeningen — wettigen volstrekt niet de beschuldiging van »laisser-aller» en oppervlakkigheid, die men in onzen tijd nog al eens over al wat fransch is in militaire zaken, hoort uitspreken. Maar 't meest komt die deugd van duidelijkheid en volledigheid uit in de verschillende populaire handleidingen — manuels, guides enz. — die de moreele en intellectuele vorming van den soldaat ten doel hebben.

Of dit een bewijs is voor de stelling, dat er tusschen de leer en de toepassing nog heel wat afstand ligt, willen wij voor 't oogenblik in het midden laten. Zeker is het, dat wij in het hierboven aangekondigd werkje, in een beknopt bestek, een rijke verzameling van allerlei practische lessen voor den soldaat aantreffen. En niet alleen voor den Franschen soldaat, maar voor dien van ieder ander leger ook. Wij komen daarin gansche hoofdstukken tegen, die wij wel — met slechts kleine wijzigingen — in onze »Gidsen» voor de militie zouden willen overnemen. Maar men drukt bij ons zoo goedkoop zulke werkjes niet; het debiet is te gering, en wij moeten ons dus meer beperken dan in een groot leger.

Wat in dezen catechismus aan de zedelijke vorming van den soldaat gewijd is, komt in hoofdzaak overeen met wat wij daaromtrent in onzen *Gids voor den milicien der Infanterie* aantreffen. Dat kan ook wel niet anders: begrippen van vaderlandsliefde, militaire eer, discipline; de beteekenis van een vaandel, van trouw, van kameraadschap, zijn zaken, die niet veranderen met de kleuren, die wij dragen.

Maar waar het geldt het onderrichten van den soldaat in al zijne verplichtingen, zoowel wat zijn opkomst bij mobilisatie, als zijn leven te velde betreft, is dit werkje wel het meest volledige dat wij nog in het genre onder de oogen hebben gekregen. Het staat als zoodanig ver boven onzen »Gids», hoewel deze het voordeel heeft van meer aansluiting met de reglementen te houden, zoodat de soldaat de quintessens daarvan in zijn »Gids» terugvindt. En ook de Belgische *Manuel du fantassin* is minder goed geslaagd dan deze catechismus.

In het Duitsche leger heeft men tal van zulke boekjes voor den soldaat, die echter doorgaans niet uitblinken door helderheid en bondigheid van taal. Althans toen indertijd de samenstellers van onze »Gidsen» er eenige van wenschten te raadplegen, moesten zij ze mistroostig op zij leggen; de stijl bleek te gekunsteld,

de verklaringen ver gezocht, emphatiek, gezwollen. De samenstellers van die Duitsche boekjes — waarin trouwens slechts bespiegelingen en zedelessen, weinig practische aanwijzingen voorkwamen — waren dan ook meestal geen bekende schrijvers, maar anonieme subalterne officieren.

De *Catéchisme du fantassin en campagne* behandelt de verschillende hieronder volgende onderwerpen in vragen en antwoorden. O wee! hoor ik al zeggen, dat vervelend genre kennen we: wij hebben ook van die zoutelooze ondervragingen bij ons gehad, die geen ander succes als persiflage bereikt hebben. Ja, maar 't hangt er maar van af, hoe die vragen en antwoorden gesteld zijn. Dat is het werk niet van iedereen. Deze Fransche schrijver verstaat — gelooven wij — die kunst goed. Laten wij maar eens een paar voorbeelden nemen.

D. Quel est votre devoir pendant la période de mobilisation?

R. Mon premier devoir est d'exécuter exactement et très ponctuellement tous les ordres que je reçois.

D. Quel intérêt y a-t-il?

R. Toutes les opérations, pendant la période de mobilisation, se font à *jour et heures fixes*. Il n'y a pas à ce moment une minute à perdre. Si les ordres n'étaient pas ponctuellement exécutés, il pourrait en résulter des retards dans la marche des opérations. La mobilisation en souffrirait et l'armée Française courrait le risque de se laisser devancer par l'armée ennemie.

D. Citez un exemple :

R. Une des premières opérations à exécuter est le dépôt dans un local désigné des fournitures de la compagnie. Si je suis employé à ce travail, je ne dois pas le considérer comme une corvée en temps ordinaire; mais je dois y apporter un bon esprit, de la bonne volonté, pour que le transport et l'emmagasinement des fournitures se fassent avec promptitude et régularité. Si, par ma négligence, je contribuais au désordre qui pourrait se produire, je serais responsable des retards qui en résulteraient, et, par suite, des dangers auxquels une mobilisation lente et pénible exposerait l'armée et la nation Française.

En daarop volgen in denzelfden trant vragen betreffende zijn verplichtingen, als geleider van een caisson, van den ziekenwagen, of als ziekendrager enz.

Vindt ge het niet oordeelkundig, niet handig, den eenvoudigen soldaat zoo telkens er op te wijzen, hoe zijn schijnbaar nederige individueele dienst kan bijdragen tot het heil van leger en vaderland?

Is dat geen uitstekende wijze van tegelijk met zijn begrip, ook zijn besef van eigenwaarde te ontwikkelen?

Is dat geen betere wijze van theorie houden, dan het opdreunen van artikelen van een voorschrift of reglement?

Zoo gaat het door over de verplichtingen van den soldaat: bij spoorwegvervoer, in de cantonnementen, op bivouak, op veldwacht, als schildwacht, op patrouille.

Waar de verrichtingen van den veiligheidsdienst besproken worden, ontmoet men inderdaad aanwijzingen, die een onderofficier, ja, die de officier zelfs nog wel eens herlezen mag, zonder zich over den populaireren vorm te behoeven te schamen.

Voor al is dit het geval met aanwijzingen en lessen, die het gevecht betreffen. Het optreden als tirailleur, bij den aanval en verdediging van defilés, bosschen, hoogten, veldwerken; het gebruik van verschillende vuren, de gewenschte aanvalsvormen, ook tegen artillerie, al die zaken worden in het boekje zoo sprekend

duidelijk behandeld, dat ook hooger ontwikkelden dan de soldaat er nog uit leeren kunnen.

Een paar voorbeelden nog tot staving van dit gevoelen:

Bij boschgevechten lezen wij:

D. Comment la chaîne s'établit-elle sur la lisière?

R. Si l'artillerie n'est pas à craindre, la chaîne est établie un peu en arrière des premiers arbres, ou dans le fossé s'il en existe, pour se couvrir autant que possible contre les projectiles. Elle occupe de préférence le voisinage des routes, les saillants, les points de la lisière où le terrain se relève et ceux qui lui permettent de faire des feux flanquants; si l'artillerie est à craindre, la chaîne peut être avantageusement placée *en avant de la lisière* dans une ligne d'abris de tirailleurs. Mais alors elle rentre, dès que l'assaillant masque le feu de son artillerie.

Een zeer verstandige handeling, dunkt mij, die wij nog maar zelden bij onze oefeningen op het terrein, evenmin als bij die op de kaart hebben zien toepassen.

Met betrekking tot de vuren:

D. Quels sont les principes à observer dans l'exécution des feux?

1°. Ne charger l'arme ou ne laisser de cartouches dans le canon qu'au moment de faire feu.

2°. N'ouvrir le magasin que sur l'ordre d'un officier, ou du chef de la troupe, pour les petites fractions isolées.

3°. Ne tirer que lorsque l'ordre en est donné, et ne brûler que le nombre de cartouches prescrit. Car l'avantage restera à la troupe qui sait le mieux ménager son feu pour le moment favorable, fatiguer l'ennemi, et l'amener à épuiser ses munitions.

4°. *Diriger uniquement le feu sur l'objectif indiqué.* Un feu concentré produit dans la ligne adverse des trouées qui impressionnent et affaiblissent l'ennemi; un feu disséminé sur tout le front est impuissant.

5°. Prendre exactement la hausse prescrite; charger vite, mais viser attentivement; un feu mal ajusté est sans effet, quelque nourri qu'il soit.

En zoo volgen nog tal van vragen en antwoorden betreffende het schatten van den afstand, het gebruik van vizieren, het kruisvuur van verschillende groepen; kortom, een grondige en volledige instructie voor het gebruik van zijn vuurwapen door den tirailleur.

Niet minder gedetailleerd wordt de soldaat bekend gemaakt, met wat hij weten moet omtrent zijn voeding, kleeding, uitrusting te velde.

Summa summarum, dat uiterlijk nederig boekje bevat zooveel goeds, dat wij het zelfs gerust durven aanbevelen in de aandachtige lezing van ieder officier, die practische kennis stelt boven schijngeleerdheid, en die doordrongen is van de waarheid: «aimez les détails, ils ne sont pas sans gloire; leur seule connaissance conduit à la victoire».

SPROKKELAAR.

L'art de la guerre. Etude de la défense nationale au point de vue politique, philosophique et militaire, dédiée à la Patrie et à l'Armée, par le colonel TH. WEIMERSKIRCH. Bruxelles, Imprimerie DEPREZ. 1890. Prix fr. 1,25.

Onder bovengenoemden titel verscheen dezer dagen een werk van een gepensionneerden kolonel der Belgische infanterie.

De Schrijver beoogt daarmede een ernstige poging in het werk te stellen om vaderland en leger te wijzen op de onvoldoende organisatie der Belgische strijdkrachten en vóór alles op de gebrekkige wijze, waarop het leger wordt gevormd, en op den onvoldoenden tijd, beschikbaar voor oefening.

België toch, zegt hij, loopt het grootste gevaar, bij een eventueele botsing tusschen zijn machtige nabuurstaten, ondanks zichzelf in den strijd te worden medegesleept. Herinnerende aan de kortstondigheid der eeuwige edicten en heilige verbonden, schetst zijn pen in vaderlandslievende taal den ernstigen plicht van het Belgische volk om zich tot den oorlog voor te bereiden en niet te steunen op de door Europa's grootmachten gewaarborgde neutraliteit van het door de natuur aangewezen worstelperk der Romaansche en Germaansche rassen.

Allereerst dan dringt hij aan op de afschaffing van het onzedelijke stelsel van plaatsvervanging, waardoor de vervulling der heiligste plichten jegens het Vaderland voor een handvol goud wordt uitbesteed en het minder gegoede deel der natie met nutteloos vergoten bloed zal moeten boeten voor de plichtverzaking der meer ontwikkelden.

Uit de leer der Katholieke kerk put hij de argumenten om zijne landgenooten hunnen plicht voor oogen te houden en hij werpt daardoor een eigenaardig licht op het zoo dikwerf besproken vraagstuk van den persoonlijken dienstplicht. O. a. herinnert hij aan het volgende:

»Le service personnel et obligatoire trouve son principe sur le faite de l'Horeb. »Prends le total de toute l'assemblée des enfants d'Israël" spreekt Jehovah tot Mozes, »selon leurs familles et leurs maisons, avec l'indication des noms, tête par tête, depuis vingt ans et au dessus, tout ce qui peut aller à la guerre en Israël; vous en ferez la revue selon leurs bandes, toi et Aäron, assistés des princes de chaque tribu".

Alzoo gelastte de God der Heerscharen het beginsel van den persoonlijken dienstplicht te volgen, wat Mozes een leger verschafte van ruim 600.000 strijders, verdeeld in 12 legerkorpsen van 30—70.000 man.

De Schrijver put dit gegeven uit *l'Histoire universelle de l'Eglise catholique*, par ROHRBACHER, geautoriseerd door den roomschen clerus.

Met een menigte historische feiten toont de Schrijver nu aan, dat ware godsdienstzin en oprechte vaderlandsliefde steeds vereenigd gaan en dat een rechtgeloovig christen de lendenen omgord en de lamp brandende houdt om niet slapende door den aanrander van de nationale vrijheid te worden overvallen.

Aan het einde van zijn betoog beroept hij zich zelfs op de encycliek van 10 Januari 1890 van Z. H. den Paus, waaruit hij ons o. a. doet hooren: »le bon citoyen ne craint pas d'affronter la mort pour sa patrie... Il ne saurait (done) avoir, entre les devoirs qu'ils imposent (l'Eglise et la patrie) de répugnance ou de contradiction"!

Wij hopen dat ook onze katholieke partij, door die opvatting van haar Hoofd

te deelen en *in practijk te brengen*, eenmaal, kon het zijn spoedig, onzen eerbied zal kunnen afdwingen!

De Schrijver wijst er met ernst op dat de zorg voor 's lands weerbaarheid niet straffeloos tengevolge van partijtwisten kan worden verwaarloosd en laat alzoo eene waarschuwing hooren, die ook in ons Vaderland in de ernstige tijden, die wij beleven, niet genoeg kan worden herhaald. De diepe overtuiging, waarmede blijkbaar elke volzin is nedergeschreven, de treffende waarheden, die de Schrijver, zij het dan ook dikwijls met veel omhaal van woorden, verkondigt, doen ons het werk met genoegten ter lezing aanbevelen.

Genoemde hoofdofficier geeft daarna een ontwerp voor de organisatie der levende strijdkrachten en wenscht als grondslag daarvoor aan te nemen een samenstelling der korpsen uitsluitend uit in het leger geoeffende manschappen.

Zonder de vorming en organisatie in bijzonderheden te volgen, stippen wij de volgende voorstellen aan:

Een tienjarige dienstplicht en een jaarlijksche lichting van 18,000 man; aanvulling van het verloop door personen uit de overeenkomstige ouderdomsklasse, waardoor te allen tijde kan beschikt worden over een oorlogssterkte van $\pm$ 200,000 (?) geoeffende soldaten;

samenvoeging der lichtingen tot een actief leger en eene reserve van gelijke sterkte;

een oefeningstijd voor de infanterie van 12, 8 en 2 (totaal 22) maanden en van drie achtereenvolgende jaren voor de bereden wapens; de Schrijver wijst hier terecht op de dringende behoefte aan een langdurig verblijf onder de wapenen, vooral voor infanterie, tengevolge der grootere moeilijkheden, waarmede de gevechts- en vuurleiding in de toekomst zullen hebben te rekenen;

vorming der benoedigde staven in vreedestijd, niet alleen "dans les cartons du département", opdat de aangewezen personen zich tijdig voor hun taak kunnen voorbereiden, zonder daarin door andere bezigheden te worden belemmerd. De Schrijver geeft de organisatie dier staven aan, naar onze meening echter niet op voldoende wijze.

Hij acht het noodig een leger te vormen voor de Maas en een leger voor de Sambre, ieder samengesteld door een korps van het actieve leger en één even sterk korps uit de reserve; sterkte der korpsen $\pm$ 35,000 man. Elk leger zou dus ongeveer de sterkte hebben van het tegenwoordige Belgische veldleger (Zie o. a. de organisatie daarvan volgens de wet van 20 Juli 1889 in VON LÖBELL'S *Jahresberichte* van 1889, blz. 142 e. v.).

De samenstelling der korpsen van het actieve leger kon dan zijn als volgt: elk korps bestaat uit 2 divisien à 2 brigaden à 2 regimenten à 4 bataljons infanterie; compagnieën van 250 man. De vierde bataljons worden bestemd tot bezettings-troepen der verdedigingsliniën. (Alzoo geen splitsing in veldleger en bezettings-troepen, wat o. i. met het oog op de oefening wenschelijk is.)

De cavalerie van het actieve leger (8 regimenten à 4 eskadrons) zou dan tevens onder de onmiddellijke bevelen worden gesteld van het Groote Hoofdkwartier, ten einde tot strategische beveiliging te worden gebezigd. De reserve doet dienst als korpscavalerie. Elk eskadron verkrijgt een gevechtssterkte van 140 sabels.

De Schrijver wenscht opheffing van de rijtschool te IJperen en verplaatsing van het daar te geven onderwijs naar de depoteskadrons der verschillende cavalerie-regimenten, wat doet denken aan het oude Pruisische stelsel, met dit onderscheid

dat daar het onderwijs was toevertrouwd aan vakmannen, die buiten de kaders van het leger stonden.

Een soortgelijke maatregel zou zeker door weinig bereden officieren met instemming worden begroet, overtuigd dat een voldoende geoefend personeel voor die vele inrichtingen van onderwijs zeker in een leger als het Belgische, het moge technisch nog zoo hoog staan, niet kan worden gevonden.

De artillerie wil de Schrijver samenstellen uit één regiment van het actieve leger als divisie-artillerie bij elk legerkorps (van 10 batterijen à 6 vuurmonden); één regiment van het reserveleger als korpsartillerie (eveneens 10 batterijen à 6 vuurmonden). Het voorstel beoogt dus niet eene uitbreiding van het aantal vuurmonden te bekomen, ten einde de als onvoldoend gebleken verhouding van 3 à 4 stukken op 1000 man infanterie in gunstigen zin te wijzigen.

De Schrijver verlangt het pontonwezen onder de hoede te stellen van de militaire ingenieurs, als meer overeenkomende met de eigenaardige bestemming der genie, een desideratum, dat door velen zal worden gebillijkt.

De verdere details der organisatie, die, vooral wat artillerie en genietroepen betreft, eenigszins verward schijnt, wenschen wij niet nader te bespreken; evenmin de waarde der strategische beschouwingen en de voorgestelde ontmanteling van Antwerpen; de geachte Schrijver hecht blijkbaar weinig waarde aan vesting-artillerie!

Uit de enkele grepen, door ons gedaan, blijkt dat de brochure vele goede, zij het dan ook zeer bekende wenken bevat, al mocht men zich van de organisatie, zooals het Belgische leger die behoeft, een geheel andere voorstelling hebben gemaakt.

Zijn grootste waarde ontleent het werkje aan den vaderlandslievenden geest, die het geheel doortintelt, en aan het feit dat aan de groote menigte brochures in zake de vorming der levende strijdkrachten, die in de laatste twee jaren België als het ware overstroemd hebben, er thans een van katholieke zijde is toegevoegd, die met warmte den verplichten persoonlijken dienst voorstaat.

A. H.